

Studie Centra kulturní antropologie 7, 2022
Study Series of the Centre for Cultural Anthropology 7, 2022

Pravěk očima vědců a umělců

Prehistory Through the Eyes
of Scientists and Artists

Petr Kostrhun – Petr Vachůt – Barbora Půtová –
Václav Soukup – Oldřich Neužil

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Moravské zemské muzeum (DKRVO, MK000094862).

This work has been prepared with the financial support of the Ministry of Culture through institutional funding for the long-term conceptual development of the Moravian Museum research organisation (DKRVO, MK000094862).

Zobrazení na obálce / **Cover picture:** Akvarel dokumentující nález z lokality Žuráň z roku 1853. Archiv Archeologického ústavu MZM, Kopřiva 1889. / A watercolour documenting a find from the site Žuráň from 1853. Archives of the Archaeological Institute of the MM, Kopřiva 1889.

Akvarel dokumentující nález z Olomouce – Nové Ulice z roku 1841. Archiv Archeologického ústavu MZM, Kopřiva 1889. / A watercolour documenting a find from Olomouc – Nová Street from 1841. Archives of the Archaeological Institute of the MM, Kopřiva 1889.

Recenzovali / Reviewed by: PhDr. Karel Sklenář, DrSc.
Mgr. Martin Novák, Ph.D.

© **Autorský tým / Authorial team:** Petr Kostrhun, Oldřich Neužil, Barbora Půtová, Václav Soukup, Petr Vachůt

© **Fotografie / Photography:** Archiv Města Brna / Brno City Archive, Moravské zemské muzeum / The Moravian museum, František Brabač, Galerie výtvarného umění v Havlíčkově Brodě / Gallery of Fine Arts Havlíčkův Brod, Ondřej Krchňák, Marek Smejkal a jednotliví autoři / and Individual authors

© **Přeložili / Translated by:** Sean Mark-Miller (The Earliest Depiction Of The Moravian Archaeological Sites Of The Custodian Of The Františkovo Museum Moric Trapp), Vít Prošek (Prehistoric Symbols on the Move: Mobile Art), Barbora Půtová (Artistic Reconstruction of the Palaeolithic in Works by Czech Artists: Development from the 19th Century to the Present)

© **Ilustrace / Illustrations:** Libor Balák, Pavel Dvorský, Petr Modlitba

© **Korektura / Proofreading:** Margaret Supik

© **Jazyková úprava / Editing:** Dagmar Hartmannová, Eva Kaličinská, Barbora Půtová

© **Layout:** Silvie Straková

© **Návrh obálky / On the Cover:** Milan Mačinec

© Moravské zemské muzeum / Moravian Museum, 2022

ISBN: 978-80-7028-573-2

Obsah / Content

Úvodem (Petr Kostrhun)	6
Introduction (Petr Kostrhun)	8
I. Nejstarší vyobrazení moravských archeologických nalezišť kustoda Františkova musea Morice Trappa (Petr Kostrhun – Petr Vachůt) / The Earliest Depiction of the Moravian Archaeological Sites of The Custodian of the Františkovo Museum Moric Trapp (Petr Kostrhun – Petr Vachůt)	10
II. Výtvarná rekonstrukce paleolitu v tvorbě českých umělců: Vývoj od 19. století do současnosti (Barbora Půtová) / Artistic Reconstruction of the Palaeolithic in Works by Czech Artists: Development from the 19th Century to the Present (Barbora Půtová)	85
III. Pravěké symboly v pohybu: Mobilní umění (Václav Soukup) / Prehistoric Symbols on the Move: Mobile Art (Václav Soukup)	169
IV. Vzpomínky muzejníka II. (Oldřich Neužil)	225
Výběrová bibliografie / Selected bibliography	250
Souhrn	251
Summary	252

Úvodem

Čtenář dostává do rukou další kolektivní publikaci, v pořadí již sedmé pokračování *Studií Centra kulturní antropologie*, které také tentokrát svým obsahem navazují na minulý i současný potenciál sbírek a archivních materiálů, uchovávaných v depozitářích Moravského zemského muzea. V rámci budování Ústavu a posléze expoziční budovy Pavilonu Anthropos vzniklo v Brně výjimečné pracoviště, které jako jediné na Moravě dlouhodobě systematicky propojuje archeologická, historická, antropologická a etnologická témata, typická pro zastřešující obor kulturní antropologie.

Jedním z dlouhodobých odborných projektů Centra kulturní antropologie je soustavné mapování a zpracování historie moravské archeologie s těžištěm zájmu o období od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Při studiu materiálů z oblasti dějin archeologie je stále překvapivé, jaké množství dosud nepublikovaných a pozapomenutých informací lze v množství postupně nalézaných archivních materiálů vyhledat. S tím souvisí první text autora tohoto úvodu, vytvořený ve spolupráci s archeologem z Muzea města Brna Petrem Vachůtem. Zaměřil se na zhodnocení zakladatelské osobnosti moravské archeologie, kustoda Františkova musea, Morice Trappa, který z různých důvodů zůstával v rámci historie oboru dosud neprávem upozaděm. Impulsem k tomu však bylo publikování a zhodnocení sedmi jedinečných velkoformátových akvarelových vyobrazení moravských archeologických lokalit. Ta visela jako součást první samostatné archeologické expozice ve Františkově museu vybudované Trappem v roce 1889. Tento typ zobrazování v kontextu archeologické praxe v rámci středoevropského prostoru byl výjimečný a ve sbírkách Moravského zemského muzea se jedná o svého druhu unikát.

Také v případě aktuálních *Studií* jsme opět rozvinuli dlouhodobou spolupráci s kulturními antropology z Ústavu etnologie Filozofické fakulty UK. Barbora Půtová z pohledu nejen antropoložky, ale také historičky umění, zhodnotila vývoj výtvarné rekonstrukce života v paleolitu v tvorbě českých umělců od 19. století do současnosti. V souvislosti s dalšími plány rozvoje a výstavního programu Pavilonu Anthropos je autorčina studie podstatná především v podrobném zhodnocení díla Zdeňka Buriana, jehož největší kolekce olejomalb je právě součástí sbírek Ústavu Anthropos naší instituce. V roce 2023 se připravuje reinstalace „Galerie Zdeňka Buriana“ v prostorách Pavilonu Anthropos. Autorka také vytýčila směr, kterým se chce v následujícím období naše instituce ubírat, především s ohledem na rozšiřování tohoto souboru o další autory, věnující se obrazové antropologické rekonstrukci. Ta je také zcela komplementární k úspěšnému rozvoji Laboratoře antropologické rekonstrukce, která je součástí Centra kulturní antropologie. V rámci pozornosti našich odborných pracovníků je také již více jak 100 let problematika nejstaršího umění, spojená s bohatými moravskými paleolitickými lokalitami. Osobitý a syntetizující pohled na paleolitické mobilní umění pro tento svazek připravil antropolog Václav Soukup.

V minulém čísle *Studií* jsme věnovali prostor nevšednímu prameni k poválečným dějinám Moravského zemského muzea, zaměřených především na Pavilon Anthropos. Text připravil Oldřich Neužil, jenž byl po více jak čtyřicet let vedoucím Pavilonu Anthropos, pro který vytvořil jako kurátor nebo autor desítky výstav. Autor byl požádán, aby své profesní vzpomínky rozšířil ještě o další témata, publikovaná v závěrečné části této knihy.

Poděkování patří všem kolegům, kteří nám při přípravě knihy byli nápomocni: Kataríně Bučové, Janě Čižmářové, Janu Obrovskému, Milanu Salašovi, Denise Sedlák Čevelové, Pavle Seitlové a Marku Smejkalovi.

Za trpělivost při přípravě sazby a tisku vděčíme Milanu Mačincovi a Silvii Strakové z Edičního oddělení MZM.

Petr Kostrhun

Introduction

The reader succeeds in procuring another collective publication, already the seventh instalment of *The Studies of the Centre for Cultural Anthropology*, which this time also builds on the past and present potential of the collections and archival materials kept in the depositories of the Moravian Museum. As part of the construction of the Institute and later the exhibition building of the Anthropos Pavilion, an exceptional workplace was created in Brno, which, as the only one in Moravia, systematically connects archaeological, historical, anthropological and ethnological topics, typical of the overarching field of cultural anthropology.

One of the long-term professional projects of the Centre for Cultural Anthropology is the systematic mapping and treatment of the history of Moravian archaeology with a focus of its interest on the period from the mid-19th century to the mid-20th century. When studying the materials from the field of the history of archaeology, it is still surprising how much unpublished and forgotten information can be found in the numbers of archival materials gradually found. The first text of the author of this introduction, created in collaboration with the archaeologist from the Museum of the City of Brno, Petr Vachůt, is related to this. He focused on the evaluation of the founding personality of Moravian archaeology, the curator of the Františkovo Museum, Moric Trapp, who for various reasons has so far been unfairly neglected in the history of the field. However, the impetus for this was the publication and evaluation of seven unique large-format watercolour depictions of Moravian archaeological sites. It hung as part of the first independent archaeological exhibition in the Františkovo Museum built by Trapp in 1889. This type of display in the context of archaeological practice within the Central European area was very exceptional and it is unique in its kind in the collections of the Moravian Regional Museum.

In the case of the current *Studies*, we have once again developed long-term cooperation with cultural anthropologists from the Institute of Ethnology of the Faculty of Arts of the Charles University. From the point of view of not only an anthropologist, but also an art historian, Barbora Půtová evaluated the development of the artistic reconstruction of life in the Palaeolithic in the work of Czech artists from the 19th century to the present day not only from the perspective of an anthropologist but also an art historian. In connection with other plans for the development and exhibition programme of the Anthropos Pavilion, the author's study is essential especially in the detailed evaluation of the work of Zdeněk Burian, whose largest collection of oil paintings is currently part of the collections of the Anthropos Institute of the MM. In 2023, the reinstallation of the "Gallery of Zdeněk Burian" is being prepared on the premises of the Anthropos Pavilion. The author also outlined the direction in which our institution wants to go in the following period, especially with regard to the expansion of this collection by other authors dedicated to pictorial anthropological reconstruction. This is also completely complementary to the

successful development of the Laboratory of Anthropological Reconstruction, which is part of the Centre for Cultural Anthropology. For more than 100 years, our experts have also been focusing on the issue of the earliest art, connected to the rich Moravian Palaeolithic sites. The anthropologist Václav Soukup prepared a unique and synthesizing view of Palaeolithic mobile art for this volume.

In the last volume of *The Studies*, we devoted space to an unusual source for the post-war history of the Moravian Museum, focusing primarily on the Anthropos Pavilion. The text was prepared by Oldřich Neužil, who for more than forty years was the head of the Anthropos Pavilion, for which he created dozens of exhibitions as a curator or author. The author was asked to expand his professional memories on other topics, which are thus published in the final part of this publication.

Thanks are owed to all of our colleagues who have helped us in preparing the book: Katarína Bučová, Jana Čižmářová, Jan Obrovský, Milan Salaš, Denise Sedlák Čevelová, Pavla Seitlová and Marek Smejkal.

We are indebted to Milan Mačinec a Silvie Straková from the MM's Publishing Department for their patience during the preparation of the typesetting and printing.

Petr Kostrhun

Moric Vilém Trapp, fotografie z ateliéru Quida Trappa. Archiv města Brna (dále AMB), fond T 43 Rodinný archiv Trappů.

Moric Vilém Trapp, photograph from the studio of Quido Trapp. Brno City Archives (hereinafter AMB per the Czech), fond T 43 Family Archive of the Trapps.

Nejstarší vyobrazení moravských archeologických nalezišť kustoda Františkova musea Morice Trappa¹

The Earliest Depiction of the Moravian Archaeological Sites of The Custodian of the Františkovo Museum Moric Trapp

Petr Kostrhun – Petr Vachůt

Úvodem

Osobnosti a dílu Mauritia/Morice/Mořice Wilhelma/Viléma Trappa (24. 1. 1825–27. 5. 1895), který byl v pořadí pátým kustodem Františkova musea v Brně po dobu takřka 30 let, nebylo dosud věnováno dostatek pozornosti. Přestože byl vedle známého „otce moravské prehistorie“ Jindřicha Wankela (1821–1897) prvním prehistoricky zaměřeným archeologem na Moravě, nebyla jeho biografie ani z pohledu historie archeologie dostatečně zpracována a zhodnocena. V přehledových pracích o vzniku a historii Františkova musea v Brně je Moric Trapp vždy vzpomínám a jeho zásluhy ve stručných medailoncích opakovaně uváděny, ale skutečné zhodnocení této humanitním vědám oddané osobnosti dosud naše historiografie zůstává

Introduction

The figure, Mauritius/Moritz/Mořic Wilhelm Trapp (24 June 1825–27 May 1895), who was the fifth custodian in order of the Františkovo Museum in Brno for a period of almost 30 years, has not yet been devoted enough attention. Although he is the first prehistorically focused archaeologist in Moravia other than the famous “father of Moravian prehistory” Jindřich Wankel (1821–1897), neither his biography nor archaeology from the perspective of history has not been sufficiently treated and evaluated. I always think of Moric Trapp and his merits in the brief profiles repeatedly presented in the synoptic works on the origin and history of the Františkovo Museum in Brno, but our historiography still lacks a real evaluation of this humanities-devoted personality (Adámek 1983; Břečka –

¹ Text vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Moravské zemské muzeum (DKRVO, MK000094862). Za překlady archivních dokumentů z německého kurentu do češtiny děkujeme Bc. Denise Sedlák Čevelové. Za poskytnuté fotografie z fondů Archivu města Brna děkujeme Mgr. Radaně Červené, Ph.D. / The text was written with the financial support of the Ministry of Culture within the institutional funding for the long-term conceptual development of the research organization Moravian Museum (DKRVO, MK000094862). For translations of archive documents from German Kurrent into Czech, we thank Bc. Denise Sedlák Čevelová.

Kvapilová 1995; Brodesser 1999; Fišer 2000; Brodesser – Břečka – Mikulka 2002; Halama 1980; Halama 1982; Janák 1983; Nekuda 1969, 21–33; Pernes 1992; Podborský 1995; Podborský 2005; Šujan 1928; Vanáček 1967; Vignatiová 1975, 102). A material-rich and well-arranged text, based on a detailed study of extensive preserved archival materials, was provided by Radana Červená in 2006 in her dissertation work *Rodina Trappů v Brně: V kontextu doby a současníků* [The Trapp Family in Brno: In the context of the time and contemporaries], which has not yet been published in the section devoted to Moric Trapp (Červená 2002; 2006).

Moric Trapp² was the only archaeologist at his time in Moravia who worked intensively with Vienna's Royal Imperial Central Commission for Research and Preservation of Artistic and Historical Monuments, to which in 1875 he was appointed as the only official conservator for the territory of Moravia. The underestimation of the contribution to our nascent archaeology is perhaps due to its long-standing connection with the Františkovo Museum. In the second half of the 19th century, this institution was nationally closed for German speakers and conservative with limited resources. Thus, it was far from able to fulfil the function of Czech science, which for archaeology from the middle of the 19th century was also represented by the National Museum in Prague (Sklenář 2014). Despite all that, Trapp, however, managed significantly to expand and constitute the humanities collection of the Františkovo Museum, both qualitatively and quantitatively. Contrary to the official policy of the management of the Moravian-Silesian Society for the Improvement of the Economy,

dlužna (Adámek 1983; Brodesser 1999; Brodesser – Břečka – Mikulka 2002; Břečka – Kvapilová 1995; Fišer 2000; Halama 1982; Janák 1983; Nekuda 1969, 21–33; Pernes 1992; Podborský 1995; 2005; Šujan 1928; Vaňáček 1967; Vignatiová 1975, 102). Materiálově bohatý a do širších souvislostí kvalitně rozvedený text, založený na podrobném studiu rozsáhlých dochovaných archivních materiálů, přinesla až v roce 2006 Radana Červená v disertační práci *Rodina Trappů v Brně. V kontextu doby a současníků*, která však dosud v části věnované Morici Trappovi nebyla publikována (Červená 2002; 2006).

Moric Trapp² byl ve své době na Moravě jediný intenzivně spolupracující archeolog s vídeňskou c. k. Centrální komisí pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek, jíž byl v roce 1875 jmenován pro území Moravy jediným oficiálním konzervátorem. Nedocení přínosu pro naši rodící se archeologii, je snad dáno právě jeho dlouholetým spojením s Františkovým museem. Tato instituce byla v druhé polovině 19. století německy nacionálně uzavřená a konzervativní s omezenými prostředky. Pro českou vědu tedy ani zdaleka nemohla plnit funkce, kterou také pro archeologii od poloviny 19. století představovalo Národní muzeum v Praze (Sklenář 2014). Trapp však přesto vše dokázal humanitní sbírky Františkova musea kvalitativně i kvantitativně výrazně rozvinout a konstituovat. Oproti oficiální politice vedení Moravskoslezské společnosti pro zvelebení hospodářství, přírodovědy a vlastivědy (tzv. Hospodářské společnosti), do roku 1900 zřizovatele Františkova musea, Trapp rozvíjel odborné i přá-

² Pro tuto práci jsme zvolili variantu Trappova křestního jména jako Moric, podobně jako on sám jej používal například na titulních stranách průvodců po Františkově museu, které sestavil (Trapp 1882a; 1882b; 1891; 1890; 1891). / For this work, we chose a variant of Trapp's first name as Moric, just as he himself used it, for example, on the title pages of guides to the Františkovo Museum, which he compiled (Trapp 1882a; 1882b; 1891; 1890; 1891).

telské vztahy s českými kolegy. Zajímavé snad v této souvislosti může být, že i když jeho rodným jazykem byla němčina, neměl problém s publikováním některých svých prací v češtině, kterou (na rozdíl od svého vrstevníka Wankela) plynně ovládal.

Cílem předkládaného textu není uvesti mezeru v historii moravské archeologie zacelit. Morice Trappa však přesto chceme připomenout jako jednoho ze skutečných zakladatelů naší archeologie v dobách, kdy se tato vědní disciplína teprve rodila. Prostředkem k tomu je autorům historicky první kompletní publikování sedmi působivých velkoformátových vyobrazení vybraných moravských archeologických nalezišť, které nechal Moric Trapp také na základě vlastních pozorování a skic vytvořit pro jím chystanou reinstalaci sbírek Františkova musea v roce 1889. Zmíněné níže analyzované akvarelové malby ze sbírek Archeologického ústavu Moravského zemského muzea představují unikátní soubor nejstarších archeologických vyobrazení svého druhu nejen v kontextu moravské či české archeologie.

Moric Trapp a moravská archeologie

Rodina Trappů přišla do českých zemí z Hesse-Darmstadtu na přelomu 18./19. století, genealogicky značně rozvětvená a můžeme konstatovat, že úspěšná v řadě společenských a profesních rolí. Příslušníci rodiny našli jeden ze svých domovů v Sušici, kde se narodil také otec Morice Trappa – Václav Trapp (1793–1863), který se zde stal lékárníkem. Oženil se s Josefínou rozenou Tischerovou (1803–1870), původem z Vodňan. Manželům se narodilo devět dětí, z nichž byl Moric Vilém nejstarší, narozen 24. ledna 1825 ještě v domě matčiny rodiny ve Vodňanech. V roce 1828 se

Natural Science and National Studies (the so-called Economic Society), the establisher of the Františkovo Museum until 1900, Trapp developed professional and friendly relations with his Czech colleagues. It might be interesting in this context that even though his native language was German, he had no problem publishing some of his works in Czech, which he (unlike his peer Wankel) fluently mastered.

The aim of the presented text is not to close this gap in the history of Moravian archaeology. Nevertheless, we want to remember Moric Trapp as one of the real founders of our archaeology at a time when this scientific discipline was just being born. The means for the authors is the historically first complete publication of seven impressive large-format depictions of selected Moravian archaeological sites, which Moric Trapp also had based on his own observations and sketches created for his reinstatement of the Františkovo Museum collections in 1889–1890. The aforementioned watercolour paintings from the collections of the Archaeological Institute of the Moravian Museum represents a unique set of the earliest archaeological depictions of its kind not only in the context of Moravian or Czech archaeology.

Moric Trapp and Moravian archaeology

The Trapp family came to the Czech lands from Hesse-Darmstadt at the turn of the 19th century, genealogically highly branched and we can say that they were successful in a number of social and professional roles. Members of the family found one of their homes in Sušice, where the father of Morice Trapp was born – Václav Trapp (1793–1863) and became a master of pharmacy there. He married Josefina née Tischerová (1803–1870), originally from Vodňany. The couple had nine children, of whom Moric Vilém was the eldest, born on

24 January 1825, still in the home of his mother's parents in Vodňany. In 1828, Trapp family moved to Kašperské Hory, where Václav Trapp operated a chemist's shop. The relatively good financial situation of the family received a significant blow after the fire, which destroyed both the city pharmacy and the adjacent warehouse of medicines, which caused Václav Trapp to lose all his property. Due to the need to provide for his family, Václav Trapp was forced to take a temporary position in one of Prague's pharmacies.

The Trapps thus moved before 1840 to Prague – New Town, where despite their unfortunate providence all of the children (5 siblings reached adulthood) had the opportunity to study and later devote themselves to the fields they had chosen and in which they successfully stood out. The siblings did not have any problems with education, so they could start to contribute financially to the running of the family. Moric Vilém and his younger brother Quido did so through various occasional jobs – either in the form of tutoring or, for example, as room painters. In 1842–1843, Moric devoted himself to the study of music first at the Žofia Academy in Prague, then at the University of Prague. In 1848–1849, however, he turned his attention to the history of artistic monuments – “church archaeology” and generally to Czech history. He learned to master a number of languages well, including Oriental. Like his siblings, he was universally talented, he devoted himself to studies of the natural sciences, and mastered drawing excellently. In addition, he broadened his horizons through study trips to Germany, Italy and France. During this time, he also began publishing various works.

As an educator, Trapp was able to move in higher society, which in many cases also entitled him to access the family archives he studied (for example, he belonged to the circle of friends of the patriotic family of the Nostitzes). At that time, he also

Trappova rodina přestěhovala do Kašperských Hor, kde Václav Trapp provozoval lékárnou. Relativně dobré situační zajištění rodiny dostalo citelnou ránu po požáru, kterému podlehl jak městská lékárna, tak přilehlý sklad léčiv, čímž Václav Trapp ztratil veškerý svůj majetek. Z důvodu potřeby zajištění rodiny byl nucen přijmout místo provizora v jedné z pražských lékáren.

Trappovi se tedy přestěhovali před rokem 1840 do Prahy – Nového Města, kde přes nepřízně osudu měly všechny děti (dospělosti se dožilo 5 sourozenců) možnost vystudovat a později se věnovat oborům, které si zvolili a v nichž úspěšně vynikali. Vzdělání sourozencům nečinilo potíže, a mohli se tedy začít finančně podílet na chodu rodiny. Moric Vilém a mladší bratr Quido tak činili prostřednictvím různých příležitostných výdělků – ať již formou doučování, nebo i například jako malíři pokojů. Moric se v letech 1842–1843 věnoval hudbě nejdříve v rámci pěveckého spolku – Žofiině (Žofínské) akademie, poté i na univerzitě v Praze. V letech 1848–1849 však svoji pozornost upřel k dějinám uměleckých památek – „církevní archeologii“ a obecně k českým dějinám. Naučil se na dobré úrovni ovládat řadu jazyků i orientálních. Jako jeho sourozenci byl všestranně nadaný, věnoval se studiu přírodních věd, výborně ovládal kresbu. Své obzory si navíc rozšiřoval studijními cestami po Německu, Itálii a Francii. V této době začal také publikovat různé práce.

Jako vychovatel se Trapp mohl pohybovat ve vyšší společnosti, což ho v mnoha případech také opravňovalo k přístupu k rodinným archivům, které studoval (patřil například do okruhu přátel vlastenecké rodiny Nostitzů). V této době také začal plně uplatňovat svůj výtvarný talent, který je patrný z řady kreseb a kvašů z Prahy, šlechtických sídel, středověkých památek i zaniklých hradů, nejdříve

z okolí hlavního města, posléze z řady dalších regionů, které navštěvoval³.

Po dvouletém působení v pražských kruzích bylo Trappovi v roce 1852 nabídnuto místo vychovatele v rodině Kristenů, nových majitelů hradu Svojanova na českomoravském pomezí. S prostředím se velmi rychle sžil a Svojanovu a širšímu okolí věnoval řadu vlastivědných, historických a umělecko-historických textů. Na Svojanově v letech 1853–1854 důkladně prostudoval archiv, obecní a farní archivy, zaznamenal i svědectví pamětníků a místní lidové pověsti a své poznatky vtělil do rozsáhlé dvojdílné práce *Burg Swojanow samt Umgebung in historisch, chronologisch und topographischer Beziehung*, která zůstala pouze v rukopise.⁴ Dílo bylo vzápětí přeloženo do češtiny a nákladem Musea království Českého v roce 1855 vydáno hned v prvním ročníku *Památek archeologických a místopisných*, pod redaktorstvím Karla Vladislava Zapa a náležitě oceněno historickou i laickou veřejností⁵. Trapp při svých podrobných pozorováních nevynechává rovněž popis místní flóry, geologie či výskyt vzácných minerálů. Po obsahové stránce totiž Trappovy texty přesně odpovídaly tehdejšímu zaměření časopisu, který redaktor Karel Vladislav Zap, s novinářskými zkušenostmi, pojal pestře, populárně a spíše historicko-vlastivědně (cf. Sklenář 2014a, 65–70).

began to fully exercise his artistic talent, which is evident from a number of drawings and gouaches from Prague, aristocratic residences, medieval monuments and defunct castles, first from around the capital, then from many other regions he visited³.

After two years in Prague circles, Trapp was offered a position as an educator in the Kristen family in 1852, the new owners of Castle Svojanov on the Bohemian-Moravian border. He became accustomed to the environment very quickly and devoted a number of ethnographic, historical and art-historical texts to Svojanov and its wider surroundings. In 1853–1854, he thoroughly studied the archive, the municipal and parish archives and even recorded the testimonies of eyewitnesses and the local folk tales at Svojanov and incorporated his knowledge into an extensive two-volume work *Burg Swojanow samt Umgebung in historisch, chronologisch und topographischer Beziehung*, which remained only in a manuscript form.⁴ The work was immediately translated into Czech and published in an edition of Maticе česká publishing house in 1855 in the very first Yearbook of *Památek archeologických a místopisných* [Archaeological and Topographical Monuments], under the editorship of Karel Vladislav Zap and duly appreciated by the historical and

³ Kresby Morice Trappa jsou uchovány především ve sbírkách Moravské galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, ale rovněž v archivních fondech Archivu města Brna, Moravského zemského muzea či ve sbírce vedut Muzea města Brna. / Moric Trapp's drawings are preserved mainly in the collections of the Moravian Gallery – a collection of drawings by M. V. Trapp, but also in the archival fonds of the Brno City Archive, the Moravian Museum or the veduta collection of the Brno City Museum.

⁴ Moravské zemské muzeum, fond A 1 Muzejní pozůstalost Mořice Viléma Trappa, kustoda Františkova muzea, 1864–1895, inv. Č. 23, kart 263. / Moravian Museum, fonds A 1 Museum scholarly estate of Mořic Vilém Trapp, custodian of the Františkovo Museum, 1864–1895, inv. no. 23, carton 263.

⁵ Práce *Svojanov a jeho okolí*, vyšla na pokračování v *Památkách archeologických a místopisných* I/1854–55, sešit VI., s. 275–282, sešit VII., s. 321–324, sešit VIII. s. 343–358. K tématu se ještě vrátil dodatky v *Památkách archeologických* II/1857, sešit VIII., s. 367. Trappův text jako vzorový ocenil například August Sedláček a zařadil jej do svého monumentálního díla *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, díl 1, Praha 1993, Svojanov hrad, s. 115–134, Bystré tvrže, s. 240–243.

lay publics⁵. In his detailed observations, Trapp also does not omit a description of the local flora, geology or occurrence of rare minerals, because, in terms of content, Trapp's texts corresponded exactly to the focus of the magazine at the time, which the editor Karel Vladislav Zap, with his journalistic experience, conceived in a varied, popular and rather historical-ethnographic way (cf. Sklenář 2014b, 65–70).

The first historiographer Svojanov left the castle in 1854 and in December of that year started working as an educator in the family of the progressive businessman, industrialist and national revivalist Emanuel Leopold, Count Dubský of Třebomyslice, alternately in Lysice and Brno. Here, Trapp had at his disposal, among other things, a richly equipped library, notable especially for a number of books devoted to travels in continental and eastern Asia, supplemented by a collection of Japanese weapons (cf. Suchomel – Suchomelová 2006). He was soon entrusted with another task to find historical material on the history of the aristocratic family, which had previously been started by Christian Friederich, Knight d'Elvert. From 1859, in addition to being an educator, he has also become the chateau archivist and librarian. Although he built a friendly relationship with the owners of the manorial estate (for example, he completed a longer study trip to the Austrian lands, Germany and France with the young Dubskýs), he did not finish the work on the history of the family. Given the focus of our

První historiograf Svojanov z hradu odešel v roce 1854 a v prosinci tohoto roku nastoupil jako vychovatel v rodině pokrokařského podnikatele, průmyslníka a obrozence Emanuela Leopolda hraběte Dubského z Třebomyslic pobývajících střídavě v Lysicích a v Brně. Zde byla Trappovi k dispozici mimo jiné bohatě vybavená knihovna, pozoruhodná především řadou knih věnovaných cestám po střední a východní Asii, doplněná rovněž sbírkou japonských zbraní (cf. Suchomel – Suchomelová 2006). Záhy mu byl svěřen další úkol, aby dohledal historický materiál k dějinám šlechtického rodu, kterou před tím započal Christian Friederich rytíř d'Elvert. Od roku 1859 se tak stal vedle vychovatele také zámeckým archivářem a knihovníkem. Přestože si s majiteli panství vybudoval přátelský vztah (s mladými pány Dubskými například absolvoval i delší studijní cestu po rakouských zemích, Německu a Francii), práci o dějinách rodu nakonec nedokončil. Vzhledem k zaměření našeho textu lze na okraj uvést, že se během Trappova pobytu na Lysicích mělo s oblibou hrávat loutkové divadlo, k němuž některé kulisy kreslil a maloval sám (Červená 2006, 57). V této době doplnil historickou práci o Svojanově pokračováním bádání ze svých cest po západní Moravě (Trapp 1856). V roce 1857 pokračoval v publikování v *Památkách archeologických*, v nichž se věnoval středověkým památkám města Třebíče a především románské třebíčské basilice Nane-

⁵ The work *Svojanov a jeho okolí* [Svojanov and its Surroundings], came out in instalments in *Památky archeologické a místopisné I* [Archaeological and Topographical Monuments I]/1854–55, instalment VI., pp. 275–282, instalment VII., pp. 321–324, instalment VIII. pp. 343–358. He returned to the topic in the supplementss in *Památkách archeologických II* [Archaeological Monuments II]/1857, instalment VIII., pp. 367. Trapp's text was appreciated as a model for instance by August Sedláček and included it in his monumental work *Hrady, zámky a tvrze království Českého* [Castles, Chateaux and Fortresses of the Kingdom of Bohemia], Volume 1, Praha 1993, Svojanov castle, pp. 115–134, bright fortress, pp. 24–243.

bevzetí Panny Marie. V tomto periodiku pak česky průběžně publikoval archeologické (v dnešním smyslu slova uměnovědné) studie dále v 60. letech 19. století.

Obecně lze konstatovat, že Moric Trapp byl jak svými povinnostmi, tak vášní k historickým památkám časově značně vytížen. Volné chvíle věnoval cestování do blízkých i vzdálenějších míst, vlakem, poštovními povozy a nejčastěji zřejmě pěšky. Ze svých cest si vedl deníky, z nichž je mimo jiné opět patrný jeho výtvarný talent, neboť navštívená místa často doprovázel zdařilými kresbami, plánky, ornamenty, náčrty atd. Při svém putování neopomenul ani Blanensko a blízkou Macochu, kam jej měl doprovázet Jindřich Wankel. Ve fondech MZM jsou materiály týkající se Moravského krasu uchovány pod názvem *Sloup und Umgebung. Kleine Bilder von Mauritz Trapp (1858–1877)*.⁶ Do tohoto období zřejmě spadají i Trappova první skutečná v dnešním smyslu slova archeologická pozorování.

V roce 1858, se totiž třiatřicetiletý Trapp stal realizátorem jednoho z prvních dokumentovaných archeologických výzkumů na Moravě. Při svých vlastivědných toulkách zavítal do Borotic na Znojensku, kde ve svahu obráceném k severu rozpoznal 17 mohyl – pozdější významnou lokalitu středodunajské mohylové kultury. Jednu z mohyl nechal prověřit výkopem a v mohyle našel dva kostrové pohřby s výbavou, která však pravděpodobně náležela spíše období stěhování národů. V dalším výzkumu nemohl již pokračovat, neboť neměl povolení majitelky pozemku. Nálezy se ještě v 19. století ztratily (Brandl 1863, 270; Palliardi 1899; Stuchlík 2006, 9–11; 2020a; 2020b; Trapp 1891, 74).

text, it can be stated on the side that during Trapp's stay in Lysice, a puppet theatre was to have been played and enjoyed popularity, for which he drew and painted some of the scenery himself (Červená 2006, 57). At this time, he supplemented the historical work on Svojanov by continuing his research from his travels in western Moravia (Trapp 1856). In 1857, he continued to publish in *Památky archeologické* [Archaeological Monuments], in which he devoted himself to the medieval monuments of the town of Třebíč and mainly then the basilica of the Assumption of Our Lady in Třebíč. He continually published archaeological (in today's sense of the science of art) studies in this periodical then in Czech in the 1860s.

It can generally be stated that Moric Trapp was considerably busy with both his duties and his passion for historical monuments. He devoted his free time to traveling to nearby and more distant places, by train, postal carriages and most often probably on foot. He kept diaries from his travels, which again show his artistic talent, as he often supplemented the places visited with well-crafted drawings, plans, ornaments, sketches, etc. During his journeys, he did not forget the Blansko region and nearby Macocha, where Jindřich Wankel was to accompany him. Materials related to the Moravian Karst are stored in the MM fonds under the name *Sloup und Umgebung. Kleine Bilder von Mauritz Trapp (1858–1877)*.⁶ Trapp's first real archaeological observations in today's sense probably also belong to this period.

In 1858, the 33-year-old Trapp became the implementer of one of the first documented archaeological excavations in Moravia. During his ethnographic wanderings, he visited Borotice in the Znojmo region, where he recognized 17 mounds on

⁶ Fond MZM, A1, Muzejní pozůstalost M. V. Trappa, inv. č. 14, kart. 265. / Fond MZM, A1, Museum scholar estate of Mořic Vilém Trapp, inv. no. 14, carton 265.

a north-facing slope – a later important locality of the Middle Danube mound (Urnfield) culture. He had one of the mounds inspected by excavation and found two skeletal funerals with grave goods in the mound, which, however, probably belonged more to the Migration Period. He could not continue further research because the landowner did not allow further digging. The finds were then lost still in the 19th century (Brandl 1863, 270; Palliardi 1899; Stuchlík 2006, 9–11; 2020a; 2020b; Trapp 1891, 74;).

In the same year, Trapp also returned to Bohemia – Kutná Hora during his research trips, where his parents and sister Růžena lived and where he was declared to have permanent residence to the police. He also documented architectural monuments here and elsewhere. In the 1850s, he also devoted himself to the typical passion of similarly oriented intellectuals – collecting activities of various kinds. He focused on collecting archival documents and antique items (books, deeds, weapons, coins, seals) or minerals, as well as period documents – graphic arts, satirical drawings, advertising or theatrical posters and playbills, but also, for example, Austrian lottery tickets.⁷

Good relations in scientific circles and, above all, probably with the custodian of the Františkovo Museum, Albín Heinrich, led to an offer to take part in an audition for a custodial adjunct in the Františkovo Museum. At this point, due to our theme related to the earliest history of the Archaeological Collection of the Františkovo Museum, it is appropriate to pause at the custodian Albín Heinrich (Bohatý 2015, 17–19; Holemá 2004; Nekuda 1969, 12–21; Sklenář 2005, 212). He was the most prominent figure in the field of collecting, mineralogy, geology and museology in Moravia and Silesia in the first half

Ve stejném roce se Trapp při svých badatelských cestách vrací také do Čech – Kutné Hory, kde žili jeho rodiče a sestra Růžena a kde byl policejně hlášený k trvalému pobytu. Také zde a na dalších místech dokumentoval architektonické památky. V 50. letech 19. století se rovněž věnoval typické vášni podobně zaměřených intelektuálů – sběratelské činnosti různého druhu. Zaměřil se jak na sběr archivních dokumentů

Moric Vilém Trapp, vizitka zhotovená v ateliéru Adolfa Hübnera Quidem Trappem. AMB, fond T 43 Rodinný archiv Trappů.

Moric Vilém Trapp, business card made in the studio of Adolf Hübner by Quido Trapp. AMB, fond T 43 Family Archive of the Trapps.

⁷ The results of his collecting activities are now part of the collections of the Historical Department of the MM – Scholarly Estate of Mořic Vilém Trapp, carton SF K 13.

a starožitných předmětů (knihy, listiny, zbraně, mince, pečeti) či minerálů, tak i dobových dokumentů – grafik, satirických kreseb, reklamních či divadelních plakátů a programů, ale také například losů rakouské loterie.⁷

Dobré vztahy ve vědeckých kruzích a především zřejmě s kustodem Františkova musea Albínem Heinrichem jej přivedly k nabídce účastnit se konkurzu na místo kustodiálního adjunkta ve Františkově museu. Na tomto místě, vzhledem k našemu tématu vztahujícímu se k nejstarší historii archeologické sbírky Františkova musea, je na místě se u kustoda Albína Heinricha pozastavit (Bohatý 2015, 17–19; Holemá 2004; Hucke 1943; Nekuda 1969, 12–21; Sklenář 2005, 212). Představoval totiž nejvýraznější osobnost v oblasti sběratelství, mineralogie, geologie a muzejnictví na Moravě a ve Slezsku první poloviny 19. století. Albín Heinrich se narodil 1. března 1785 ve Frýdlantu nad Moravicí (dnes Břidličná), filozofii, přírodní vědy a klasickou filologii studoval ve Vídni, v roce 1804 také v Bratislavě. Životní osudy jej přivedly v roce 1813 do (dnes polského) Těšína, kde působil do roku 1831 jako ředitel katolického gymnázia, zde spravoval také knihovnu a sbírku Gymnaziálního (Šeršnikova) muzea. Zajímal se hlavně o mineralogickou sbírku, ale pro muzeum prováděl archeologické výzkumy na Opavsku (Holasovice 1824), Krnovsku (Úvalno 1824) a Těšínsku a stal se tak prvním archeologem české části Slezska.

V lednu 1831 byl jmenován profesorem na akademickém gymnáziu v Brně, kde učil do roku 1850. Od roku 1832 byl také konzervátorem a knihovníkem Františkova musea a o čtyři roky později zde byl jmenován kus-

of the 19th century. Albín Heinrich was born on 1 March 1785 in Frýdlant nad Moravicí (today's Břidličná), he studied philosophy, natural sciences and classical philology in Vienna, and in 1804 also in Bratislava. His life path brought him to Těšín in (now Cieszyn in Poland) in 1813, where he worked until 1831 as the headmaster of the Catholic grammar school and where he also administered the library and collection of the Gymnasium (Šeršnik/Szersznik) Museum (today's Museum of Cieszyn Silesia). He was mainly interested in the mineralogical collection, but for the museum he conducted archaeological research in the Opava (Holasovice 1824), Krnov (Úvalno 1824) and Těšín regions and thus became the first archaeologist in the Czech part of Silesia.

In January 1831, he was appointed a professor at the academic grammar school in Brno, where he taught until 1850. From 1832, he was also the conservator and librarian of the Františkovo Museum and four years later was appointed the custodian there, already the fourth in order, but clearly the first to expand and devote care systematically to the collections. From May 1837, he became a member of the Economic Society. Heinrich focused on the revision and professional records of existing collections and, as a natural scientist, later devoted himself to the organization of geological, paleontological and mineralogical collections. He significantly contributed to the overall increase of the level of the museum, promoted major building modifications, the collections were reorganized according to the scientific system under his leadership and also published the first history and catalogue of the collections (Heinrich 1853). During Heinrich's service, the natural-science collections increased substantially to a number of 38,805

⁷ Výsledky jeho sběratelské činnosti jsou dnes součástí sbírek Historického odd. MZM – Pozůstalost Mořice Viléma Trappa, kart. SF K 13.

registered items. It was then 7,723 items in the area of art history and numismatics. At his time, Heinrich was respected figure, a member of a number of learned societies and a leading expert on the mineralogical and geological conditions of Moravia and Silesia. He died in his flat in the courtyard of the Františkovo Museum on 5 April 1864.

At the time of the service of Albín Heinrich, in 1859, Moric Trapp successfully passed the audition to be his co-worker, with a provisional annual wage of 600 gulden. He greatly respected the person of his superior⁸ and in many ways followed him, but he especially drew new attention to the treatment of the historical and artistic collections. The organization of the library and, above all, its extensive expansion was significant (in 1864 to 26,000 volumes of books and 13,000 maps, in 1882 it was 45,000 volumes and in 1891 in his guide Trapp listed already 60,000 books, maps and early printed books; Trapp 1882, 46–48; Trapp 1891, 94–98). After his arrival in Brno, Trapp also turned his attention to historical monuments, so that he then focused his interest on the Znojmo region and Znojmo itself (for example, he was the first to document Romanesque paintings of the Znojmo rotunda). The background materials have been preserved in the archival fonds for all of his observations collectively called *Archäologische Skizzen von Mauritz Trapp*⁹, with a number of drawings and plans of monuments. He again published a number of findings in 1860–1865 in *Památky archeologické*, apparently always with a positive response. The development of Bohemian-Moravian relations is also evidenced by his acceptance as a member of the Archaeological Board of the Museum of

tothem, v pořadí již čtvrtým, ale jednoznačně prvním, který se rozšiřování a péči o sbírky věnoval systematicky. Od května 1837 se stal členem Hospodářské společnosti. Heinrich se soustředil na revizi a odbornou evidenci dosavadních sbírek a jako přírodovědec se posléze věnoval uspořádání geologických, paleontologických a mineralogických kolekcí. Výrazně se zasloužil o celkové zvýšení úrovně muzea, prosazoval zásadní stavební úpravy, sbírky byly za jeho vedení nově uspořádány podle vědeckého systému a vydal k nim také první dějiny a katalog (Heinrich 1853). Za Heinrichova působení narostly podstatně přírodovědné sbírky na počet 38 805 registrovaných položek. V oblasti uměleckohistorické a numismatické to pak bylo 7723 položek. Ve své době byl Heinrich uznávanou osobností, členem řady učených společností a předním znalcem mineralogických a geologických poměrů Moravy a Slezska. Zemřel ve svém bytě, v nádvoří Františkova musea, 5. dubna 1864.

V době působení Albína Heinricha, v roce 1859, tedy úspěšně absolvoval konkurz na jeho spolupracovníka Moric Trapp, s prozatímním ročním platem 600 zlatých. Osobnosti svého nadřízeného si velmi vážil⁸ a v mnohém ho následoval, především však upřel novou pozornost ke zpracování historických a uměleckých sbírek. Významné bylo uspořádání knihovny a především její rozsáhlé rozšíření (v roce 1864 na 26 000 svazků knih a 13 000 map, roku 1882 to bylo 45 000 svazků a v roce 1891 ve svém průvodci Trapp uvádí již na 60 000 knih, map a starých tisků; Trapp 1882b, 46–48; 1891, 94–98). Rovněž po příchodu do Brna také zde upřel pozornost na historické památky, aby svůj zájem

⁸ Trapp věnoval Albínu Heinrichovi po jeho smrti rozsáhlou samostatnou biografii: *Zum Andenken an Albin Heinrich*, edd. Brünn 1864. Anonym 1859: b. titi. Lumír 9, 166 (Zpráva: M. Trapp zvolen adjunktem kustoda Františkova musea v Brně). / After his death, Trapp dedicated to Albin Heinrich an extensive independent biography: *Zum Andenken an Albin Heinrich*, edd. Brünn 1864.

⁹ MZM fonds A1 Museum scholarly estate of Mořic Vilém Trapp, inv. no. 2, 3, carton 265.

poté zaměřil na oblast Znojemska a Znojmo samotné (jako první například dokumentoval románské malby znojemské rotundy). V archivním fondu se dochovaly podklady ke všem jeho pozorováním souborně nazvané *Archäologische Skizzen von Mauritz Trapp*⁹, s množstvím náčrtů a plánků památek. Řadu poznatků opět publikoval v letech 1860–1865 v *Památkách archeologických*, zjevně vždy s kladným ohlase. O rozvoji česko-moravských vztahů svědčí i jeho přijetí za člena Archeologického sboru Musea království Českého v Praze v roce 1862, kam byl zvolen „údem dopisujícím“ při schůzi Sboru 25. 1. 1862. V dubnu téhož roku mu byl zaslán členský diplom za přínos při objevování archeologických památek na Moravě a spolupráci s českým muzejním časopisem¹⁰. Směrování zájmu Františkova musea od přírodních k společenským vědám Trapp podpořil v letech 1863–1868 pozicí sekretáře historicko-statistické sekce Hospodářské společnosti. Byl členem i řady dalších spolků, z těch pro prehistorii podstatných je mimo Prahu třeba ještě zmínit Antropologickou společnost ve Vídni, založenou však až v roce 1870.

Po smrti Albína Heinricha v roce 1864 byl Trapp jmenován kustodem (od roku 1867 definitivním). S tím souviselo i přidělení prostorného služebního bytu se zahrádkou v prostoru nádvoří muzea. Tento byt se posléze stal nejen útočištěm jeho matky a sestry, ale také Trappem nashromážděných soukromých sbírek. Jednalo se především o velký soubor zbraní, z kterého si vytvořil „rytířský sál“, soukromou knihovnu a vlastní sbírky archeologické. Moric Trapp

the Bohemian Kingdom in Prague in 1862. He was elected a “corresponding member” at the meeting of the Board on 25 January 1862; in April of the same year he was sent a membership diploma for contribution in the discovery of archaeological monuments in Moravia and cooperation with the Bohemian Museum Magazine¹⁰. In 1863–1868, Trapp supported the direction of the in-

Kustod Moric Vilém Trapp ve stylizované pracovně. AMB, fond T 43 Rodinný archiv Trappů.

The custodian Moric Vilém Trapp in his stylised study. AMB, fond T 43 Family Archive of the Trapps.

⁹ MZM fond A1 Muzejní pozůstalost M. V. Trappa, inv. č. 2, 3, kart 263.

¹⁰ Zprávy o schůzkách archeologického sboru Musea kr. Českého, *Památky archeologické*, Ročník IX/1862, Díl V, sešit 1, 45; Ročník IX/1862, Díl V, sešit 3, 142. Ke komunikaci M. Trappa s Archeologickým sborem NM a J. E. Vocelem: Archiv Univerzity Karlovy, osobní fond J. E. Vocel – agenda konzervátora Ústř. komise za r. 1854, č. 33. / Reports on meetings of the Archaeological Group of the Museum of the Bohemian Kingdom, *Památky archeologické*, Yearbook IX/1862, Volume V, instalment 1, 45; Yearbook IX/1862, Volume V, instalment 3, 142;

terest of the Františkovo Museum from the natural to the social sciences from his position as the secretary of the historical-statistical section of the Economic Society. He was also a member of a number of other associations, of which outside of Prague the Anthropological Society in Vienna, which was founded in 1870, should be mentioned among those important for prehistory.

After the death of Albín Heinrich in 1864, Trapp was appointed custodian (definitively from 1867). This was also related to the allocation of a spacious service flat with a garden in the area of the episcopal court. This flat eventually became not only a refuge for his mother and sister, but also a Trapp's amassed private collections. It was mainly a large set of weapons, from which he created a "knight's hall", a private library and his own archaeological collections. Moric Trapp never started his own family, and after his mother's death in 1870, he lived in the apartment with his unmarried sister, who took care of the household. In addition to working for the museum, he also found time for social gatherings, which regularly took place in the nearby café and restaurant of the famous Hotel Neuhauser on the corner of today's Masarykova and Františkánská Streets. A selected regulars' company (Stammtisch) met here every week on Sunday and Thursday evenings (Altman 1993, 101–102). In relation to the Františkovo Museum, it can be stated that besides a number of others Trapp met here with the Brno traveller and collector Jan Jindřich Vávra (1831–1887), who became one of the leading donors to the Františkovo Museum and whose exotic collections that Trapp installed at the museum were a very valued collection of hundreds of exhibits from 1873 (Dvořáková – Kostrhun – Scheufler 2020).

As for the archaeological collection, originally created as a collection of individual curiosities, it numbered only about 50 pieces at the time of the arrival of Moric Trapp, all placed in one cabinet. This was

vlastní rodinu nikdy nezaložil a po smrti matky v roce 1870 v bytě žili spolu s neprovdanou sestrou, která se starala o domácnost. Vedle práce pro muzeum tak zbýval čas i na společenská setkání, která se pravidelně odehrávala v nedaleké kavárně a restauraci vyhlášeného hotelu Neuhauser na rohu dnešních ulic Masarykovy a Františkánské. Zde se každý týden v neděli a čtvrtěk večer scházela vybraná stolní společnost (Altman 1993, 101–102). Vzhledem k Františkovu museu lze zmínit, že Trapp se zde vedle řady dalších setkával i s brněnským cestovatelem a sběratelem Janem Jindřichem Vávrou (1831–1887), který se stal jedním z předních donátorů Františkova musea a jehož exotické sbírky, které Trapp v muzeu instaloval, od roku 1873 představovaly velmi ceněný soubor stovek exponátů (Dvořáková – Kostrhun – Scheufler 2020).

Co se týče sbírky archeologické, původně vznikající jako kolekce jednotlivých kuriozit, tak v době nástupu Morice Trappa čítala pouhých přibližně 50 kusů, umístěna v jedné skříni. Nebylo to nic překvapivého, protože v původním návrhu na zřízení Františkova musea z roku 1817, vytvořeného přesně dle struktury a vzoru Štýrského národního muzea ve Štýrském Hradci, zvaného Joanneum, v rámci sekce dějin, archeologické památky vůbec nefigurovaly (Pernes 1992, 6). Nečetné archeologické nálezy získané do 50. let 19. století byly smíchány se sbírkou antickou s kolekcí gem, spon, římských/etruských lamp, cihel z Pompejí, římských předmětů z Banátu, atd. Z moravských nálezů zde byly vystaveny nánožníky z dutých polokoulí, které byly nalezeny v (laténských) hrobech narušených při stavbě železnice u Rajhradu v roce 1838, darovány muzeu byly Albínem Heinrichem. Typicky ani v této skromné sbírce nechyběly urny z hrobů kultury popelnicových polí ze Slezska a další nalezené v roce 1839 v Holasicích/Židlochovicích (Heinrich 1853, 73–74).

Pro rozvoj archeologické sbírky muzea byl v následujících letech přínos Morice Trappa zásadní. Sledoval zprávy o archeologických nálezech objevených při stavbě železnice¹¹, apeloval na soukromé sběratele, aby muzeu své sbírky věnovali, soustředil se při tom také na sběr památek historických, středověkého umění a etnografik. Podporoval (byť neúspěšně) zakoupení rozsáhlé prehistorické sbírky Jindřicha Wankela, která však nakonec skončila ve vídeňském Dvorním přírodovědném muzeu. Nejen pro Morice Trappa byla jistě zásadní návštěva pařížské Světové výstavy (Exposition universelle), jejíž součástí byla i expozice Dějiny práce, kde byly systematicky vůbec poprvé vystaveny archeologické nálezy, především z okolí Paříže, vč. rozsáhlého souboru paleolitických nálezů. Pro první archeology, kteří tuto výstavu navštívili, to vesměs bylo hlavním popudem k budoucímu bádání (cf. Oliva 2020; Wankel 1868).

Velmi důležité bylo také již zmíněné Trap-povo působení coby konzervátora vídeňské c. k. Centrální komise pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek. Jeho jmenování za konzervátora pro celé území Moravy proběhlo v druhé polovině roku 1875 po aktuální reorganizaci činnosti Centrální komise (Pollak 2013; Sklenář 2011, 26–27). Přitom je pozoruhodné, že dostal jednoznačnou

not surprising, because in the original proposal for the establishment of the Františkovo Museum from 1817, created exactly according to the structure and model of the Styrian National Museum in Graz, called the Johanneum, archaeological monuments did not figure at all within the history section (Pernes 1992, 6). Innumerable archaeological finds obtained up to the 1850s were mixed with an ancient collection with a collection of gems, clasps, Roman/Etruscan lamps, bricks from Pompeii, Roman objects from the Banat, etc. Of the Moravian finds, hemispherical bronze bracelets were exhibited here, which had been found in graves disturbed during the construction of the railway near Rajhrad in 1838, donated to the museum were by Albín Heinrich. Typically, this modest collection also included Urnfield culture urns from Silesia and others found in Holasice/Židlochovice in 1839 (Heinrich 1853, 73–74).

The contribution of Moric Trapp was crucial for the development of the museum's archaeological collection in the following years. He followed reports of archaeological finds discovered during the construction of the railway¹¹, appealed to private collectors to donate their collections to the museum, and also focused on collecting historical, medieval art and ethnographic monuments. He supported (albeit unsuccessfully) the

¹¹ Výstavba železnic byla vůbec jedním z nejzásadnějších pro rozvoj české i moravské archeologie, neboť se jednalo o stavby, které vlastně poprvé představovaly významný liniový zásah do terénu. Na Moravě takové stavební úpravy přišly nejdříve v souvislosti se stavbou Severní dráhy císaře Ferdinanda mezi Vídní a Bochnia s vedlejšími drahami do Brna, Olomouce, Opavy a Bělé, pak ke skladům soli v Dworoch, Wieliczce a u Bochni. Výstavba započala roku 1837, první vlak do Brna, Přerova a Olomouce pak přijel roku 1841 (cf. Sklenář 2020, 85–88). / The construction of railways was one of the most fundamental for the development of Czech and Moravian archaeology, as these were constructions which, for the first time, represented a significant line intervention in the terrain. In Moravia, such building modifications first came in connection with the construction of Emperor Ferdinand's Northern Railway between Vienna and Bochny with side railways to Brno, Olomouc, Opava and Bělá, then to salt warehouses in Dwory, Wieliczka and Bochnia. Construction began in 1837, the first train to Brno, Přerov and Olomouc then arrived in 1841 (cf. Sklenář 2020, 85–88).

purchase of Jindřich Wankel's extensive prehistoric collection, which eventually ended up in Vienna's Museum of Natural History. Not only for Moric Trapp was the visit to Paris's World's Fair (Exposition universelle) was certainly crucial, which also included the History of Work exhibition, where archaeological finds were systematically exhibited for the first time, especially from around Paris, including an extensive set of Palaeolithic finds. For the first archaeologists to visit this exhibition, it was mostly an initiation experience for future research in the field (cf. Oliva 2020; Wankel 1868).

Trapp's already mentioned work as the conservator of Vienna's Imperial and Royal Central Commission for Research and Preservation of Artistic and Historical Monuments was also very important. His appointment as a conservator for the entire territory of Moravia took place in the second half of 1875 after the current reorganization of the activities of the Central Commission (Pollak 2013; Sklenář 2011, 26–27)). It is remarkable at this point that he was given a clear advantage over the already deserving Henry Wankel at this time, although it should be added that he began to devote himself to prehistory only from 1867–1868, at least 10 years later than Moric Trapp. Trapp's position as custodian of the central Moravian museum probably also played a role, because Wankel was essentially a private researcher without an institutional background at that time (Hlava 2021; Kalábková – Kostrhun – Hlava 2021). This situation persisted for another ten years, when Moravia was divided into three conservation districts in 1885. The first district with the political districts of Moskovice, Brno, Hodonín, Hustopeče Kroměříž, Kyjov,

přednost proti již v této době také zasloužilému Jindřichu Wankelovi, i když je třeba dodat, že ten se prehistorií začal věnovat až od roku 1867–1868, tedy nejméně o 10 let později než Moric Trapp. Svoji roli pravděpodobně hrálo i Trappovo postavení kustoda ústředního moravského muzea, neboť Wankel byl v podstatě v této době soukromý badatel bez institucionálního zázemí (Hlava 2021; Kalábková – Kostrhun – Hlava 2021). Tento stav setrval dalších deset let, kdy byla v roce 1885 Morava rozdělena na tři konzervátorské obvody. První obvod s politickými okresy Boskovice, Brno, Hodonín, Hustopeče, Kroměříž, Kyjov, Mikulov, Moravský Krumlov, Nové Město na Moravě, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Velké Meziříčí, Vyškov připadl opět Morici Trappovi. Druhý obvod na střední a severní Moravě připadl Jindřichu Wankelovi, nejmenší obvod na Znojemsku a Jihlavsku měl připadnout Adolfu Sterzovi. Podle dochovaných dokumentů lze soudit, že Trapp tuto svou činnost vykonával velmi svědomitě a s maximální snahou o záchranu množících se archeologických nálezů, které hodlal soustředit ve Františkově museu. V porovnání s Jindřichem Wankem v jejich konzervátorské činnosti je patrné, že Wankel svoji aktivitu v úřadu aktivizoval především vždy, když hodlal získat nálezy a vliv pro jím budované Vlastivědné muzeum v Olomouci. Moric Trapp oproti tomu jako konzervátor vystupuje do jisté míry obecněji, resp. profesionálněji a systematictěji (cf. Hlava 2021; Sklenář 2011, 26–27).

K dokreslení vztahu dvou nejvýznamnějších aktérů moravské prehistorie v 70. a 80. letech 19. století – Morici Trappovi a Jindřichu Wankelovi dodejme, že byl nejen korektní, ale soudě dle dochované korespondence i zjevně přátelský.¹²

¹² Vlastivědné muzeum v Olomouci, Historický archiv, Písemná pozůstalost dr. Jindřicha Wankela, karton 1, II. Korespondence, dopisy M. Trappa adresované J. Wankelovi z let 1874, 1876, 1878 a 1892.

Zprávy o Wanklových nálezech například v roce 1874 Trapp předával do německých deníků a Wankelovi se pak velmi omlouval za chyby, způsobené jejich redaktory. Byl také obeznámen s rodinnými poměry u Wankelů. Při příležitosti statistického průzkumu archeologických sbírek na základě rozesílaných dotazníků, organizovaného Centrální komisí (a na Moravě zajišťovaného Trappem) konstatuje, že Wankelova sbírka je „velká, jedinečná a výsostně zajímavá a je v naší vlasti jistým skvostem, ostatní sbírky, které se v zemi nacházejí, jsou všechny malé...“¹³ Osobně prosazoval a také napsal rozsáhlý Wankelův medailon, který vyšel s podporou dvorního rady d'Elverta v muzejním Notizen-Blatt (Trapp 1878a). Tento text je dodnes základním pramenem všech Wankelovských životopisců. Po Wankelově odchodu do Olomouce Trapp se zájmem sledoval výrazně slovansky orientovaný *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*.

Při tom ve stejném období Trapp neustával ve své vydavatelské a publikační činnosti, zaměřené především na různé historické otázky (Baron Trenck, velící generálové na Moravě, historie Špilberku a dalších významných brněnských objektů atd.). V archivu MZM jsou dále uloženy jeho zprávy o činnosti Františkova musea, revize sbírek a podobně. Jeho jednoznačná kulturně-historická orientace mu však postupně přinesla i jisté potíže. Od poloviny 80. let sílila kritika jeho činnosti od mladší zaangažované generace, v roce 1889 se otevřeně proti Trappovi postavil i první předseda Hospodářské společnosti a hybatel společenského i vědeckého dění na

Mikulov, Moravský Krumlov, Nové Město na Moravě, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Velké Meziříčí, Vyškov again belonged to Morica Trapp. The second district in Central and Northern Moravia belonged to Jindřich Wankel, the smallest district in the Znojmo and Jihlava regions was to belong to Adolf Sterz. According to the preserved documents, it can be judged that Trapp carried out this activity very conscientiously and with maximum effort to save the proliferating archaeological finds, which he intended to concentrate in the Františkovo Museum. In comparison with Jindřich Wankel in their conservation activities, it is clear that Wankel stimulated his activity in the office especially whenever he intended to obtain finds and influence for the Museum of National History (Regional Museum) in Olomouc he was building. Moric Trapp, on the other hand, acts as a conservator to a certain extent more generally, or more professionally and systematically (cf. Hlava 2021; Sklenář 2011, 26–27).

To illustrate the relationship between the two most important actors in Moravian prehistory in the 1870s and 1880s – Moric Trapp and Jindřich Wankel, let us add that it was not only correct, but judging by the preserved correspondence also apparently friendly.¹² For example, Trapp passed reports of Wankel's finds to German dailies in 1874, and then apologized to Wankel for the mistakes made by their editors. He was also familiar with the Wankel family situation. On the occasion of a statistical survey of archaeological collections on the basis of questionnaires sent out, organized by the Central Commission and guaranteed by Trapp in Moravia, he states that Wankel's

¹² Museum of National History, Historical archive, Written legacy of Dr. Jindřich Wankel, carton 1, II. Correspondence, letters of M. Trapp addressed to J. Wankel from 1874, 1876, 1878 and 1892.

¹³ Dopis M. Trappa a dresovaný J. Wankelovi ze dne 28. 4. 1876. Vlastivědné muzeum v Olomouci, Historický archiv, Písemná pozůstalost dr. Jindřicha Wankela, karta 1, II. Korespondence.

collection is “large, unique and extremely interesting and is a gem in our country, the other collections found in our country are all small...”¹³ He personally promoted and also wrote Wankel’s extensive profile, which was published with the support of the d’Elvert court council in the museum-oriented *Notizen-Blatt* (Trapp 1878a). This text is still the basic source of all of Wankel’s biographers. After Wankel’s departure to Olomouc, Trapp watched with interest the strongly Slavic-oriented *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci* [Journal of the Patriotic Museum Society in Olomouc].

At the same time, Trapp did not stop his dissemination and publication activities, focusing mainly on various historical issues (Baron Trenck, commanding generals in Moravia, the history of Špilberk and other important Brno buildings, etc.). The MM archive also contains his reports on the activities of the Františkovo Museum, revisions of collections and the like. However, Moric Trapp’s clear cultural and historical orientation gradually brought him some difficulties. From the mid-1880s, criticism of his activities intensified from the younger generation involved, in 1899 the first chairman of the Economic Society and the mover of social and scientific events in Moravia, Old Count (starohrabě) Hugo Salm, openly opposed Trapp, stating the complete neglect of the original natural-scientific character of the institute. There was evidently a good reason for such an attitude, because under Trapp’s leadership all the natural history collections, which his predecessor Heinrich had divided by museum science (there were almost 40,000 pieces of collection items), had been put back into one collection. The expansion of

Moravě starohrabě Hugo Salm s konstatováním naprostého zanedbání původního přírodovědného rázu ústavu. K takovému postoji byl zřejmě pádný důvod, protože za Trappova vedení došlo k opětovnému sjednocení všech přírodovědných sbírek, které jeho předchůdce Heinrich muzeologicky rozdělil (jednalo se o bezmála 40 000 kusů sbírkových předmětů). K rozšiřování geologické, mineralogické, paleontologické, zoologické či botanické sbírky dlouho prakticky nedocházelo, nebo jen minimálně náhodnými dary. Salm tak v dopise adresovaném předsedovi Hospodářské společnosti d’Elvertovi navrhuje osamostatnění přírodovědné sekce a především uvedení druhého kustoda, určeného právě pro přírodovědné sbírky, což se však nakonec nestalo (Musil 1967; Nekuda 1969, 28–33). Tato kritika možná vedla k tomu, že v roce 1886 získalo muzeum koupí za 8000 zlatých rozsáhlou zoologickou sbírku lékárníka Adolfa Achwaba a především pak v roce 1889 Trapp zajistil zakoupení paleontologické sbírky lékaře Ferdinanda Katholitzkého, obsahující zkameněliny i z různých evropských lokalit, které daly základ první expozici. Celkem se jednalo o 4000 kusů fosílií, zakoupených za 1300 zlatých. Trapp také korespondoval s významnými evropskými přírodovědci, mezi nimi i s Joachimem Barrandem, který muzeu věnoval svá klíčová díla (Gregorová 2015; Trapp 1891).

Do této doby spadá také dlouho očekávaná zásadní změna – plánovaná přístavba muzea v Biskupském dvoře – tzv. d’Elvertova křídla, ukončená v letech 1888–1889. Pro Morice Trappa to znamenalo ztrátu jeho bytu a nutnost hledání dočasného bydliště na Zel-

¹³ Letter of M. Trapp addressed to J. Wankel from 28 April 1876. Museum of National History in Olomouc, Historical archive, Written legacy of Dr. Jindřich Wankel, carton 1, II. Correspondence.

ném trhu. Po dostavbě nové budovy se sice mohl vrátit do nového přiděleného bytu, ovšem menšího. Jistě pro něj proto bylo těžké, že své soukromé sbírky musel zanechat v muzeu, kde byly částečně rozprodány a částečně nevhodně uloženy. Otázkou je, do jaké míry mu bylo útěchou propůjčení rytířského řádu císaře Františka Josefa za dlouholeté zásluhy na poli archeologie, heraldiky, numismatiky, kaligrafie, genealogie a jiných oborů, ke kterému došlo 8. června 1889.¹⁴

Kustod Moric Vilém Trapp. Fotografie z roku 1889, zhotovená ve Vídni u fotografa J. Löwyho. AMB, fond T 43 Rodinný archiv Trappů.

The custodian Moric Vilém Trapp. Photograph from 1889, taken in Vienna at the photographer J. Löwy. AMB, fond T 43 Family Archive of the Trapps.

the geological, mineralogical, paleontological, zoological or botanical collection had long been practically non-existent, or only minimally by random donations. Hence, in a letter addressed to the President of the Economic Society d'Elvert, Salm proposed the independence of the natural science section and, above all, the introduction of a second custodian dedicated to science collections, which in the end did not happen in the end (Musil 1967; Nekuda 1969, 28–33). This criticism may have led to the museum acquiring an extensive zoological collection by pharmacist Adolf Achwab in 1886 for 8,000 gulden, and in 1889 Trapp purchased the paleontological collection of Ferdinand Katholitzký, containing fossils from various European sites, which provided the basis for the first exhibition. In total, it was 4,000 pieces of fossils, purchased for 1,300 gulden (Trapp 1891). Trapp also carried on correspondence with prominent European naturalists, including Joachim Barrand, who dedicated his key works to the museum (Gregorová 2015).

This period also includes a long-awaited fundamental change – the planned annex of the museum in the Bishop's Courtyard – the so-called d'Elvert Wing in 1888–1889. For Moric Trapp, it meant the loss of his flat and the necessity to seek temporary accommodation at Zelný trh (Vegetable Market). After the completion of the new building, he could return to the new allocated apartment, but a smaller one. Therefore, it was certainly difficult for him that he had to leave his private collections in the museum, where they were partly sold and partly inappropriately stored. The question is to what extent he was comforted by the bestowal of the knightly Order of Emperor

¹⁴ Blahopřání v novinách – cf. Mährisch-Schlesischer Correspondent, 19. 6. 1889.

Francis Joseph for long-term services in the field of archaeology, heraldry, numismatics, calligraphy, genealogy and other disciplines, which took place on 8 June 1889.¹⁴

In this context, we remind the reader that in the same years, the **Museum Society in Brno** was created in Brno as a counterweight to the German Františkovo Museum, but also a certain competition in the form of Wankel's Regional Museum in Olomouc. The inaugural meeting of the association, chaired by archaeologist Karel Jaroslav Maška, took place in Brno's Besední dům on 4 March 1888, where it also found its first headquarters (founders: Director of the Moravian Stock Printing House in Brno František Slovák and his brother – an amateur archaeologist – Jindřich, a journalist and archaeologist Benjamin Popelka, Vincenc Brandl and others; Šujan 1928, Fukal 1952).¹⁵ At the inaugural meeting, the first committee was elected, which had 12 members, 10 of whom were amateur archaeologists, which of course significantly affected the direction of the association in the first ten years. The main activity of the association initially became archaeological research (members surveyed 50 sites in the Brno region, southern and southwestern Moravia) and the associated creation of a significant archaeological collection, soon numbering several thousand pieces, significantly surpassing the current collection of the Františkovo Museum, and thus attracting legitimate attention among important foreign researchers. An integral part of the society was the historical and ethnographic library, which was constantly expanding. Also important was educational–lecturing activities in Moravia and amassing a professional library. The collections were first stored in the

Připomeňme v této souvislosti, že ve stejných letech v Brně vzniká jako protiváha německému Františkovu museu, ale také jako jistá konkurence Wankelovu Vlastivědnému museu v Olomouci, **Musejní spolek v Brně**. Ustavující schůze spolku, jíž předsedal středoškolský profesor a známý archeolog Karel Jaroslav Maška, proběhla v brněnském Besedním domě 4. března 1888, kde našel i své první sídlo (zakladatelé: ředitel Moravské akciové tiskárny v Brně František Slovák a jeho bratr – amatérský archeolog – Jindřich, žurnalista a archeolog Benjamin Popelka, Vincenc Brandl a další; Fukal 1952; Šujan 1928)¹⁵. Na ustavující schůzi byl zvolen první výbor, který čítal 12 členů, z nichž plných 10 bylo amatérských archeologů. Směrování spolku v prvních deseti letech tím bylo samozřejmě výrazně ovlivněno. Hlavní aktivitou spolku se z počátku staly archeologické výzkumy (na Brněnsku, jižní a jihozápadní Moravě členové prozkoumali na 50 lokalit) a s tím spojené vytvoření nezanedbatelné archeologické sbírky, brzy čítající několik tisíc kusů, výrazně tak překonávající dosavadní sbírku Františkova musea, a záhy budící oprávněnou pozornost i mezi významnými cizími badateli. Nedílnou součástí spolku byla i historická a vlastivědná knihovna, která se neustále rozšiřovala. Důležitá byla také osvětová – přednášková činnost na Moravě. Sbírkky byly uloženy nejdříve v Besedním domě, v roce 1889 byly přestěhovány do minoritského kláštera, v roce 1892 pak byly přesunuty do kláštera augustiniánského, aby v roce 1901 (po zřízení Moravské musejní společnosti, která nahradila Hospodářskou společnost) přešly natrvalo do Františkova musea.

¹⁴ Congratulations in the newspaper – cf. Mährisch-Schlesischer Correspondent, 19 June 1889.

¹⁵ Zápisy o schůzích výboru Musejního spolku v Brně, 8. III. 1888 – 17. IV. 1905. Moravský zemský archiv, Fond Muzejní a vlastivědná společnost Brno, zn. G 622.

Z řady zakladatelů Musejního spolku na poli archeologie popularizační a organizační aktivitou vynikal Josef Hladík (Skutil 1937), který shromáždil a spolku daroval i svoji rozsáhlou sbírku. Těto sbírky byl od roku 1890 také kustodem. S osobností Hladíka, od roku 1874 profesora na českém učitelském ústavu v Brně, je spojeno rovněž vytvoření okruhu mladých amatérských badatelů, kteří vycházeli jako absolventi učitelského ústavu a obsazovali různá místa ve školách na Moravě, kde se pak podle vzoru svého učitele věnovali archeologii. Patří mezi ně později proslulí badatelé jako Jan Knies, Václav Čapek, Jan Fila, František Vildomec, Hugo V. Sáňka, Alois Stehlík a řada dalších. Jestliže v roce 1882 kustod Františkova musea Moric Trapp z Moravy uváděl na 45 známých archeologických lokalit, pak Josef Hladík o 14 let později ve svém soupisu zmiňuje již na 250 nalezišť. Úspěchy spolku dokonce vedly od roku 1890 k návrhům na zřízení Zemského archeologického muzea v Brně¹⁶, které však byly neúspěšné. Na rozdíl od Františkova musea byl spolek otevřenou organizací a v roce jeho vzniku měl 340 členů, postupně se stával centrem českého vědeckého dění v Brně a přebíral aktivity do té doby příslušné muzeu. Vrchol rozkvětu spolek zažíval v roce 1892, kdy měl 582 členů. Do konce století spolek stále realizoval řadu archeologických výzkumů, přednášek, podílel se na Národopisné výstavě v Praze roku 1895 a navazoval styky s českými archeology. Postupně byla ale archeologická činnost spolku utlumována ve prospěch vlastivědy, respektive náročného projektu vydávání jednotlivých dílů *Vlastivědy moravské*. Klíčovou roli v tomto posunu

Besední House, in 1889 they were moved to a Minorite monastery, in 1892 they were moved to the Augustinian monastery, so that in 1901 (after the establishment of the Moravian Museum Society, which replaced the Economic Society) they moved permanently to the Františkovo Museum.

From the ranks of the founders of the Museum Association, Josef Hladík excelled in the field of the popularisation of archaeology and organisation activity (Skutil 1937), who collected and donated his extensive collection to the society (his research on the fortified settlement from the time of the Urnfield Culture in Brno–Obřany). He was also the custodian of this collection from 1890. Hladík, a professor at the Czech Teacher Training Institute in Brno from 1874, is also associated with the creation of a group of young amateur researchers who graduated from the Teacher Training Institute and occupied various positions in schools in Moravia, where they devoted themselves to archaeology after their teacher. These include later famous researchers such as Jan Knies, Václav Čapek, Jan Fila, František Vildomec, Hugo V. Sáňka, Alois Stehlík and a number of others. If in 1882 the custodian of the Františkovo Museum Moric Trapp listed 45 well-known archaeological sites from Moravia, then Josef Hladík 14 years later mentioned 250 sites in his inventory. The success of the association even led to proposals for the establishment of a Land Archaeological Museum in Brno from 1890,¹⁶ which were unsuccessful. Unlike the Františkovo Museum, the association was an open organization and in the year of its establishment it had 340 members, it gradually became the centre of Czech scientific events in Moravia and took over activities that

¹⁶ Výroční zpráva o činnosti Musejního spolku v Brně. Brno, 1891, s. 7. / Annual Report on the activities of the Museum Association in Brno. Brno, 1891, p. 7.

had belonged to the museum until then. The society experienced its peak in 1892, when it had 582 members. By the end of the century, the association still carried out a number of archaeological researches, lectures, participated in the Ethnographic Exhibition in Prague in 1895 and established contacts with Bohemian archaeologists. Gradually, however, the archaeological activities of the association were curtailed in favour of homeland studies, or rather a demanding project of publishing individual parts of *Moravian Homeland Studies*. The departure of Josef Hladík in 1900, who accepted the position of headmaster of the Teacher Training Institute in Příbor, played a key role in this shift, with the Museum Society losing its most active archaeologist and organizer of the archaeological events so that it practically ceased to exist in the association that year (Šujan 1928; Kostrhun in press).

The Museum Society, which in the meantime had found its headquarters in several rooms of the Františkovo Museum, even considered taking over administration of this institution. Criticism related to the inactivity of the Františkovo Museum led to the latest rise in the activities of Moric Trapp, who sought reorganization within the institute. In 1890, he was responsible for the Františkovo Museum purchasing the archaeological collections of Jindřich Slovák and Florian Koudelka. The outward side of these efforts in 1890 was the reinstallation of most collections and their reorganization and opening to the public. The transformation of the expositions is clearly evidenced above all by the original and Trapp's new guide to the Františkovo Museum (Trapp 1882a; 1882b; 1890; 1891). The first mention of a separate prehistoric department appears in the second guide (Trapp 1890, 73; 1891, 72). The new exhibition is related to the depiction of seven important archaeological discoveries from Brno and its surroundings, which Trapp

sehrál v roce 1900 odchod Josefa Hladíka, který přijal místo ředitele učitelského ústavu v Příboře, čímž Musejní spolek ztratil nejaktivnějšího archeologa a organizátora archeologického dění, které tímto rokem ve spolku prakticky ustalo (Šujan 1928; Kostrhun v tisku).

Musejní spolek, který mezi tím našel své sídlo v několika místnostech Františkova musea, dokonce uvažoval o převzetí této instituce do své správy. Kritika s tím související o nečinnosti Františkova musea vedla k poslednímu vzepětí činnosti Morice Trappa, který usiloval o reorganizaci uvnitř ústavu. V roce 1890 se zasloužil o to, aby Františkovo museum zakoupilo archeologické sbírky Jindřicha Slováka a Floriána Koudelky. Což bylo ale naopak vnímáno Musejním spolkem jako svého druhu zrada. Vnější stránkou těchto snah se v roce 1889 stala reinstalace většiny sbírek a jejich nové uspořádání a otevření veřejnosti. O proměně expozic názorně svědčí především původní a nový Trappův průvodce po Františkově museu (Trapp 1882a; 1882b; 1890; 1891). V druhém průvodci se také objevuje první zmínka o samostatném oddělení předhistorickém – Die vorgeschichtliche Abtheilung (Trapp 1890, 73; 1891, 72).

Vytvoření nové expozice bylo pro Trappa posledním velkým počinem na poli archeologie v muzeu. Na počátku 90. let 19. století byl totiž vedle uznávaného odborníka, oddaného práci v muzeu, také nemocným mužem, na kterého doléhaly existenční obavy, plynoucí ze záměrů změn v organizační struktuře v ústavu (v roce 1899 stanul v čele nově instalované a osamostatněné knihovny v d'Elvertově křídle, dosud budované Trappem, Wilhelm Schram). Byla to také doba, kdy žádný z jeho bratrů již nežil, Moric Vilém nadále bydlel v muzejním bytě se svou sestrou Růženou, na kterou přenesl práva k publikaci svých spisů. Sestra se stala také jeho opatro-

vatelkou v dobách přicházejících nemocí. Osudem se mu nakonec stalo příznačně jeho poslání, když onemocněl při provádění hostů prochládlými, v zimě nevytápěnými, místnostmi muzea. Nemoc se rozvinula v prudký zápal plic doprovázený zánětem pohrudnice, kterým podlehl 27. května 1895. Pochován byl 29. května na ústředním hřbitově v Brně.

Moric Vilém Trapp. AMB, fond T 43 Rodinný archiv Trappů.
Moric Vilém Trapp. AMB, fond T 43 Family Archive of the Trapps.

had created in order to hang them as paintings in the newly prepared exhibition spaces. Another part of the text is devoted to them.

The creation of a new exhibition was Trapp's last major achievement in the field of archaeology in the museum, because in the 1890s, in addition to being a respected museum professional dedicated to work in the museum, he was also a sick man, who had existential worries arising from the intentions of the changes in the organisational structure of the institute (in 1899 he stood at the head of the newly installed and independent library in d'Elvert's Wing, still built by Trapp, Vilém Schram). It was also a time when all his brothers were no longer alive, and Moric Vilém continued to live in the museum apartment with his sister Růžena, to whom he transferred the rights to the publications of his treatises. His sister also became his caregiver in the days of his progressing illness. In the end, his mission characteristically marked his fate, when he fell ill while taking guests through the cold rooms of the museum, which were not heated in the winter. The disease developed into severe pneumonia accompanied by pleurisy, which he succumbed to on 27 May 1895. He was buried on 29 May in the Central Cemetery.

After Trapp's death, the post of the custodian as the chief official of the museum remained vacant. The custodian's deputy, Vilém Schram, applied for recognition of the title of librarian. The posts of museum adjunct (of the reference library) and secretary were newly systematized. In 1897, the collections were divided into individual departments, managed by curators and conservators who were not employees of the museum. However, this resulted in greater contact between the museum and other experts from high schools and universities. After more than four years of organisational ambiguity, the museum had undergone a fundamental institutional change, which took place at the turn of 1899/1900, when the Františkovo museum was made a land

institution. Thus, the existence of the museum as a private institute ended, albeit substantially subsidized from public funds. The current administration of the museum was transferred from the Economic Society to the Moravian Margraviate, which also led to fundamental changes in the position of its officials and other staff. The administration of the museum was entrusted to the newly established Moravian Museum Society, established from the previous museum section of the Economic Society. The Františkovo Museum entered the twentieth century as a land institution, scientifically generationally changed, strengthened and also ethnically transformed in favour of the Czechs. This also further increased the influence of experts on the activities of the institution. The museum was administered by a 16-member board of trustees, in which the geologist and archaeologist Anton Rzehak, associate professor of the German technical university in Brno, sat as president. František Kameníček, a Moravian historian and professor at the First Imperial and Royal Slavic Grammar School in Brno, became the vice-president for the Czech side. Already under this management, the archaeological collection grew significantly in 1901, when the Františkovo Museum took over the extensive archaeological collections of the Museum Society with the library (Brodesser 1999; Brodesser – Břečka – Mikulka 2002; Fišer 2000; Humpolová 2015; Mitáček 2021; Nekuda 1969; Rzehak 1898).

As if symbolically, one important stage of the Brno museum institution left with Moric Trapp. If we limit ourselves to Trapp's contribution to strengthening the archaeological component of the museum, we can assess it mainly on the basis of the description of the archaeological collection in Trapp's guide from 1891 (which indicates the number of pieces in the collection of ethnography and archaeology at 9000 pieces). Trapp also prepared the first catalogue of the resulting archaeological collection,

Po Trappově smrti zůstalo místo kustoda jako vedoucího úředníka muzea již neobsazeno. Kustodův zástupce Wilhelm Schram požádal o přiznání titulu knihovníka. Nově byla systematizována místa muzejního adjunkta (příručího knihovny) a sekretáře. V roce 1897 byly sbírky rozděleny na jednotlivá oddělení, jejichž správu vykonávali kurátoři a konzervátoři, kteří však nebyli zaměstnanci muzea. Nicméně bylo tím dosaženo většího styku instituce s dalšími odborníky ze středních a vysokých škol. Po více jak 4 letech organizačních nejasností muzeum dospělo k zásadní institucionální proměně, ke které došlo na přelomu let 1899/1900, kdy bylo Františkovo museum pozemštěno. Skončila tak vlastně existence muzea jako soukromého ústavu, i když podstatně dotovaného z veřejných prostředků. Dosavadní správa muzea přešla z Hospodářské společnosti na markrabství Moravské, čímž došlo i zásadním změnám v postavení jeho úředníků a dalšího personálu. Správa muzea byla svěřena nově vzniklé Moravské musejní společnosti, ustavené z předchozí muzejní sekce Hospodářské společnosti. Do dvacátého století pak Františkovo museum vkročilo jako instituce zemská, vědecky generačně pozměněná, posílená a také národnostně proměněná ve prospěch Čechů. Došlo tím také k dalšímu zvýšení vlivu odborníků na činnost instituce. Správu muzea vykonávalo šestnáctičlenné kuratorium, v němž zasedl jako předseda geolog a archeolog Anton Rzehak, docent německé techniky v Brně. Místopředsedou za českou stranu se stal František Kameníček, moravský historik a profesor 1. c. k. slovanského gymnázia v Brně. Již za tohoto vedení se archeologická sbírka výrazně rozrostla v roce 1901, kdy Františkovo museum převzalo rozsáhlé archeologické sbírky Musejního spolku s knihovnou (Brodesser 1999; Brodesser – Břečka – Mikulka 2002; Fišer 2000; Humpo-

lová 2015; Mitáček 2021; Nekuda 1969; Rzehak 1898).

S Moricem Trappem jakoby symbolicky odcházela jedna významná etapa brněnské muzejní instituce. Omezíme-li se na Trappův podíl na posílení archeologické složky muzea, můžeme ji posoudit především na základě popisu archeologické sbírky v Trappově průvodci z roku 1891 (který udává počet kusů ve sbírce národopisu a archeologie na 9000 kusů). Trapp také připravil první katalog vzniklé archeologické kolekce, kterou po jeho smrti převzal již zmíněný Anton Rzehak. Ten sbírku chronologicky uspořádal do osmi úseků a především publikoval její soupis (Rzehak 1898). V tomto přehledu bychom našli 189 souborů nálezů ze 128 lokalit (dle obcí). V době pozemštění na přelomu století je rozsah etnografické a archeologické sbírky dohromady udáván již přes 10.000 (Nekuda 1969, 33). Kladně zde zapůsobil zejména pokrok učiněný ve vlastním archeologickém terénním bádání, kdy zkušený praktik Rzehak realizoval na konci 19. století celou řadu poměrně zásadních výzkumů. Co se týče dalších osudů archeologických sbírek, jejich konservátorem se od roku 1903 stal Jaroslav Palliardi, který ale do vlastního uložení, inventarizace a prezentace nově získaného materiálu příliš nezasáhl. Funkci kustoda humanitních, a tedy i archeologických sbírek zastával od přelomu století jeho vzdálený příbuzný Alfréd Palliardi, aniž by se však do historie muzea či oboru nějak výrazněji zapsal. Další kvalitativní posun v rozšíření, třídění a zpracování sbírky provedl tak až o téměř čtvrt století později I. L. Červinka (Kirsch 2014; Podborský – Kovárník 2012; Schirmeisen 1925; Sklenář 2013).

Moric Trapp byl nepochybně jednou z nejvýraznějších osobností, které stály u počátků archeologie na Moravě tak, jak ji z historického pohledu chápeme dnes. Oproti jeho profesně mladšímu kolegovi Jindřichu Wankelovi neměl takové štěstí na spektakulární archeologické

which was taken over after his death by the already mentioned Anton Rzehak. He arranged the collection chronologically into eight sections and, above all, published its inventory (Rzehak 1898). In this overview, we would find 189 find wholes from 128 localities (by municipalities). At the turn of the century, the extent of the ethnographic and archaeological collections together is already stated at over 10,000 (Nekuda 1969, 33). The progress made in his own archaeological field research, when the experienced practitioner Rzehak carried out a number of relatively fundamental researches at the end of the 19th century, had a positive effect here. As for the fate of other archaeological collections, Jaroslav Palliardi became their conservator from 1903, but he did not interfere much in the actual storage, inventory and presentation of the newly acquired material. From the turn of the century, his distant relative Alfred Palliardi held the position of custodian of the humanities, and therefore also of archaeological collections, without, however, making a significant contribution to the history of the museum or the field. Another qualitative shift in the expansion, sorting and treatment of the collection was made almost a quarter of a century later by I. L. Červinka (Kirsch 2014; Podborský – Kovárník 2012; Schirmeisen 1925; Sklenář 2013).

Moric Trapp was undoubtedly one of the most prominent figures who stood at the beginnings of archaeology in Moravia, as we understand it from a historical point of view today. Unlike his professionally younger colleague, Jindřich Wankel, he was not as fortunate with spectacular archaeological finds, as was the case with Bull's Rock, which Wankel was also able to present appropriately. However, in an effort to constitute archaeology within the possibilities of a system of difficult-to-birth monument care in the Austrian monarchy, he was more constructive, although, unlike Jindřich Wankel, his activities did not remain rooted in the general awareness of the history of the field. Although

Moric Trapp's merits were not denied, his contemporaries also stated that his arrival at the Františkovo Museum meant the first systematic interest in domestic prehistory, the merits of Jindřich Wankel and his followers certainly dominate immediately in the first texts on the history of Moravian archaeology for reasons of nationality (Černý 1907, 151; Červinka 1897, 17; Červinka 1902, 12; Červinka 1927, 6). Unsurprisingly, Trapp's significance was especially emphasized in the very first large-scale text on the history of Czech and Moravian archaeology by the first historian of the Economic Society, Christian d'Elvert, a supporter of Trapp, who has been unfairly forgotten later (d'Elvert 1893). Undoubtedly, Trapp's attempt to systematize the fragmented first finds from Moravia since the 1840s and 1850s was somehow systematic. The result was not only the watercolours described below for the new exhibitions and, of course, Trapp's guide to the archaeological part of the exhibition space. The effort for an inventory of the pagan and early Christian monuments is also obvious from the eleven-page, unpublished manuscript, *Notizen zur mährischen Alterthumskunde heidnische Tumuli betreffend und Gräberfund aus der ersten Periode der Christianisierung Mährens* from 1876, deposited in the archive of the Moravian Museum.¹⁷ It basically follows the very first comprehensive inventory of pagan cemeteries in Moravia by B. Dudík (1854; 1875).

Trapp was also the last of the custodians of the Františkovo Museum, i.e., the sole administrator of all collections, which at the end of the 19th century consisted of 56,000 pieces of natural science materials, 10,000 pieces of historical, archaeological and

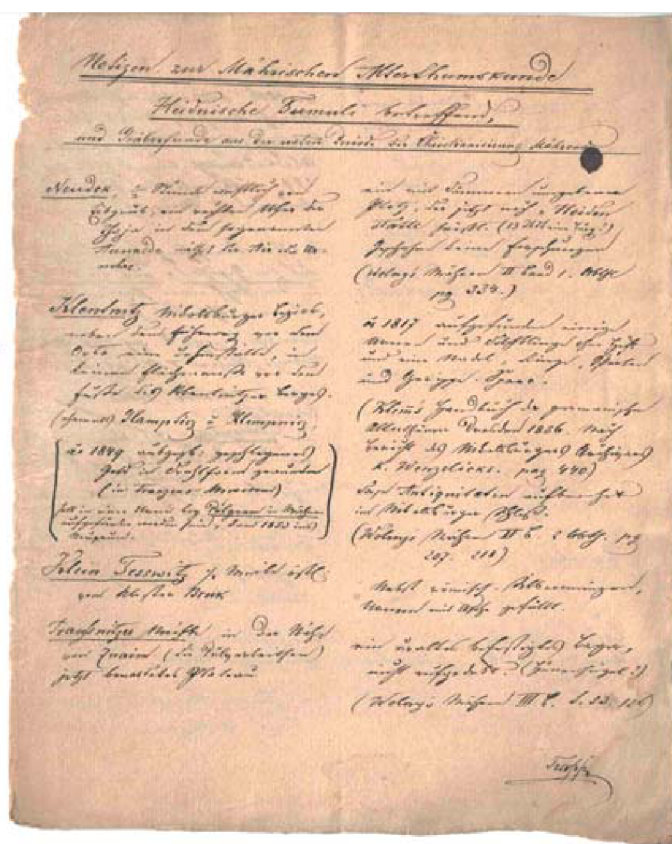
nálezy, jak tomu bylo v případě Býčí skály, které Wankel dokázal rovněž patřičně prezentovat. V rámci snahy konstituovat archeologii v možnostech systému obtížně se rodící památkové péče v rakouské monarchii byl však konstruktivnější, byť na rozdíl od Jindřicha Wankela jeho činnost nezůstala zakotvena v obecném povědomí dějin oboru. Zásluhy Morice Trappa sice nebyly popírány a také jeho současníky bylo konstatováno, že teprve jeho příchod do Františkova musea znamenal první systematický zájem o domácí prehistorii, nicméně jistě i z důvodů národnostních hned vzápětí v prvních textech o historii moravské archeologie dominují zásluhy Jindřicha Wankela a jeho následovníků (Černý 1907, 151; Červinka 1897, 17; 1902, 12; 1927, 6). Nepřekvapí naopak, že Trappův význam byl obzvláště vyzdvihnout ve vůbec prvním rozsáhlém textu zaměřeném na dějiny české a moravské archeologie od prvního historika Hospodářské společnosti Christiana d'Elverta, Trappova podporovatele (d'Elvert 1893). Nepopíratelná je Trappova snaha dosud roztržštěné první nálezy z Moravy počínaje 40. a 50. lety 19. století nějakým způsobem systematizovat. Důsledkem toho byly nejen námi dále popisované akvarely určené do nových expozic a samozřejmě Trappovi průvodci po archeologické části výstavních prostor. Snaha o soupis pohanských a raně křesťanských památek je patrná také z jedenáctistránkového nepublikovaného rukopisu *Notizen zur mährischen Alterthumskunde heidnische Tumuli betreffend und Gräberfund aus der ersten Periode der Christianisierung Mährens* z roku 1876, uložený v archivu Moravského zemského muzea, popisující na 50 lokalit¹⁷. Rukopis v podstatě navazuje na

¹⁷ MZM fond A1 Muzejní pozůstalost M. V. Trappa, kart 263. / MZM fonds A1 Museum scholarly estate of Mořic Vilém Trapp, carton 265.

vůbec první souhrnný soupis pohanských pohřebišť na Moravě od B. Dudíka (1854).

Trapp byl rovněž posledním z kustodů Františkova musea, tedy vlastně jediným správcem všech sbírek, které na konci 19. století obnášely na 56 000 kusů přírodnin, na 10 000 kusů sbírek historických, archeologických a etnografických, 13 000 map, 1200 rukopisů a na 70 000 svazků knih (Fišer 2000, 7). Trapp byl samozřejmě úředníkem instituce

ethnographic collections, 13,000 maps, 1,200 manuscripts and nearly 70,000 volumes of books (Fišer 2000, 7). Trapp was, of course, an official of an institution that clearly preferred German national interests with Germanization tendencies, which was also reflected in the collection of material, in which, of course, the German cultural milieu was preferred. However, as mentioned, we can also say about Moric Trapp that he did not ignore Czech researchers in any way, on the contrary, he maintained friendly relations with many of them (J. Wankel, J. Vávra, J. Knies) and judging by the preserved materials, he tried to actually support his Czech colleagues. The active communication with a number of reports of Moravian finds is also evidenced by 26 letters in 1878–1896 addressed to the significant Moravian prehistorian Karel Jaroslav Mašek (1851–1916)¹⁸. Similarly, Trapp's obituary by Jaroslav Palliardi describes the friendly relations with the Olomouc Archaeological Circuit, who even states that he did so against the official opinion of the Františkovo Museum, which perceived the activities of the Museum of National History in Olomouc as harmful (which was also the reason why Trapp did not publish in their journal, *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci*; Palliardi 1895). Let us also remind you that Trapp was one of the few in his time who, surprisingly to a large extent, also published in Bohemian and Brno journals, which is certainly not the case with Jindřich Wankel, who sent his work exclusively to Viennese magazines before leaving for Olomouc in 1883. As a historian, he sought to gather historical and prehistoric monuments, and was one of the first to consider a collection of archaeological finds and antiques to create

Titulní list Trappova rukopisu „Poznámky k moravským starověkým nálezům z pohanských mohyl a hrobů z prvního období christianizace na Moravě“, uloženého v Archivu MZM. Fond A1 Muzejní pozůstalost M. V. Trappa, kart. 263.

Title page of Trapp's manuscript "Notes on the Moravian ancient finds from the pagan mounds and graves from the first period of Christianisation in Moravia", deposited in the Archives of the MM. Fonds A1 Museum legacy of M. V. Trapp, cart. 263.

¹⁸ Scholarly legacy of K. J. Maška P027, Archive of the Institute of Archaeology of the CAS Brno.

an organic collection. He supported his collection activities in the field of archaeology with his activities in the Imperial and Royal Central Commission for Research and Preservation of Artistic and Historical Monuments, by monitoring the construction of railways and constantly contacting collectors from substantial parts of Moravia, from which a number of new finds reached the museum. In any case, he laid important foundations for the study of the humanities in the central land museum institution, which from today's point of view he was probably not entirely rightly blamed for at the end of his life. Perhaps most eloquently, however, Trapp's attitude to the usual national frictions is illustrated in an excerpt from a letter addressed in 1888 to K. J. Maška, in which he responds to the current proposal for the establishment of the Museum Association, implemented later that year: *"The matter of founding the Archaeological Brno Association and subsequently the museum would be a mutual waste of time and did not find an appropriate response. If the historical-statistical section had not been declared purely German years ago, and if science had been preserved as the common property of all nations, the current formation of the Czech association would never have taken place. I have never dealt with political matters and I want to live in peace with every nation"*¹⁹.

The earliest depiction of the moravian archaeological sites of the custodian of the Františkovo museum

For almost all of his time as the custodian of the Františkovo Museum, Moric Trapp

jednoznačně preferující německé nacionální zájmy s germanizačními tendencemi, což se projevovalo i při sběru materiálu, při němž bylo samozřejmě preferováno německé kulturní prostředí. Jak bylo však uvedeno, o Morici Trappovi můžeme ale současně říci, že národnostně české badatele nijak neignoroval, naopak, udržoval s řadou z nich přátelské vztahy (J. Wankel, J. Vávra, J. Knies) a soudě dle dochovaných materiálů, snažil se své české kolegy i fakticky podporovat. O aktivní komunikaci s množstvím zpráv o moravských nálezech také svědčí 26 dopisů, adresovaných v letech 1878–1894 významnému moravskému prehistorikovi Karlu Jaroslavu Maškovi (1851–1916)¹⁸. Podobně tak popisuje přátelské vztahy s olomouckým archeologickým okruhem v Trappově nekrologu Jaroslav Palliardi, který dokonce konstatuje, že tak činil proti oficiálnímu stanovisku Františkova musea, které vnímalo aktivity Vlastivědného muzea v Olomouci jako škodlivé (což mělo být též důvodem, proč Trapp nepublikoval v *Časopise Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci*; Palliardi 1895). Připomeňme také, že Trapp byl ve své době jedním z mála, kteří v překvapivě velké míře publikovali také česky a také v brněnských časopisech, což rozhodně nelze říci o Jindřichu Wankelovi, který před odchodem do Olomouce v roce 1883 své práce zasílal výhradně do vídeňských časopisů. Snad nejvýmluvněji ale Trappův postoj k obvyklým národnostním třenicím vystihuje úryvek z jednoho dopisu, adresovaného v roce 1888 K. J. Maškovi, v kterém mimo jiné reaguje na aktuální návrh na vznik Musejního spolku, realizovaný později téhož roku: *„Věc založení Archeologického brněnského spolku a následně*

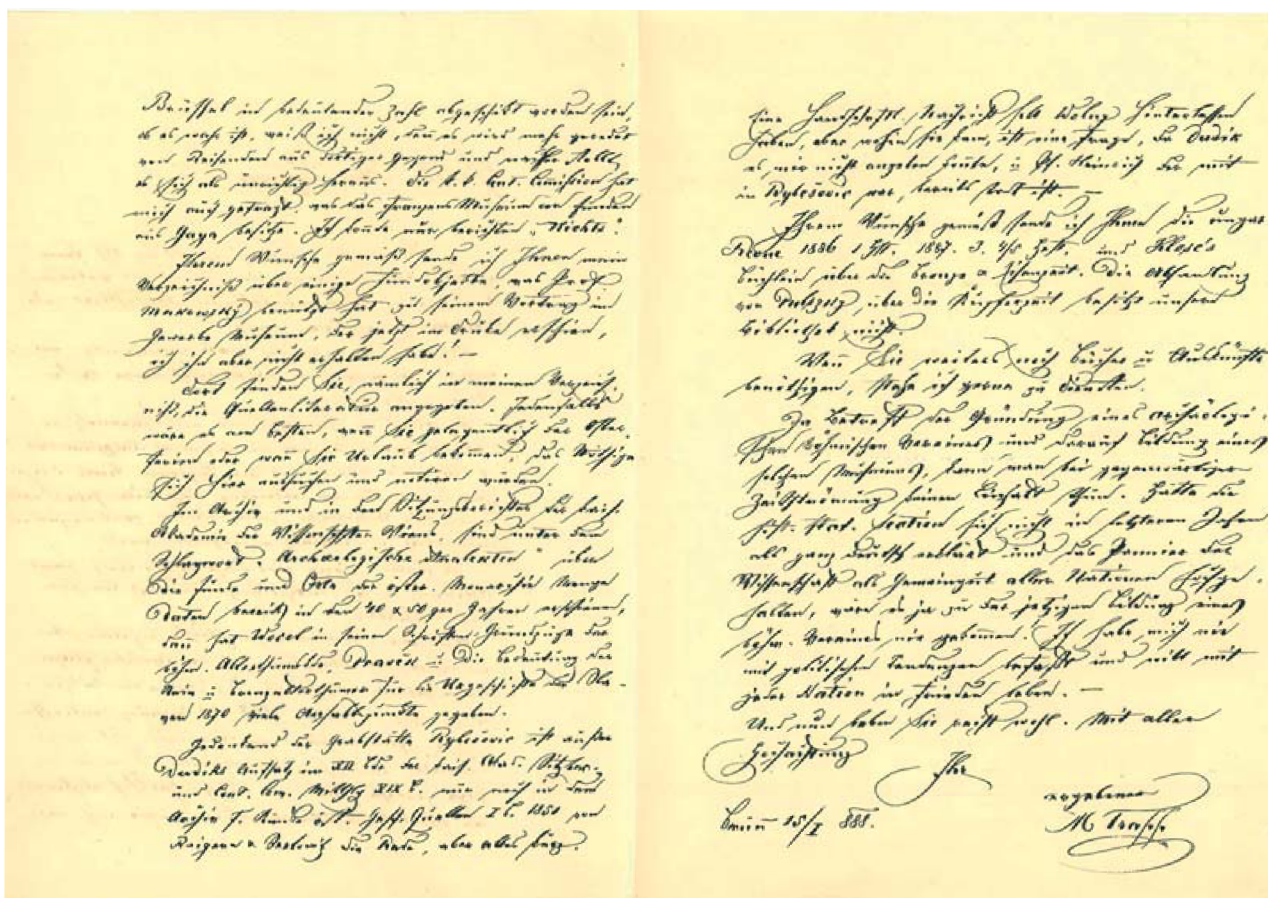
¹⁸ Archiv Archeologického ústavu AV Brno, pozůstalost K. J. Mašky, P027.

¹⁹ Letter of M. Trapp addressed to K. J. Maška dated 15 January 1888. Archive of the Archaeological Institute of the AS Brno, scholarly legacy of K. J. Maška, P027.

Musea by byla vzájemnou ztrátou času a ne-
nalezla patřičnou odezvu. Kdyby nebyla před
lety historicko-statistická sekce prohlášena za
čistě německou, a pokud by byla věda zacho-
vána jako společné vlastnictví všech národů,
nikdy by nedošlo ani k současnému vytváření
spolku českého. Politickými záležitostmi jsem se
nikdy nezaobíral a s každým národem chci žít
v míru.¹⁹ (Kostrhun – Sedlák – Čevelová 2022)

Jako dějepisec Trapp usiloval o shromáždění památek historických i prehistorických

was forced to struggle with a lack of rooms,
because the growth of the collections greatly
outpaced the possibilities of their deposition.
This situation led the Economic Society to consider erecting a new building for
the library and exhibition space from the
early 1860s, which, however, was not completed until twenty years later, mainly
thanks to Christian d'Elvert, Deputy Director of the Economic Society, or his tireless efforts to acquire necessary financial
subsidies through official channels. As a re-

Závěr dopisu M. Trappa adresovaný K. J. Maškovi ze dne 15. 1. 1888, v němž vyjadřuje svoji nacionální neutralitu a pochybnosti o smyslu založení Musejního spolku v Brně. Archiv Archeologického ústavu AV Brno, pozůstalost K. J. Mašky, P027, SKM C224e2202230 8330.

Conclusion of a letter from M. Trapp addressed to K. J. Maška dated 15 January 1888, in which he expressed his national neutrality and doubts about the purpose of founding the Museum Association in Brno. Archives of the Institute of Archaeology of the AS Brno, scholarly legacy of K. J. Maška, P027, SKM C224e2202230 8330.

¹⁹ Dopis M. Trappa adresovaný K. J. Maškovi ze dne 15. 1. 1888. Archiv Archeologického ústavu AV Brno, pozůstalost K. J. Mašky, P027.

sult, a new two-storey building, built in two stages, was erected in a vacant position in the so-called Bishop's Court. The first floor was built in 1883 and was intended mainly for the purposes of the library, which was open to the public. The custodian was also located here. The second storey was completed in 1888–1889 and was intended for a new arrangement and the exhibition of collections (the premises were generously designed exclusively for the humanities, which the representatives of the natural sciences reluctantly accepted). The individual collections were organised in a total of 20 halls and adjacent corridors, both in the newly constructed building and in the original premises of the Bishop's Court. The collections were open from the beginning of May to the end of September, always on Wednesdays and Saturdays from 11 am to 5 pm, but always with a break from 1 pm to 3 pm.

The prehistoric finds were concentrated in only one room, designated number XV. This small hall (cca 35 m²), situated in the eastern part of the second floor of the new building, served to exhibit archaeological material until 1923/1924, when the archaeological collections were moved to Dietrichstein Palace (Helfert 1924; Nekuda 1969, 37–40). Concentrated finds from Moravia and Silesia were placed in six glazed cabinets (two of which were in the middle of the room). Visitors admired several hundred pieces of skulls and bones (including animals), ceramic vessels, bronze ornaments, weapons, stone tools and gold and silver items were also not missing. The archaeological collection entailed the original individual finds from the beginning of the 19th century, which precisely Moric Trapp expanded significantly by his gift in 1880. In 1887–1888, the collection was further increased by the finds from the construction of the railway line on the route Brno-Kyjov, then in 1890 from the localities around Židlochovice and Hrušovany, Ždánice and Slavkov. Jindřich Slovák (1856–1931), the di-

a jako jeden z prvních uvažoval o sbírce archeologických nálezů a starožitností, aby z ní vytvořil organickou kolekci. Sbírkovou činnost na poli archeologie podporoval jednak svou činností v c. k. Centrální komisi pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek, sledováním stavby železnic a neustávajícím kontaktováním sběratelů z podstatných částí Moravy, odkud se do muzea dostávala řada nových nálezů. V každém případě položil významné základy studia humanitních oborů v centrální zemské muzejní instituci, což mu bylo z dnešního pohledu zřejmě ne zcela právem v závěru života vyčítáno.

Nejstarší vyobrazení moravských nalezišť v archeologické expozici Františkova musea

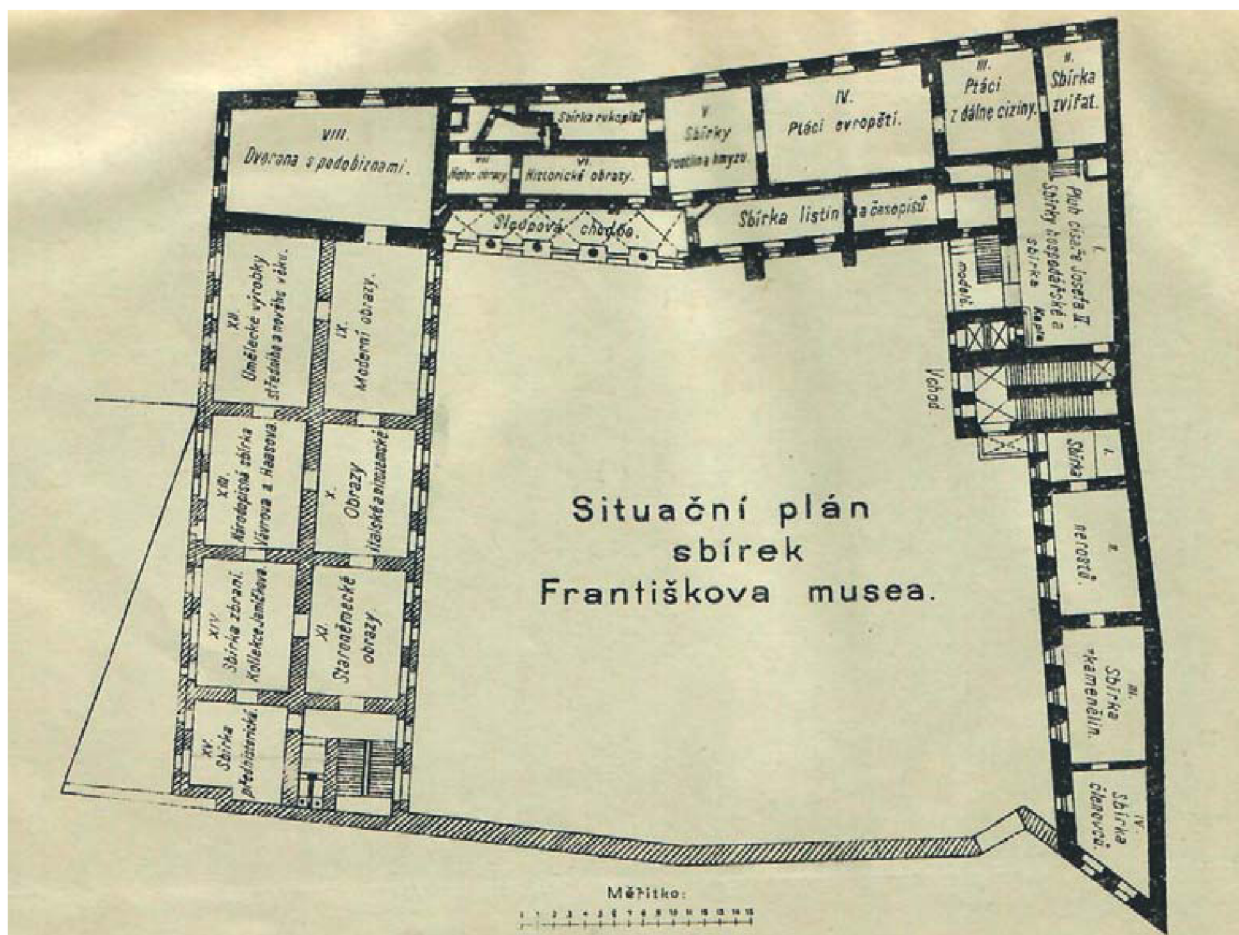
Po téměř celou dobu svého působení jako kustoda Františkova musea byl Moric Trapp nucen zápasit s nedostatkem místností, neboť růst sbírek značně předháněl možnosti jejich uložení. Tento stav Hospodářskou společností vedl již od počátku 60. let k úvahám o výstavbě nového objektu pro knihovnu a výstavní prostory, který byl však realizován až po dvaceti letech, a to především zásluhou náměstka ředitele Hospodářské společnosti Christiana d'Elverta, respektive díky jeho neúnavné snaze získávat úřední cestou potřebné finanční subvence. Tím se také stalo, že na volném místě v tzv. Biskupském dvoře vznikla nová dvoupatrová budova, postavená na dvě etapy. První patro bylo postaveno v roce 1883 a bylo určeno především pro účely knihovny, která byla otevřena veřejnosti. Byl zde umístěn i byt kustoda. Druhé patro bylo dostavěno v letech 1888–1889 a bylo určeno pro nové uspořádání a vystavení sbírek (prostory byly velkoryse určeny výhradně pro hu-

manitní obory, což zástupci těch přírodovědných nesli s nelibostí). Jednotlivé sbírky byly uspořádány celkem do 20 sálů a přilehlých chodeb jak nově postavené budovy tak také v původních prostorách Biskupského dvora. Sbírkové byly přístupné od počátku května do konce září, vždy ve středu a v sobotu od 11 do 17 hodiny, ovšem vždy s přestávkou od 13 do 15 hodiny.

Předhistorické nálezy byly soustředěny pouze v jedné místnosti, označované číslem XV. Tento nevelký sál (o rozloze přibližně 35 m²), situovaný do východní části druhého patra novostavby, sloužil vystavování archeologického materiálu až do let 1923/1924, kdy byly archeo-

rector of the book printing shop in Kroměříž, sold over 800 items to the museum, mainly from the Brno region, and several hundred more came from the purchased collection of veterinarian Florian Koudelka (1862–1921), who researched the Ivančice and Vyškov regions and the fortified settlement in Brno-Obřany (Trapp 1891, 72–74).

On the walls of the room, there was also a map of Moravia hanging with the names of settlements known in the 12th century and an archaeological topographical map with marked, until then known, prehistoric sites, which was prepared in 1888 by Anton Rzehak. An important innovative part of

Plán musejních expozic instalovaných v letech 1888–1889 ve staré i nové budově Františkova musea. Prehistorické sbírce byla vyčleněna nevelká místnost s označením XV. Plánek byl součástí k této příležitosti vydaného průvodce po sbírkách Františkova musea od Morice Trappa, vydaného česky v roce 1891 a v německé mutaci o rok dříve.

Plan of museum exhibitions installed in 1888–1889 in the old and new buildings of the Františkovo Museum. A small room marked XV was set aside for the prehistoric collection. The plan was part of a guide to the collections of the Františkovo Museum by Morice Trapp, issued on this occasion, published in Czech in 1891 and in the German version in 1894.

this installation, however, were the vivid watercolours made for this purpose, painted by the water-colourist Kopriva on paper cartons measuring 95 × 67 cm. The background materials for the mentioned paintings were prepared by Moric Trapp in the form of sketches, which are still preserved in the collections of the Moravian Gallery²⁰. The decision to complement the museum installation in this way was certainly thanks to Trapp, whose artistic talent has been mentioned several times. During his time at the museum, Trapp also made a significant contribution to expanding the collection of paintings, thus laying the foundations for the future picture gallery. By the end of the 1880s, he had enriched his collection with several dozen oil paintings, engravings, watercolours and sketches, mostly from local masters or with a Moravian theme (Nekuda 1969, 25–26). His relationship to the visualisation of historical and later archaeological monuments was clearly evident in his activity, but also unusual. According to the ideas of the time, Trapp chose localities that were to depict “*different ways of burying corpses in pagans in cauldron, oval, bell, cistern, table, coffin graves and urns, then row graves*” (Trapp 1891, 74). To date, seven watercolours from this cycle have been preserved in the collections of the Institute of Archaeology of the Moravian Museum, depicting the following localities: Olomouc – Nová Street (1841), Měnín (1849), Žuráň (1853), Borotice (1858), Brno-Špilberk/Husova Street (1854), Brno – Poštovní Street (1876) and Bořitov near Rájec (1886). Although the individual images are never all listed in any of the available materials, it is likely that the collection is not preserved in its entirety. In the scholarly estate of Moric Trapp in the

logické sbírky přesunuty do Dietrichsteinského paláce (Helfert 1924; Nekuda 1969, 37–40). Soustředěné nálezy z Moravy a Slezska byly umístěny v šesti zasklených skříních (z nichž byly dvě uprostřed místnosti). Návštěvníci zde obdivovali několik set kusů lebek a kostí (i zvířecích), keramické nádoby, bronzové ozdoby, zbraně, kamenné nástroje a nechyběly ani zlaté a stříbrné předměty. Archeologický soubor v sobě obsahoval původní jednotlivé nálezy z počátku 19. století, které podstatně v roce 1880 rozšířil svým darem právě Moric Trapp. V letech 1887–1888 se kolekce dále rozšířila o nálezy ze stavby železniční dráhy na trase Brno-Kyjov, roku 1890 pak z lokalit v okolí Židlochovic a Hrušovan, Ždánic a Slavkova. Přes 800 předmětů prodal muzeu ředitel knihtiskárny v Kroměříži Jindřich Slovák (1856–1931) především z oblasti Brněnska a několik dalších set kusů pak pocházelo z koupené sbírky zvěrolékaře Floriána Koudelky (1862–1921), který badatelsky působil na Ivančicku a Vyškovsku a také na hradisku v Brně-Obřanech (Trapp 1891, 72–74).

Na stěnách místnosti také visela mapa Moravy se jmény sídel známých ve 12. století a dále archeologicko-místopisná mapa s označenými, do té doby známými, prehistorickými nalezišti, kterou v roce 1888 připravil Anton Rzehak. Důležitou inovativní součástí této instalace byly ovšem pro tento účel vyhotovené kolorované akvarely, namalované malířem Koprivou na papírové kartony o rozměrech 95 × 67 cm. Podklady pro zmiňované obrazy připravil Moric Trapp formou skic, které jsou dodnes uchovávány ve sbírkách Moravské galerie²⁰. Rozhodnutí o takovém doplnění muzejní instalace bylo jistě Trappovou zásluhou, o jehož výtvarném nadání byla již několikrát řeč. Trapp za

²⁰ Moravské galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, inv. č. B000286 – B000296. / Moravian Gallery – collection of the drawings of M. V. Trapp, inv. Nr. B000286 – B000296.

svého působení v muzeu také významně zasáhl do rozšíření sbírky obrazů a dal tím základ budoucí obrazárny. Do konce osmdesátých let obohatil sbírku několika desítkami olejů, rytin, akvarelů a skic převážně od mistrů domácích nebo s moravskou tematikou (Nekuda 1969, 25–26). Jeho vztah k vizualizaci historických, potažmo archeologických památek byla v jeho činnosti jednoznačně patrná, ale také neobvyklá. Podle dobových představ Trapp vybral lokality, které měly znázorňovat „*rozdílný způsob pohřbívání mrtvol u pohanů do kotlových, oválných, zvonových, cisternových, štolových, truhlových hrobů a popelnic, pak hrobů řadových*“ (Trapp 1891, 74). Do současnosti se z tohoto cyklu ve sbírkách Archeologického ústavu MZM dochovalo sedm akvarelů, zachycující tyto lokality: Olomouc – Nová ulice (1841), Měnín (1849), Žuráň (1853), Borotice (1858), Brno-Špilberk/Husova ulice (1854), Brno – Poštovní ulice (1876) a Bořitov u Rájce (1886). Ačkoli v žádném z dostupných materiálů nejsou jednotlivé obrazy nikdy všechny vyjmenovány, je pravděpodobné, že soubor není dochován celý. V pozůstalosti Morice Trappa v Moravské galerii jsou dochovány ještě podklady ke dvěma lokalitám – Luka u Malenovic a Mohelnice (Sklenář 2021, 30–33), které však ve formě dochovaných akvarelů chybí. Zajímavou poznámku k celé věci ještě nalezneme v Rzehakově soupisu prehistorické sbírky Františkova musea, v němž zmiňuje, že je mu již jasné, že zobrazené nálezy určitě nelze všechny považovat za hroby, zvláště ty z Brna (Rzehak 1898, 87–89). Zda byly poté kartony z archeologické expozice odstraněny jako neaktuální či nikoli však z textu jasné není. Bližšímu rozboru dochovaných obrazů a moderní interpretaci se věnuje následující část textu. Akvarely byly v roce 2010 digitalizovány zásluhou Miloše Čižmáře a použité reprodukce tedy zachycují jejich stav z této doby. Za poskytnutí fotografií děkujeme Janě Čižmářové.

Moravian Gallery, the background materials for two localities are still preserved – Luka near Malenovice and Mohelnice (Sklenář 2021, 30–33), which, however, are missing in the form of preserved watercolours. An interesting note on the whole thing can be found in Rzehak's inventory of the prehistoric collection of the Františkovo Museum, in which he mentions that it is already clear to him that the finds depicted certainly cannot all be considered graves, especially those from Brno (Rzehak 1898, 87–89). It is not clear from the text whether the cartons were then removed from the archaeological exposition as out of date or not. The following part of the text deals with a closer analysis of the preserved paintings and modern interpretation. The watercolours were digitized in 2010 thanks to Miloš Čižmář, and the reproductions used thus capture their condition from this period. We thank Jana Čižmářová for providing the photos.

Olmütz Tagelberg/Olomouc Nová Street
1841

The archivist and historian Antonín Boček (1802–1847) is famous for being the founder of the *Moravského diplomatáře – Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* edition, the first five volumes of which he edited (the 5th volume was published posthumously by Josef Chytil using the material collected by Boček). Boček forged part of the published sources for patriotic reasons (Šebánek 1936). Antonín Boček was appointed Moravian land historiographer in 1837, and two years later the estates land archivist. With the support of the Moravian nobility, he began archiving activities at domestic and foreign archives, where he collected sources on Moravian history. He undertook his first trip in 1841, the aim of which was the archives in Olomouc,

Kroměříž and Holešov. During his stay in Haná, he also studied archaeology. The archaeologist Václav Burian (1960) drew attention to this fact in his article, and this chapter of A. Boček's life was newly supplemented by precise research by Lukáš Janeček (2015).

The scientific discipline "on Moravian antiques" attracted Boček in 1839, when he asked the land committee for financial support for archaeological research of the "pagan" burial ground near Doloplazy (Olomouc district). However, due to a combination of circumstances, he failed to carry out the field work at the site. Antonín Boček was also involved in documenting the archaeological find of the grave of the Lusatian culture of the Urnfield people from the Late Bronze Age, discovered by construction workers in 1840 near the village of Majetín during the construction of the railway line from Přerov to Olomouc. A. Boček got to the ceramic material rescued by Tovačov's chief official Witek and preserved by Dr. Bohumil Schimek a year later during his stay in Olomouc.

The last archaeological event, which Boček supplemented his archival research in the Central Moravian archives, was field research in Nová Street near Olomouc. This time, Boček actively participated in the work on the site. A very important archaeological discovery at the time took place during the mining of clay in the Nová Street military brickyard. During the field work, the profile of the grave under the mound was revealed. The commander of the brickyard Ing. (Engineer) Baron Stein had the mining work stopped and reported the find to his superior, Colonel Zitt. One of the above-mentioned members of the imperial and royal army addressed Boček, and together they took part in "the most cautious opening of this grave" sometime during the summer months of 1841. Boček specified his role in the research with the note "I took care of its depiction and also the depiction in-

Olmütz Tagelberg/Olomouc Nová ulice 1841

Archivář a historik Antonín Boček (1802–1847) je známý zejména jako zakladatel edice *Moravského diplomatáře – Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, jehož prvních pěti dílů byl editorem (5. díl vyšel posmrtně připravený za použití Bočkem shromážděného materiálu Josefem Chytillem). Část zveřejněných pramenů Boček z vlasteneckých důvodů padělal (Šebánek 1936). Antonín Boček byl v roce 1837 jmenován moravským zemským historiografem, o dva roky později pak stavovským zemským archivářem. Za podpory moravské šlechty započal archivářskou činnost po domácích i zahraničních archivech, kde shromažďoval prameny k moravským dějinám. První jeho cesta se uskutečnila v roce 1841, jejímž cílem byly archivy v Olomouci, Kroměříži a Holešově. Během svého pobytu na Hané se věnoval mimo jiné i archeologii. Na tento fakt upozornil ve své stati archeolog Václav Burian (1960), nově byla tato kapitola Bočkova života doplněna precizním badatelským výzkumem Lukáše Janečka (2015).

Vědecká disciplína „o starožitnostech moravských“ zaujala Bočka v roce 1839, kdy žádal zemský výbor o finanční podporu archeologického výzkumu „pohanského“ pohřebiště u Doloplaz (okr. Olomouc). Terénní práce se mu ale souhrou okolností nepodařilo na lokalitě realizovat. Antonín Boček se angažoval dále u dokumentace archeologického nálezu hrobu kultury lužických popelnicových polí z mladší doby bronzové, odkrytého stavebními dělníky v roce 1840 poblíž vsi Majetín během výstavby železniční tratě z Přerova do Olomouce. Ke keramickému materiálu zachráněnému tovačovským vrchním úředníkem Witekem a uchovávanému u doktora Bohumila Schimka se Boček dostal o rok později během pobytu v Olomouci.

Poslední archeologická akce, kterou Boček doplnil své archivní bádání ve středomoravských

archivech, byl terénní výzkum v Nové Ulici u Olomouce. Tentokrát se Boček aktivně zapojil do práce přímo na lokalitě. Na svou dobu velmi důležitý archeologický objev se odehrál při těžbě hlíny v novoulické vojenské cihelně. Při terénních pracích zde byl odhalen profil hrobu pod mohylou. Velitel cihelny inženýr baron Stein nechal těžební práce zastavit a nález oznámil svému představenému plukovníkovi panu Zit-tovi. Jeden z výše jmenovaných příslušníků c. k. armády oslovil Bočka a společně se někdy během letních měsíců roku 1841 zúčastnili „*nej-obezřetnějšího otevření tohoto hrobu*“. Boček specifikoval svoji úlohu na výzkumu poznámkou „*postaral jsem se o jeho vyobrazení a také o vyobrazení uvnitř nalezených podivuhodných starožitností*“, i když z dalších indicií vyplývá, že plánec hrobu měl na starosti fakticky hejtman Stein (Janeček 2015, 49–56). Hrobová jáma obsahovala kostru v natažené poloze, několik keramických nádob, štípané a broušené nástroje (sekera), bronzový (spíše měděný) spirálový náramek. Antonín Boček hrob datoval na základě absence bronzových a železných nástrojů a naopak přítomnosti kostí a hrubě opracovaných kamenných nástrojů do staršího pravěku, tedy do doby „předkeltské a předslavanské“. Na základě dnešních znalostí soudíme, že šlo o pohřeb pod mohylou pozdního eneolitu, konkrétně kultury se šňůrovou keramikou (Peška 2009, 42).

Nálezy předal Boček olomouckému kreslíři a grafiku Františku Domkovi, který měl pořídit kolorované kresby artefaktů a na základě dodaných údajů i nákres terénní situace. Z korespondence Antonína Bočka a Františka Domka vyplývá, že původním záměrem mělo být vydání výsledných litografií v publikaci pro veřejnost. Nicméně vyhotovení kreseb se protahovalo, protože hejtman Stein nedodal podklady k náčrtu hrobu a mohyly. Domek se tedy společně se svým přítelem Ulrichem osobně vydal do cihelny a nechal si na místě popsat okolnosti nálezu – kresbu tak prováděl na zá-

side the wonderful antiques found”, although other indications show that Captain Stein was actually in charge of the grave plan (Janeček 2015, 49–56). The grave pit contained a skeleton in a stretched-out position, several ceramic vessels, chipped and ground tools (an axe), and a bronze (rather copper) spiral bracelet. Antonín Boček dated the tomb on the basis of the absence of bronze and iron tools and, conversely, the presence of bones and roughly worked stone tools into early prehistory, i.e., the “pre-Celtic and pre-Slavic” period. Based on today’s knowledge, we believe that it was a burial under the mound of the Late Eneolithic Period, specifically the Corded Ware culture (Peška 2009, 42).

Boček handed over the findings to the Olomouc artist and graphic artist František Domek, who was to obtain coloured drawings of artefacts and, based on the supplied data, also a drawing of the terrain situation. The correspondence of Antonín Boček and František Domek shows that the original intention was to publish the resulting lithographs in a publication for the public. However, the preparation of the drawings was delayed because Captain Stein did not provide the background materials for the sketch of the grave and the mound. So Domek and his friend Ulrich went to the brickyard in person and had the circumstances of the find described on the spot – he did the drawing on the basis of the testimony of the actors of the swing with a delay of several months. In any case, it is not a technical drawing of a detailed find situation, but rather its artistic representation. In the end, Domek sent the final five drawings (floor plan, section of the mound’s grave and three drawings of finds) to the land committee, which financed Boček’s activities, including his archaeological activities. The pictorial documents served as an appendix to Boček’s final report on the Olomouc archaeological find. The report was not published separately for

the public, the drawings were later published in black and white in the treatise by the leading historian and archaeologist Beda Dudík on pagan burial grounds in Moravia (Dudík 1854, Vol. I., Fig. 1–9). This is one of the first terrain depictions of the archaeological situation in Moravia. The original sheets of František Domek, measuring 27 × 21 cm are deposited today in the Moravian Archive²¹, the archaeological finds from Nová Street have not been preserved.

Moric Trapp undoubtedly knew the pictorial documentation of the mound from Nová Street near Olomouc from the publication by Beda Dudík; he might have also had access to the originals attached to Antonín Boček's final report. He had the terrain situation redrawn, with the section of the mound remaining practically identical. The grave is thus drawn in supposed completeness. The ceramic vessels are very stylized in the painting; it is clear that the artist who painted the cardboard for Morice Trappa had no idea what prehistoric ceramics looked like. Their final appearance is therefore closer to the vessels from the 19th century production, which he knew from his own household (jugs, vases, etc.).

Mönitz/Měnín 1849

The beginnings of archaeology in the region south of Brno (former judicial district of Židlochovice and Pohořelice) are associated with the name of Johann Eder (1786–1858). In addition to an intensive historical study, this retired chief clerk (*Oberamtmann*) also began to deal with prehistoric monuments in the 1840s. He later sum-

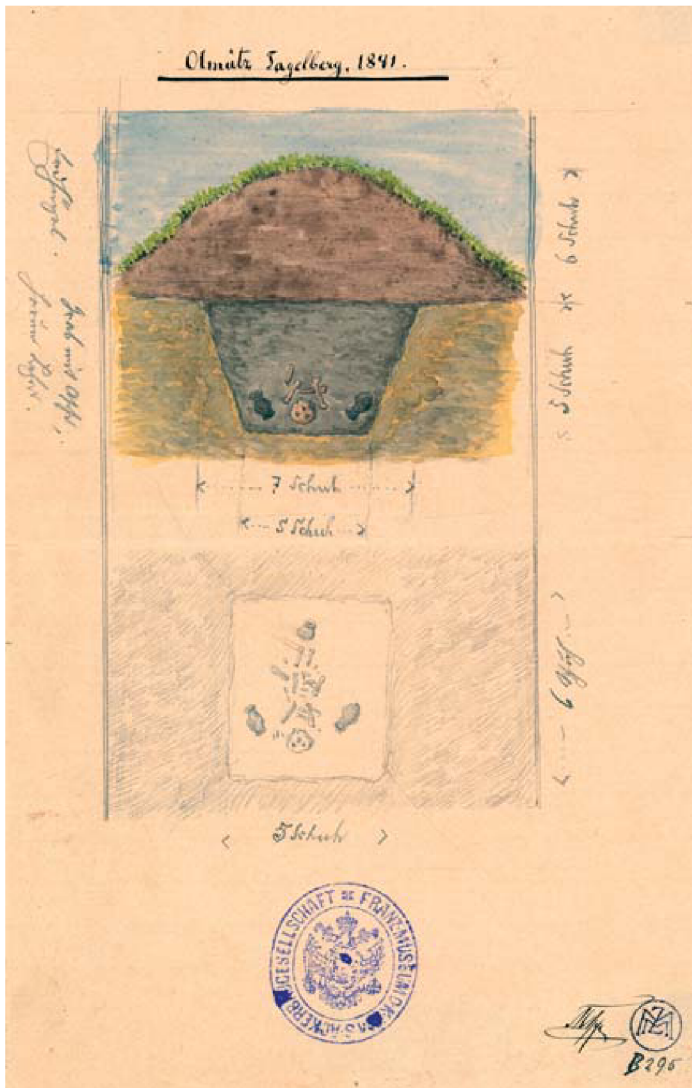
kladě výpovědi aktérů odkryvu s několikaměsíčním zpožděním. V žádném případě tedy nejde o technickou kresbu detailní nálezové situace, ale spíše o její umělecké ztvárnění. Konečných pět kreseb (půdorys, řez mohylového hrobu a tři kresby nálezů) nakonec Domek odeslal zemskému výboru, který činnost Bočka včetně jeho archeologických aktivit financoval. Obrazové dokumenty sloužily jako příloha k závěrečné zprávě Bočka o olomouckém archeologickém nálezů. K samostatnému vydání zprávy pro veřejnost nedošlo, kresby byly publikovány později v černobílé podobě ve stati předního historika a archeologa Bedy Dudíka o pohanských pohřebištích na Moravě (Dudík 1854, Taf. I., Fig. 1–9). Jedná se jedno z prvních terénních zobrazení archeologické situace na Moravě. Originální archy Františka Domka o rozměrech 27 × 21 cm jsou dnes uloženy v Moravském zemském archivu²¹, archeologické nálezy z Nové ulice se nedochovaly.

Obrazovou dokumentaci mohyly z Nové ulice u Olomouce znal Moric Trapp nepochybně z publikace Bedy Dudíka, možná měl i přístup k originálům přiložených k závěrečné zprávě Antonína Bočka. Terénní situaci nechal překreslit s tím, že řez mohylou zůstal prakticky totožný, u půdorysu je opominuto zakreslení narušení hrobu při výkopových pracích v cihelně, které část hrobu zničilo. Hrob je tak zakreslen v domnělé úplnosti. Keramické nádoby jsou na obraze velmi stylizovány, je zřejmé, že umělec, který maloval kartony pro Morice Trappa vůbec netušil, jak vypadá pravěká keramika. Jejich výsledná podoba se proto blíží spíše nádobám z produkce 19. století, které znal ze své domácnosti (džbány, vázy aj.).

²¹ MZA Brno, fond A 8 Zemská registratura, kart. 472, sign. G 37, čj. 2139/41, f. 6–10. / MZA Brno, fonds A 8 Zemská registratura (Land registrature), cart. 472, sign. G 37, čj. 2139/41, f. 6–10.

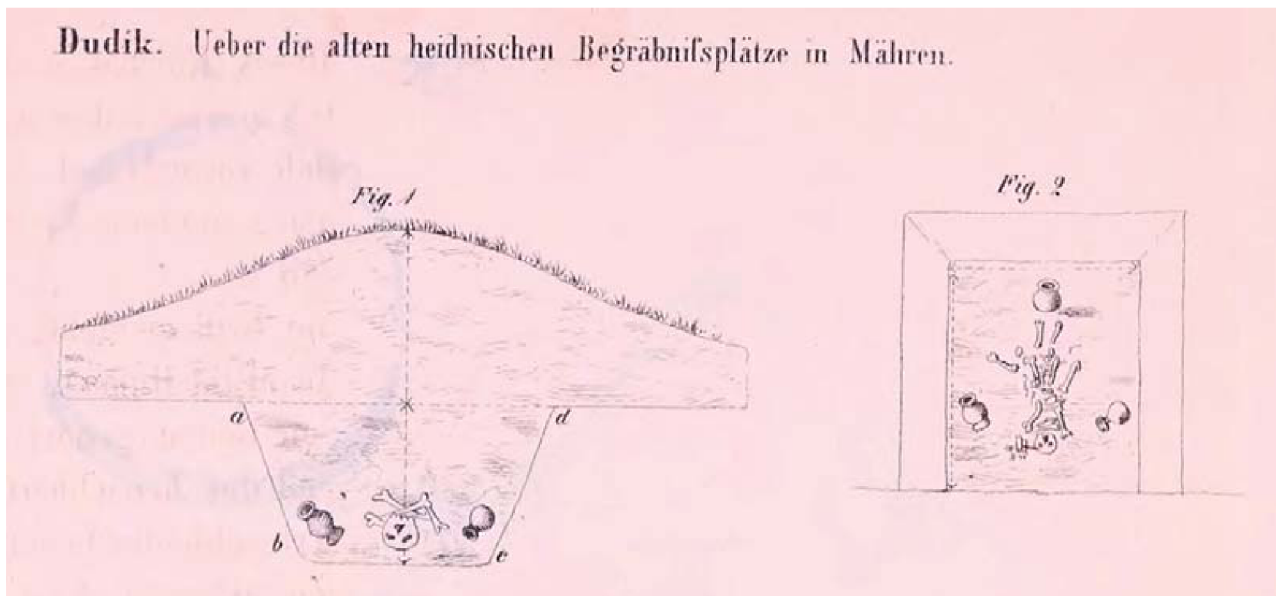

Akvarel dokumentující nález z Olomouce – Nové ulice z roku 1841. Archiv Archeologického ústavu MZM.
A watercolour documenting a find from Olomouc – Nová Street from 1841. Archives of the Archaeological Institute of the MM.

Trappova kresebná předloha k akvarelu nálezu z Olomouce – Nové ulice. Moravská galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, inv. č. B000296.

Trapp's drawn model for the watercolour documenting a find from Olomouc – Nová Street. Moravian Gallery – collection of drawings by M. V. Trapp, inv. Nr. B000296.

Černobílé provedení dokumentace mohyly z Nové ulice u Olomouce z publikace B. Dudíka (1854).

Black and white execution of the documentation of the mound from Nová Street in Olomouc from the publication by B. Dudík (1854).

Mönitz/Měnín 1849

Počátky archeologie v regionu jižně od Brna (bývalý soudní okres Židlochovice a Pohorelice) jsou spojeny se jménem Johanna Edera (1786–1858). Tento penzionovaný vrchní úředník (*Oberamtmann*) se vedle intenzivního historického studia začal ve 40. letech 19. století zabývat též prehistorickými památkami. Výsledky svého bádání na poli historie i archeologie shrnul později v knize *Chronik der Orte Seelowitz und Pohrlitz und ihrer Umgebung*, která vyšla až posmrtně v roce 1859. Johann Eder byl v kontaktu s dalšími zájemci o moravskou prehistorii, zejména s historikem Bedou Dudíkem, kdy se část jejich korespondence dochovala v Dudíkově pozůstalosti (Mahel 2013, 51). Eder v jednom z dopisů Dudíkovi podrobně vylíčil archeologické poznatky získané návštěvou šterkovny v Měníně v roce 1849. Jeho informace posloužily jako podklad pro důležitou shrnující Dudíkovu studii *Über die alten heidnischen Begräbnisplätze in Mähren* (Dudík 1854).

O prehistorických nálezech učiněných v měnínské šterkovně se Eder dozvěděl na jaře 1849. Jako historik znal fakta dokládající, že Měnín patří ke starým sídelním lokalitám, proto se neváhal na místo osobně vydat. V Měníně posbíral informace od pracovníků šterkovny, kteří se s pravěkými nálezy setkávali již před rokem 1848, a převzal některé ze starších nálezů. Na místě dobývání šterku ohledal terénní situaci. Jeho popis a nákresy nálezů ukazují na narušení hrobových i sídlištních objektů několika pravěkých kultur na vícero nepříliš od sebe vzdálených lokalitách jižně od Měnína.

V roce 1879 upozornil vrchní učitel v Měníně pan Zaczek archeologa Antona Rzehaka, že byla obnovena těžba v místních šterkovnách a znovu jsou odkrývány pra-

marised the results of his research in the field of history and archaeology in the book *Chronik der Orte Seelowitz und Pohrlitz und ihrer Umgebung*, which came out posthumously in 1859. Johann Eder was in contact with others interested in Moravian prehistory, especially the historiographer Beda Dudík, when part of their correspondence was preserved in Dudík's scholarly estate (Mahel 2013, 51). J. Eder in one of his letters to B. Dudík described in detail the archaeological findings obtained by visiting the gravel pit in Měnín in 1849. His information served as the basis for Dudík's important summary study *Über die alten heidnischen Begräbnisplätze in Mähren* (Dudík 1854).

Eder learned of the prehistoric finds made in the Měnín gravel pit in the spring of 1849. As a historian, he knew the facts proving that Měnín belonged to the old settlement sites, so he did not hesitate to go to the place in person. In Měnín, he collected information from the workers in the gravel pit who had encountered prehistoric finds before 1848, and took delivery of some of the older finds. He looked at the terrain situation at the gravel mining site. Its description and drawings of the finds show the disturbance of graves and settlement buildings of several prehistoric cultures in several not very distant localities south of Měnín.

In 1879, the head teacher in Měnín, Mr Zaczek, warned the archaeologist Anton Rzehak that mining in local gravel pits had resumed and prehistoric graves were being uncovered again. He visited the gravel mining site in the spring of the same year and personally took part in uncovering graves from the Early Bronze Age. He also obtained finds from previous excavations in the gravel pit, which were saved in 1876 by Mr. F. C. Stohandl. Rzehak described and evaluated his findings from Měnín in detail (Rzehak 1879). Part of his treatise is also the situation plan of the surroundings of the township of Měnín with a drawing of the

location of archaeological sites, which was definitely a non-standard and very progressive element of documentation at that time. Unfortunately, he only described the actual terrain situation in words, and no other terrain sketches are preserved apart from the documentation of the ceramic and bronze finds. Antonín Rzehak later proposed to name the relevant horizon of grave monuments as “Mönitzer Gräbertypus”, but this concept was suppressed in the 1890s by the new archaeological nomenclature name Únětice Culture.

Rzehak at the grave pits confirmed Johann Eder's observation from 1849 that the trenches for burials were not rectangular with sharp edges, but rounded in profile. It was not possible to maintain a regular (straight) shape when digging burial pits in the unstable gravel bed. Moritz Trapp also followed Eder's description in the preparation of the drawing background materials for the watercolour “Mönitz 1849”, which was to represent a cross-section of one of the graves. The rounded profile of the burial pit is more reminiscent of a residential building, the actual burial is identifiable in the drawing mainly by the presence of a skull and other human bones. The objects depicted in the pit do not in any case form a find whole; they are artefacts from various time periods, as they were recorded and published by Beda Dudík and again by Johann Eder.

Žuran bei Bellowitz/Žuráň near
Bedřichovice, 1853

The Žuráň mound located in the cadastre of the village of Podolí near Brno is one of the largest and most important funeral monuments in the Czech Republic. The monumentality of the mound (diameter: 65m and height: 10m) has certainly been the cause of interest in the locality since the

věké hroby. Ten místo těžby šterku na jaře téhož roku navštívil a osobně se zúčastnil odkrývání hrobů ze starší doby bronzové. Získal též nálezy z předchozích výkopů ve šterkovně, které v roce 1876 zachránil pan F. C. Stohandl. Rzehak své nálezy z Měnína zevrubně popsal a vyhodnotil (Rzehak 1879). Součástí jeho statě je i situační pláněk okolí městečka Měnín se zakreslením polohy archeologických lokalit, což byl v té době rozhodně nestandardní a velmi pokrokový prvek dokumentace. Bohužel vlastní terénní situaci pouze slovně popisoval a mimo dokumentaci keramických a bronzových nálezů nejsou zachovány žádné další terénní náčrty. Antonín Rzehak později navrhl pojmenovat příslušný horizont hrobových památek jako „Mönitzer Gräbertypus“, tento pojem byl však v 90. letech 19. století potlačen novým archeologickým nomenklaturním pojmenováním únětická kultura.

Rzehak u hrobových jam potvrdil pozorování Johanna Edera z roku 1849, že výkopy pro pohřby nebyly pravoúhlé s ostrými hranami, ale v profilu zaoblené. V nestabilním šterkovém podloží nebylo možno při hloubení hrobové jámy udržet pravidelný (rovný) tvar. Tohoto Ederova popisu se držel i Moric Trapp při přípravě kresebných podkladů pro akvarel “Mönitz 1849”, který měl představovat řez jedním z hrobů. Zaoblený profil hrobové jámy připomíná spíše sídlištní objekt, vlastní pohřeb je na kresbě identifikovatelný zejména přítomností lebky a dalších lidských kostí. Předměty zobrazené v jámě netvoří v žádném případě nálezový celek, jde o artefakty z různých časových období, tak jak byly kresebně zaznamenány a publikovány Bedou Dudíkem a znovu pak Johannem Ederem.

Akvarel dokumentující nález z Měnína z roku 1849. Archiv Archeologického ústavu MZM.

A watercolour documenting a find from Měnín from 1849. Archives of the Archaeological Institute of the MM.

Trappova kresebná předloha k akvarelu nálezu z Měnína. Moravská galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, inv. č. B000286.

Trapp's drawn model for the watercolour documenting a find from Měnin. Moravian Gallery – collection of drawings by M. V. Trapp, inv. Nr. B000286.

beginning of the formation of the “sciences of antiquities” in Moravia. The earliest surviving record of the unveiling of the secrets of the Žuráň hill describes the excavation work from 1850–1853, which was carried out here by Václav (Wenzel) Pestic, the leaseholder of the nearby Pindulka inn. While ploughing at the site, he came across the stones forming the structure of the mound in 1850, and after an initial survey, he came to the conclusion that the hill in question was not of natural origin, but was the work of human hands. Driven probably by the desire to discover “treasures”, he organized an extensive and expensive mining of the site, during which he managed to uncover one of the wooden grave chambers of the mound. The news of the “excavations” near Podolí also reached the members of the association of the Economic Society, when the historian knight Petr Chlumecký (1825–1863), accompanied by the engineer

Žuran bei Bellowitz/ Žuráň u Bedřichovic, 1853

Mohyla Žuráň nacházející se na katastru obce Podolí u Brna patří mezi největší a nejvýznamnější funerální památky v České republice. Monumentalita mohyly (průměr 65 m a výška 10 m) byla zajisté příčinou zájmu o lokalitu již od počátku formování „vědy o starožitnostech“ na Moravě. Nejstarší dochovaný záznam o odkrývání tajemství žuráňského návrší popisuje výkopové práce z let 1850–1853, které zde prováděl Václav (Wenzel) Pestic, nájemce nedalekého zájezdního hostince Pindulka. Při orbě na lokalitě narazil v roce 1850 na kameny tvořící konstrukci mohyly a po prvotním průzkumu došel k závěru, že dotčený pahorek není přírodního původu, ale jedná se o dílo lidských rukou. Veden pravděpodobně touhou objevit „poklady“ zorga-

nizoval rozsáhlou a nákladnou těžbu lokality, při které se mu podařilo odkrýt jednu z vyděvených hrobových komor mohyly. Zpráva o “vykopávkách” u Podolí doputovala i mezi členy spolku Hospodářské společnosti, kdy se historik rytíř Petr Chlumecký (1825–1863) doprovázený inženýrem Ederem vydali v sobotu 22. ledna 1853 na obhlídku místa. Oba badatelé si nechali od hostinského Pestice popsat historii objevu, sestoupili na dno hrobové komory a dokonce přispěli i k samotnému odkryvu kulturních vrstev. Seznámili se s nálezy z hrobky, které byly zajisté k velké nelibosti pana Pestice jen skrovné. Mohyla byla totiž již v době předhistorické vykradena. Mezi objevené artefakty tak patřily pouze lidské a koňské kosti, železné svícnovité předměty nejasného účelu a zlomky trámů s vyřezávanými ornamenty (pletencová výzdoba). Kromě Petra Chlumeckého navštěvuje na počátku února lokalitu i jeho další kolega z Hospodářské společnosti rytíř Adolf von Wolfskron (1808–1863). Tento úředník rakouské státní správy působil do roku 1855 v Brně. Kromě historie dlouhodobě inklinoval i k archeologii, výrazný byl též jeho výtvarný talent, který uplatnil při dokumentaci historických památek. Adolf Wolfskron se pravděpodobně hodlal v průzkumu Žuráně dále angažovat, nicméně v jeho bibliografii nenacházíme žádný další záznam, který by svědčil o pokračování archeologického výzkumu mohyly. Každopádně své poznatky o návštěvě otevřené hrobky na Žuráni s Petrem Chlumeckým konzultoval a je autorem jedné z kreseb archeologických nálezů z lokality.

Rytíř Chlumecký velmi rychle připravil stať popisující situaci na Žuráni a prezentující jeho pohled na časové a kulturní zařazení mohyly. Příspěvek nazvaný „*Bericht über die Ausgrabungen bei Bellowitz*“ (Chlumetzky 1853) je datován k 31. lednu 1853. Je ale

Eder, went on a tour of the place on Saturday, 22 January 1853. Both researchers had the history of the discovery described by the innkeeper Pestic, descended to the bottom of the tomb chamber and even contributed to the very discovery of cultural layers. They became acquainted with the findings from the tomb, which were certainly only modest to Mr. Pestic's great displeasure, because the mound had already been robbed in prehistoric times. The discovered artefacts included only human and horse bones, iron candlestick-like items of unclear purpose and fragments of beams with carved ornaments (plait decoration). In addition to Petr Chlumecký, another colleague from the Economic Society, the knight Adolf von Wolfskron (1808–1863), also visited the site at the beginning of February. This civil servant of the Austrian civil service worked in Brno until 1855. In addition to history, he had also inclined towards archaeology for a long time, and his artistic talent, which he used in the documentation of historical monuments, was also significant. Adolf Wolfskron probably intended to continue engaging in the research of Žurán, however, we do not find any other record in his bibliography that would indicate the continuation of the archaeological research of the mound. In any case, he consulted with Petr Chlumecký on his knowledge of the visit to the open tomb in Žurán and is the author of one of the drawings of archaeological finds from the locality.

The knight Chlumecký very quickly prepared a treatise describing the situation in Žurán and presenting his view of the time and cultural classification of the mound. The article entitled “*Bericht über die Ausgrabungen bei Bellowitz*” (Chlumetzky 1853) is dated 31 January 1853, but it is clear that the author had returned to it as it mentions other excavations supervised by Adolf von Wolfskron in early February. In the mentioned paper, Chlumecký demonstrated a solid knowledge of the archaeolo-

gical research conducted and published in Moravia, Bohemia and prehistoric literature in Central Europe up to that time. When describing the terrain situation, he registered a number of interesting technical and scientific observations, for example, he did not forget to pay attention to the provenance of the stones forming the construction of the structure and recorded a number of metric data about the examined places in the mound. However, no terrain sketches of the excavated situation were made or have not been preserved. On the issue of dating, Chlumecký gradually ruled out Celtic, Germanic and Slavic mounds, denied the Christian origin of the tomb, and finally came to the conclusion that it was the tomb of a Tatar chief from the 13th century. Today's knowledge can rely on the extensive archaeological research of Žurán carried out in 1948–1950 under the direction of Josef Poulík (1949; 1995). The complex situation of the original three prehistoric mounds was revealed, overlaid with an embankment of unprecedented proportions with two grave chambers built sometime during the second half of the 5th or the first half of the 6th century. However, it is necessary to mention that Moravian archaeology still owes the site a comprehensive elaboration and placement of the mound in the context of the time of migration of nations, which has still not been done despite partial modern work.

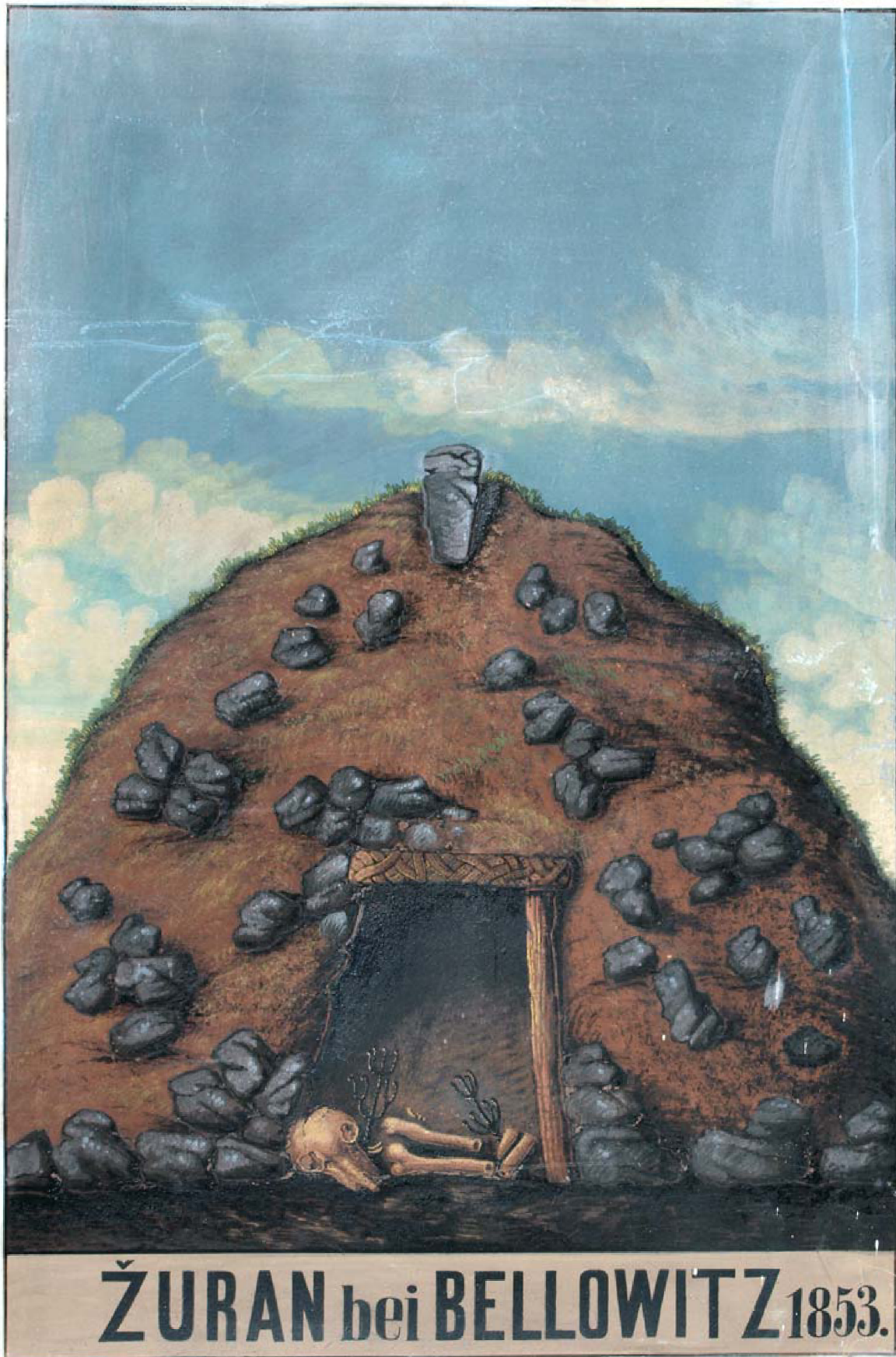
In addition to the written contribution, the knight Chlumecký planned to supply illustrations of the finds from the mound, which he had obtained from Václav Pestic's research, to the collections of the then Františkovo Museum. He had the iron candlestick-like items, a collet and a fragment of the wooden carved beam drawn by Johan Swoboda and the already mentioned knight Adolf von Wolfskron. Petr Chlumecký handed over the resulting paintings to lithographic workshop of Johann Rauh (1803–1863) in Vienna. This printer had stayed

zřejmé, že se k němu autor ještě vrátil, protože jsou zde zmiňovány další výkopy dozorované Adolfem von Wolfskron z počátku února. Chlumecký ve jmenovaném příspěvku prokázal solidní znalost dosud provedených a publikovaných archeologických výzkumů na Moravě, v Čechách a obecně prehistorické literatury střední Evropy. Při popisu terénní situace registroval řadu zajímavých technických a vědeckých postřehů, neopomenul se například věnovat provenienci kamenů tvořících konstrukci stavby a zaznamenal řadu metrických údajů o prozkoumaných místech v mohyle. Žádné terénní náčrty odkryté situace nebyly ovšem pořizovány nebo se nedochovaly. V otázce datování Chlumecký postupně vyloučil keltské, germánské a slovanské stáří mohyly, popřel křesťanský původ hrobu, aby nakonec došel k závěru, že jde o hrobku tatarského náčelníka ze 13. století. Dnešní znalosti se mohou opřít o rozsáhlý archeologický výzkum Žuráně prováděný v letech 1948–1950 pod vedením Josefa Poulíka (1949; 1995). Odhalena byla složitá situace původních tří pravěkých mohyl, převrstvených náspem nebývalých rozměrů s dvěma hrobovými komorami vybudovanými někdy v průběhu druhé poloviny 5. či první poloviny 6. století. Je nutné ale zmínit, že dluhem moravské archeologie stále zůstává souhrnné zpracování a zasazení mohyly do kontextu doby stěhování národů, které nebylo přes dílčí moderní práce dosud provedeno.

K sepsanému příspěvku plánoval rytíř Chlumecký dodat ilustrace nálezů z mohyly, které z výzkumu Václava Pestice získal do sbírek tehdejšího Františkova musea. Železné svícnové předměty, objímku a zlomek dřevěného vyřezávaného trámu nechal nakreslit Johanem Swobodou a již zmiňovaným rytířem Adolfem von Wolfskron. Výsledné malby předal Petr Chlumecký do

vídeňské litografické dílny Johanna Rauha (1803–1863). Tento tiskař měl za sebou pobyt v Praze, kde získal řadu kontaktů a později realizoval běžně české a moravské zakázky. Spolupracoval například s malířem a archeologem Josefem Vojtěchem Helličem (1807–1880). Malby do litografie převedl Franz Kollarž (1829–1894), nicméně nebylo tak učiněno do uzávěrky čísla „*Schriften der historisch-statistischen Sektion...*“ za rok 1853, a proto obrázek vyšel s omluvou až v následujícím ročníku 1854. Originální malby se dochovaly v konvolutu pozůstalosti Morice Trappa, který nechal vyhotovit i poměrně amatérskou malbu mohyly Žuráň na karton do plánované archeologické expozice. Situace na obrázku je velmi schematizovaná, vykresleno je těleso mohyly zcela bez reálných proporcí, na povrchu náspu jsou chaoticky rozmístěny kameny z konstrukce mohyly a na jejím vrchu větší kamenná stéla, ve shodě s popisem Chlumetzského. Naznačena je dále vydržená hrobová komora, kdy stropní trám je ozdoben pletencem překresleným z malby rytíře Wolfskrona. V komoře jsou znázorněny koňské či lidské kosti a dva záhadné svícnové předměty. Ty jsou dnes interpretované nejčastěji jako součásti koňských povozů. Nicméně jiná možná interpretace, která se objevila již v průběhu 19. století, poukazuje na podobnost s rituálními předměty z oblasti germánské/severské mytologie. Konkrétně by se mohlo jednat o bájný strom Yggrasil, znázorňující osu světa – *axis mundi*.

earlier in Prague, where he had acquired a number of contacts and later realized normal Czech and Moravian commissions. For instance, he collaborated with the painter and archaeologist Josef Vojtěch Hellich (1807–1880). The paintings were turned into lithographs by Franz Kollarž (1829–1894), however, this was not done until the closing of the issue “*Schriften der historisch-statistischen Sektion...*” for 1853, and therefore the picture was published with an apology only in the following year, 1854. The original paintings have been preserved in a convolute of the scholarly legacy of Moric Trapp, who also had a relatively amateur painting of the Žuráň mound on cardboard made for the planned archaeological exposition. The situation in the picture is very schematic; the body of the mound is drawn completely without real proportions, on the surface of the embankment there are chaotically placed stones from the mound structure and on its top a larger stone stela, in accordance with Chlumetzky’s description. The wooden grave chamber is also indicated, where the ceiling beam is decorated with a plait redrawn from a painting by the knight Wolfskron. Horse or human bones and two mysterious candlestick-like items are depicted in the chamber. These are now most often interpreted as part of horse-drawn wagons. An equally probable interpretation, which appeared as early as the course of the 19th century, points to similarities with ritual objects from the field of Germanic/Nordic mythology. Specifically, it could be the mythical tree Yggrasil, depicting the axis of the world – *axis mundi*.

ŽURAN bei **BELLOWITZ** 1853.

Akvarel dokumentující nález z lokality Žuráň z roku 1853. Archiv Archeologického ústavu MZM.

A watercolour documenting a find from the site Žuráň from 1853. Archives of the Archaeological Institute of the MM.

Trappova kresebná předloha k akvarelu nálezu z lokality Žuráň. Moravská galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, inv. č. B000287.

Trapp's drawn model for the watercolour documenting a find from the site Žuráň. Moravian Gallery – collection of drawings by M. V. Trapp, inv. Nr. B000287.

Detailní kresba nálezu železných předmětů ze Žuráně od Joh. Svobody. Moravská galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, inv. č. B000288.

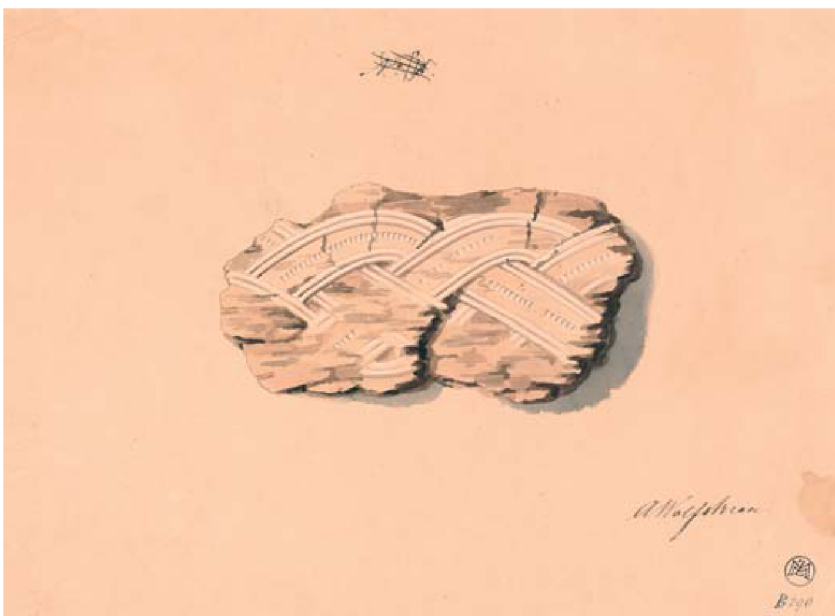
Detailed drawing of the find of iron objects from Žuráň by Joh. Svoboda. Moravian Gallery – collection of drawings by M. V. Trapp, inv. Nr. B000288.

Detailní kresba nálezů železných předmětů ze Žuráně od Joh. Svobody. Moravská galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, inv. č. B000289.

Detailed drawing of the find of iron objects from Žuráň od Joh. Svobody. Moravian Gallery – collection of drawings by M. V. Trapp, inv. Nr. B000289.

Detailní kresba nálezů části dřevěné konstrukce vnitřku mohyly ze Žuráně s patrnou ozdobnou řezbou od Adolfa von Wolfskron. Moravská galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, inv. č. B000290.

Black and white execution of the documentation of the mound from Nová Street in Olomouc from the publication by B. Dudík (1854).

Borotitz Ziegelschlag/Borotice cihelna 1858

V létě roku 1858 podnikl Moric Trapp jednu ze svých četných archeologických a vlastivědných expedic, tentokrátě badatelskou návštěvou obce Lechovice a Borotice. V té době působil stále jako vychovatel v rodině hraběte Dubského a střídavě pobýval v Lysicích a v Brně. Výlohy na cestu po Znojemsku měl hrazeny moravským stavovským Zemským výborem, kdy podmínkou vyúčtování nákladů bylo podání zprávy o expedici, kterou Moric Trapp pečlivě sepsal a v listopadu 1858 odevzdal (viz příloha).²²

Ze zprávy se dozvídáme, že Moric Trapp navštívil v Boroticích pravěký mohylník, kde napočítal celkem 17 mohylových náspů. S podporou lechovického hospodářského ředitele Aloise Steikera jednu mohylu prozkoumal a našel zde dva hroby. Jelikož měl omezené časové možnosti a chyběl mu souhlas majitelky pozemku baronky Kübeck von Kübau, ve výzkumu mohylníku dále nepokračoval. Přesunul se o několik set metrů západněji a zde obhlédnul místo těžebního prostoru jedné z borotických cihelen. V narušeném souvrství zde rozpoznal kulturní vrstvy, které interpretoval jako pozůstatek pohřebiště. Prozkoumal dvě jámy lichoběžníkového průřezu, kdy první z nich obsahovala dvojhrob jedinců uložených v antipodické poloze a keramické nádoby, druhá pak zlomky kostí a keramiky. Moric Trapp vyzpovídal místního panského cihláře, který mu na lokalitě potvrdil starší bohaté nálezy keramiky a kovových předmětů, např. “olověných kleštiček”, jejichž tvar Trappovi načrtl. Všechny tyto nálezy byly ztraceny nebo prodány židov-

Borotitz Ziegelschlag/Borotice brickworks 1858

In the summer of 1858, Moric Trapp undertook one of his numerous archaeological and national history expeditions, this time a research visit of the villages Lechovice and Borotice. At that time, he still worked as an educator in the family of Count Dubský and alternately stayed in Lysice and Brno. Expenses for the trip around the Znojmo district were to be reimbursed by the Moravian estates' Land Committee, where the condition for accounting for costs was the submission of a report on the expedition, which Moric Trapp carefully wrote and submitted in November 1858 (see appendix).²²

We learn from the report that Moric Trapp visited a prehistoric mound in Borotice, where he counted a total of 17 mound embankments. With the support of Lechovice's economic director Alois Steiker, he researched one mound and found two graves there. As he had limited time and lacked the consent of the landowner, Baroness Kübeck von Kübau, he did not continue his research on the mound. He moved a few hundred meters to the west and looked around the mining area of one of the Borotic brickyards. In the disturbed geological formation, he recognized cultural layers here, which he interpreted as the remains of a burial ground. He examined two pits of trapezoidal cross-section, the first of which contained a double tomb of individuals placed in an antipodal position and a ceramic vessel, the second fragments of bones and ceramics. Moric Trapp interviewed a local lordly bricklayer, who confirmed to him the older rich finds of pottery and metal objects, such as “lead pliers”, the shape of which he sketched to Trapp. All of these finds were lost or sold to

²² MZM fond A1, Muzejní pozůstalost M. V. Trappa, inv. č. 4, kart. 263. / MZM fonds A1, Museum legacy of M. V. Trapp, inv. Nr. 4, cart. 263.

Akvarel dokumentující nález cihelny z Borotice z roku 1858. Archiv Archeologického ústavu MZM.

A watercolour documenting a find of a brickyard from Borotice from 1858. Archives of the Institute of Archaeology of the MM.

skému obchodníkovi. Nálezovou situaci z borotické cihelny z roku 1858 použil Moric Trapp později jako námět jednoho z kartonů nové archeologické expozice. Trapp vyhodnotil celou situaci z cihelny jako nález dvou hrobů, ovšem díky poměrně názorné kresbě nálezové situace, kterou autor neměl zprostředkovanou, ale znal ji z autopsie, můžeme oba objekty dnes interpretovat jako sídlištní jámy s druhotnými pohřby. Podle současného stavu poznání představuje kresba typ objektů s kruhovým půdorysem, kónickým rozšířením a rovným dnem. Jde o charakteristické sídlištní jámy starší doby bronzové, a to včetně jejich sekundárního využití jako místa nerituálních i rituálních pohřbů (např. Podborský a kol. 1993, 248–249, 264–265).

Další nálezy z cihelny v Boroticích učinil roku 1882 Jaroslav Palliardi (1899), který z lokality získal keramiku únětické kultury. Větší pozornost byla ale archeology věnována sousednímu mohylníku ze střední doby bronzové. Na průzkum jednoho mohylového náspu Morice Trappa z roku 1858 navázal archeologickým výzkumem v letech 1961–1963 Vladimír Podborský a následně pak Stanislav Stuchlík, který odkryl mezi lety 1976–2001 prakticky celé mohylového pohřebiště (Stuchlík 2006).

Brünn Spielberg/Brno Špilberk 1864 a Brünn KK. Postgebäude/Brno pošta 1876

Moric Trapp jako jeden z prvních odborníků inicioval vědecký zájem o nálezy středověké keramiky v Brně. V literatuře z pera Morice Trappa máme zaregistrovanou první městskou archeologickou akci v roce 1855. Při přestavbě domu řezníka Morice Wielanda na Pekařské

a Jewish merchant. The find situation from the Borotice brickworks from 1858 was later used by Moric Trapp as the subject of one of the cartons of the new archaeological exposition. Trapp evaluated the whole situation from the brickworks as the find of two graves, but thanks to a relatively graphic drawing of the find situation, which the author did not have from someone else, but knew from his own experience, we can now interpret both structures as residential pits with secondary burials. According to the current state of knowledge, the drawing represents a type of objects with a circular floor plan, a conical extension and a flat bottom. These are characteristic residential pits of the Early Bronze Age, including their secondary use as places of non-ritual and ritual burials (e.g., Podborský a kol. 1993, 248–9, 264–265).

Other finds from the brickworks in Borotice were made in 1882 by Jaroslav Palliardi (1899), who obtained pottery from the Únětice Culture from the locality. However, archaeologists paid more attention to the neighbouring mound from the Middle Bronze Age. Archaeological research in 1961–1963 by Vladimír Podborský and subsequently by Stanislav Stuchlík built on the research of the one mound embankment by Moric Trapp. Stanislav Stuchlík uncovered practically an entire mound burial ground between 1976 and 2001 (Stuchlík 2006).

Brünn Spielberg/Brno Špilberk 1864 and Brünn KK. Postgebäude/Brno post office 1876

As one of the first experts, Moric Trapp initiated the scientific interest in the finds of medieval ceramics in Brno. In the literature from the quill of Moric Trapp, we have the first municipal archaeological event registered in 1855. During the reconstruction of the house of the butcher Moric Wieland on Pekařská Street Nr. 7, an indefinite number

of vessels were discovered during deepening of the foundations (Trapp 1878b, XLV). Unfortunately, no details are known about this find and the pottery has not been preserved. In 1855, Trapp was still in the services of Count Dubský, however, he was in Brno and knew the then custodian of the Františkovo Museum Albín Heinrich. It is therefore a question whether Trapp personally took part in the discovery or obtained the archaeological material from the site after his entry into the museum as an adjunct custodian (1859) or later as the full-fledged custodian (1864). In any case, from the time when he “professionalised” as a museologist, the number of archaeological events he organized in Brno and elsewhere in Moravia increased rapidly. Two discoveries from the 1860s and 1870s are documented on the cartons in question at the then permanent exhibition. These are the finds made during landscaping on Husova Street in 1864 (Trapp 1864) and the construction of the building of the Directorate of the Post Offices and Telegraphs at Poštovská 3/5 in 1876 (Trapp 1876; 1878b).

Anton Rzehak (1897b) later commented on these discoveries, building on Trapp's observations, among other things the archaeological excavations during the modifications of Husova Street in 1896. While Moric Trapp described the findings in the spirit of romanticizing archaeology as “sacrifices from the first centuries AD”, his successor in the Františkovo Museum Rzehak already correctly classified the pottery found and the fragments of glass vessels in the High Middle Ages. In his published conclusions, however, he did not relinquish his interpretation of the pits found as sacrificial with alms-giving (construction sacrifices) and acknowledges this “ritual” even for the late Middle Ages (Rzehak 1897a, 115).

The researchers Trapp, and especially the technically based Rzehak, tried to describe and clarify the find situation quite extensively in the literature, but their information

ulici č. p. 7 byl během hloubení základů objeven neurčitý počet nádob (Trapp 1878b, XLV). K tomuto nálezu nejsou bohužel známy žádné podrobnosti a keramika se nezachovala. V roce 1855 byl Trapp ještě ve službách hraběte Dubského, nicméně se v Brně pohyboval a znal tehdejšího kustoda Františkova musea Albína Heinricha. Je tedy otázkou, jestli se Trapp objevu osobně zúčastnil nebo se k archeologickému materiálu z lokality dostal po svém nástupu do muzea jako adjunkt kustoda (1859) či později plnohodnotného kustoda (1864). Každopádně od doby, kdy se jako muzejník „profesionalizoval“ rapidně stoupl počet archeologických akcí, které v Brně i jinde na Moravě organizoval. Dva objevy z 60. a 70. let 19. století jsou zdokumentovány na předmětných kartonech vystavených v tehdejší stálé expozici. Jde o nálezy učiněné při úpravách terénů na ulici Husově v roce 1864 (Trapp 1864) a stavbě budovy Ředitelství pošt a telegrafů na Poštovské 3/5 v roce 1876 (Trapp 1876; 1878b).

K těmto objevům se později vyjádřil Anton Rzehak (1897b), který na Trappova pozorování navázal mimo jiné dalšími archeologickými výzkumy při úpravách Husovy ulice v roce 1896. Zatímco Moric Trapp nálezy označil ještě v duchu romantizující archeologie za „obětiny z prvních staletí našeho letopočtu“, jeho nástupce ve Františkově museu Rzehak nalezenou keramiku a zlomky skleněných nádob již správně zařadil do vrcholného středověku. Ve svých publikovaných závěrech se ale neoprostil od interpretace nalézáných jam jako obětních s vhadzovanými milodary (stavební oběti) a připouští tento „rituál“ i pro období pozdního středověku (Rzehak 1897a, 115).

Badatelé Trapp a zejména technicky založený Rzehak se v literatuře snažili nálezové situace poměrně obsáhle popsat a objasnit, nicméně jejich informace je dnes velmi problematické interpretovat. Původní středověký

terén s příkopem a parkánem před městskou hradbou byl na ulici Husově ve zcela jiné konfiguraci než dnes. V 2. polovině 17. a 1. polovině 18. století byl i se středověkou fortifikační zakomponován do brněnské bastionové pevnosti. Ta byla oficiálně zrušena v roce 1852. Následovaly terénní úpravy, které měly za úkol srovnat místo pro budoucí Eliščinu třídu (Husovu ulici) a svah špilberského kopce přeměnit na rozsáhlý park se systémem promenádních okružních alejí. Na místech parkánu a zasypaného příkopu středověkých hradeb se začaly budovat nové veřejné stavby (Kroupa 2015, 56–62). Při těchto akcích byly v roce 1864 a 1896 přítomni jmenovaní průkopníci brněnské archeologie Moric Trapp a Anton Rzehak. Konkrétní místo nálezů se dá lokalizovat do širšího okolí tehdejšího Městského vyššího reálného gymnázia (Communal Oberrealschule in Brünn, Elisabethstrasse), dnešní Střední školy umění a designu a Vyšší odborné školy Brno, Husova č. 10. Archeologové Trapp i Rzehak zde svorně uvádějí přítomnost početných poměrně hlubokých objektů s nálezy celých keramických tvarů. Z dnešních znalostí víme, že kompletní nádoby se dochovaly v městském prostředí zejména v odpadních jímkách jako primární či sekundární odpad. V ostatních objektech a sídlištních vrstvách je keramika přítomna jako terciální odpad ve zpravidla silně fragmentarizovaném stavu. Kresba nálezové situace dochovaná v Moravské galerii (inv.č. B 293) i na kartonu pro expozici ve Františkově museu nám k potvrzení interpretace objektů jako fekálních jímek bohužel nikterak nepomůže. Vidíme zde pouze schematizované pásy místní horniny a trojúhelnou dutinou vyplněnou vrstvou obsahující kosti a celé keramické nádoby (čtvercové ústí má pravděpodobně kamnový kachel). Každopádně keramické nálezy Rzehaka z roku 1896 jsou poměrně kvalitně kresebně zdokumen-

is very difficult to interpret today. The original medieval terrain with a moat and a Zwinger in front of the city wall was on Husova Street in a completely different configuration than today. In the second half of the 17th and the first half of the 18th centuries, even with a medieval fortification, it was incorporated into the Brno bastion fortress. That was officially abolished in 1852. The subsequent terrain modifications, which had the task of levelling the place for the future Eliščina třída (Eliška's Avenue, now Husova Street) and transforming the slope of Špilberk Hill into a large park with a system of promenade ring alleys. New public buildings began to be built on the site of the Zwinger and the backfilled moat of the medieval walls (Kroupa 2015, 56–62). The named pioneers of Brno archaeology, Moric Trapp and Anton Rzehak, were present at these events in 1864 and 1896. The specific location of the finds can be localised in the wider vicinity of the then Municipal Higher *Realschule* (Communal Oberrealschule in Brünn, Elisabethstrasse), today's Secondary School of Art and Design and the Brno Higher Vocational School, Husova Nr. 10. The archaeologists M. Trapp and A. Rzehak concisely state the presence of numerous relatively sunken objects with finds of entire ceramic shapes here. We know from today's knowledge that complete containers are stored in the urban environment, especially in waste pits as primary or secondary waste. In other buildings and settlement layers, ceramics are present as tertiary waste in a usually highly fragmented state. Unfortunately, the drawing of the find situation preserved in the Moravian Gallery (inv. Nr. B 293) and on the cardboard for the exposition in the Františkovo Museum must not help us to confirm the interpretation of the objects as faecal pits. We see here only schematized strips of local rock and a triangular cavity filled with a layer containing bones and entire ceramic vessels (the square mouth probably has a stove tile). In any case, Rzehak's ceramic finds from 1896

are relatively well documented in the publication (Rzehak 1897b), dating the artifacts to the horizon of the advanced 14th and 15th centuries. The findings of sumps/waste sites from earlier research by M. Trapp were probably of the same age.

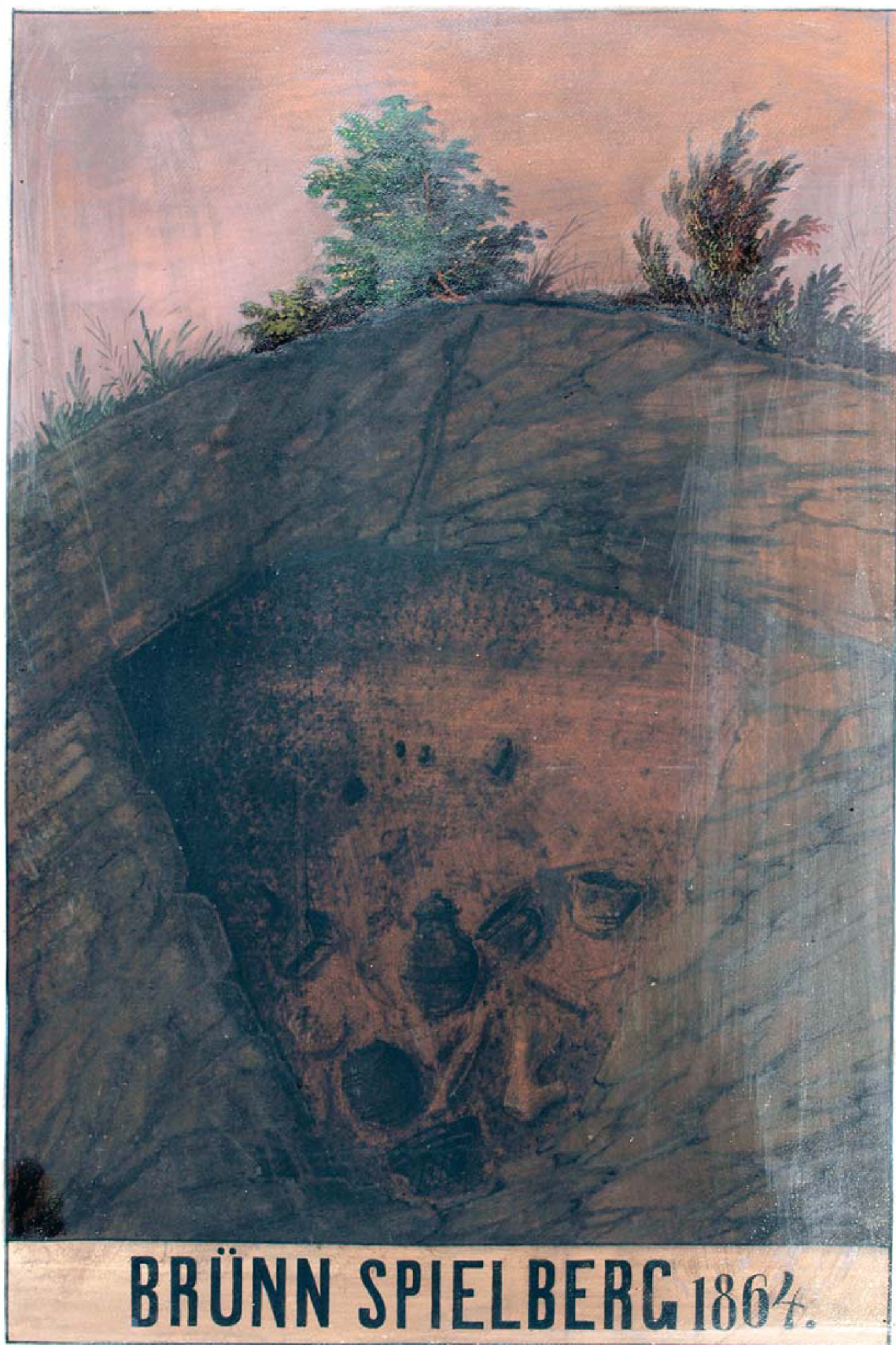
However, the idea of a built-up area of houses with numerous waste pits on the slope below Brno Castle found by archaeologists does not correspond to the historical reports. The precise reconstruction of the topography of Brno and its suburbs, carried out mainly by Oldřich Vičar and his followers, mentions several houses in front of the Brno Gate, at the mouth of Pekařská Street and the incompletely documented settlement “pod Puhlíkem” (/under the hill called Puhlík/ Vičar 1966, 234). In the places of the future Husova Street, only the local road along the Špilberk slope was expected. In addition to Trapp and Rzehak, modern archaeological research carried out on Husova Street at the beginning of the 21st century also confirmed that this was not the case in the past (especially Unger – Kos 2001; Holub a kol. 2009, 354). These captured (albeit not numerable) relicts of a medieval suburban settlement and thus confirmed the legitimacy of considerations about the use of the place for settlement activities in the High Middle Ages. However, due to the later landscaping of the researched area, we will probably never know what the development of the site looked like.

On the contrary, the interpretation of the find situation is entirely clear with the cardboard labelled “Brünn, KK. Postgebäude, 1876”. This is just one of the above-mentioned typical numerous waste pits, which were used primarily to store faeces and secondarily to other household waste in Brno from the 13th century. (Procházka 2013, 382–390) The buildings were circular or square in layout, mostly up to 2 m in diameter and 2 to a maximum depth of 10 m. The sump in question was discovered during the construction of the building of the directorate of the post office and main post

tované v publikaci (Rzehak 1897b), datují artefakty do horizontu pokročilého 14. a 15. století. Stejněho stáří byly pravděpodobně i nálezy jámky/odpadních míst ze staršího výzkumu Morice Trappa.

Představa o zástavbě domů s početnými odpadními jámkami na svahu pod brněnským hradem zjištěná archeology ovšem nekoreponduje s historickými zprávami. Precizní rekonstrukce místopisu Brna a jeho předměstí provedená zejména Oldřichem Vičarem a jeho následovníky zmiňuje několik domů před Brněnskou branou, při ústí ulici Pekařské a neúplně zdokumentované osídlení „pod Puhlíkem“ (Vičar 1966, 234). V místech budoucí Husovy ulice se předpokládala pouze místní komunikace podél špilberského svahu. Že tomu tak v minulosti nakonec nebylo, potvrdily kromě Trappa a Rzehaka i moderní archeologické výzkumy prováděné na ulici Husově na počátku 21. století (zejména Unger – Kos 2001; Holub a kol. 2009, 354). Tyto zachytily (byť nečetné) relikty středověkého předměstského osídlení a potvrdily tak oprávněnost úvah o využití místa k sídelním aktivitám v období vrcholného středověku. Jak ale zástavba na lokalitě vypadala, se vzhledem k pozdějším terénním úpravám zkoumaného prostoru pravděpodobně již nikdy nedozvíme.

Interpretace nálezové situace je naopak zcela jasná u kartonu označeného „Brünn, KK. Postgebäude, 1876“. Jedná se právě o jednu z výše jmenovaných typických četných odpadních jámky, které v Brně od 13. století sloužily primárně k uložení fekálií a sekundárně i dalšího odpadu z domácností. (Procházka 2013, 382–390). Šlo objekty kruhového či čtvercového půdorysu s průměrem většinou do 2 m a hloubky 2 až maximálně 10 m. Předmětná jámka byla odkryta při stavbě budovy poštovního ředitelství a hlavní pošty z let 1874–1877 na Poštovské ulici č. 3 a 5, kterou vyprojektoval vrchní inženýr

Akvarel dokumentující nález z Brna – Špilberku z roku 1864. Archiv Archeologického ústavu MZM.

A watercolour documenting a find from Brno – Špilberk from 1864. Archives of the Institute of Archaeology of the MM.

BRÜNN, KK. POSTGEBÄUDE, 1876.

Akvarel dokumentující nález z Brna – Poštovské ulice z roku 1876. Archiv Archeologického ústavu MZM.

A watercolour documenting a find from Brno – Poštovská Street from 1876. Archives of the Institute of Archaeology of the MM.

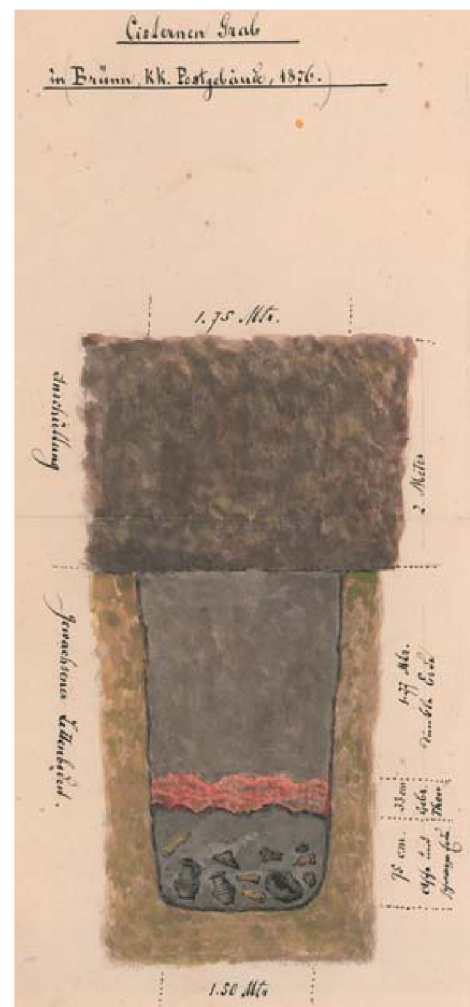
Trappova kresebná předloha k akvarelu nálezu z Brna – Špilberku. Moravská galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, inv. č. B000293.

Trapp's drawn model for the watercolour documenting a find from Brno – Špilberk. Moravian Gallery – collection of drawings by M. V. Trapp, inv. Nr. B000293.

Trappova kresebná předloha k akvarelu nálezu z Brna – Poštovské ulice. Moravská galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, inv. č. B000296.

Trapp's drawn model for the watercolour documenting a find from Brno – Poštovská Street. Moravian Gallery – collection of drawings by M. V. Trapp, inv. Nr. B000296.

office from 1874–1877 in Poštovská Street Nrs. 3 and 5, designed by Franz Kraus, Chief Engineer of the Land Building Authority. The actual uncovering of several pits at the construction of the post office took place on 23 March and 13 April 1876. Trapp first described the situation in the daily paper (Trapp 1876) and later in more detail in the specialised literature of the time (Trapp 1878b). The treatise mentioned second in the renowned Austrian periodical *Mitteilungen der K. K. Zentral-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale* is the very first publication of a medieval find situation and drawing of medieval ceramic vessels from Brno. According to Trapp's notes, the drawing of the pit published in the article was done directly in the field by the construction draughtsman (*Bauzeichner*) A. Klesel. The colour version of the cross-section of the pit is preserved in the scholarly estate of Moric Trapp in the Moravian Gallery – inv. Nr. B296.

Zemského stavebního úřadu v Brně Franz Kraus. Vlastní odkrytí několika jámek na stavbě pošty proběhlo ve dnech 23. března a 13. dubna 1876. Trapp situaci popsal nejprve v denním tisku (Trapp 1876) a posléze podrobněji v tehdejší odborné literatuře (Trapp 1878b). Druhá zmiňovaná stať v uznávaném rakouském periodiku *Mitteilungen der K. K. Zentral-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale* je vůbec první publikací středověké nálezové situace a kreseb středověkých keramických nádob z Brna. Podle poznámek Trappa kresbu jámky zveřejněnou v příspěvku prováděl přímo v terénu stavební kreslič (*Bauzeichner*) A. Klesel. Barevné provedení řezu jámky je dochované v pozůstatosti Morice Trappa v Moravské Galerii – inv. č. B296.

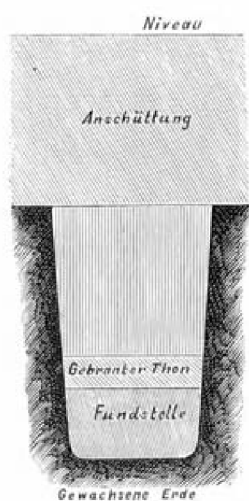

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Kresby řezu jámky a keramických nálezů ze stavby budovy pošty na ulici Poštovské č.p. 3/5 z roku 1876 v dobové publikaci (Trapp 1878b).

Drawings of a cross-section of the cistern and ceramic finds from the construction of the post office building in Poštovská Street Nr. 3/5 from 1876 in a period publication (Trapp 1878b).

Borstendorf bei Raitz/Bořitov u Rájce 1886

Poslední z akvarelů malíře Kopřivy, vzniklých z podkladů a náčrtů připravených Moricem Trappem zachycuje jeden z hrobů kultury lužických popelnicových polí (1250–400 př. n. l.) z poměrně rozsáhlého pohřebiště v Bořitově – „Druhý díl“ („Na panských“). Ve druhé polovině 19. století byly právě popelnicová pohřebiště z mladší doby bronzové vyhledávaným cílem archeologů pro poměrně bohatou výbavu hrobů (s atraktivní četnou keramikou), koncentrující se na nevelké ploše. Soubory získaných „popelnic“ se stávaly žádanou součástí všech vznikajících sbírek a ne jinak tomu bylo i ve Františkově museu. Tyto nálezy byly jako lužická popelnicová pole známy již od roku 1880, kdy je takto označil německý antropolog Rudolf Virchow. V průběhu let se bořitovské pohřebiště stalo největším odhaleným v Boskovické brázdě (celkový počet vykopaných hrobů se odhaduje na 200; Jarůšková – Štrof 2014, 152–154, 157–159, 345).

Pohřebiště mezi říšskou silnicí a částí obce označené na „Druhém dílu“ panského pole (napravo od toku Lysického potoka) bylo objeveno a poprvé zkoumáno v roce 1886 profesorem klasické archeologie a správcem archeologické sbírky univerzity ve Štýrském Hradci Wilhelmem Gurlittem (1844–1905), který o svém výzkumu zanechal jen stručnou zprávu (Gurlitt 1888). Pohřebiště bylo objeveno, když do konstrukcí kamenných mohyl narazily při hluboké orbě parní oračky. Vyvaleny byly velké vápencové balvany, které měly spočívat na popelu a rozbitých nádobách. Gurlitt z prvního výzkumu popisuje z hloubky asi 90 cm první popelnicu, přikrytou miskou, vedle níž se nalézalo několik menších nádobek uložených ve vrstvě popela

Borstendorf bei Raitz/Bořitov near Rájec 1886

The last of the watercolours by the painter Kopřiva, created from documents and sketches prepared by Moric Trapp, depicts one of the graves of the Lusatian urnfield culture (1250–400 B.C.E.) from a relatively large burial ground in Bořitov – “Second Part” (“Na panských” /At the mens’/). In the second half of the 19th century, precisely the urn burial grounds of the Late Bronze Age were a sought-after aim of archaeologists for the relative rich grave goods (with attractive numerous ceramics), concentrated on a small area. The sets of the acquired “urns” became a demanded component of all of the emerging collections and it was no different at the Františkovo Museum. Like the Lusatian urnfield culture, these finds were famous already from 1880, when they were named as such by the German anthropologist Rudolf Virchow. Over the years, the Bořitov burial ground has become the largest one revealed in the Boskovic Furrow (the total number of graves excavated is estimated at 200; Jarůšková – Štrof 2014, 152–154, 157–159, 345).

The burial ground between the imperial road and the part of the village marked on the “Second Part” of the lord’s field (right of the flow of the Brook Lysický) was found and first examined in 1886 by the professor of classical archaeology and administrator of the archaeological collection of the university in Gratz Wilhelm Gurlitt (1844–1905), who left only a brief report on his research (Gurlitt 1888). The burial ground was discovered when steam ploughs hit the structures of the stone mounds during deep ploughing. Large limestone boulders were rolled out, which were to rest on the urns and broken vessels. From the first research, Gurlitt describes from a depth of about 90 cm the first urn, covered by a bowl, next to which several smaller vessels were found, deposited in a layer of ash and lined and covered with stones. One of the vessels was

to be lined with a flat stone. The main vessel was to have contained burnt and calcified human bones, a bronze arrow, a fragment of a needle, two fragments of a flat ring, and a small decoration. Another excavation revealed an extensive layer of stones (14.70 × 5.90 m) and another four graves.

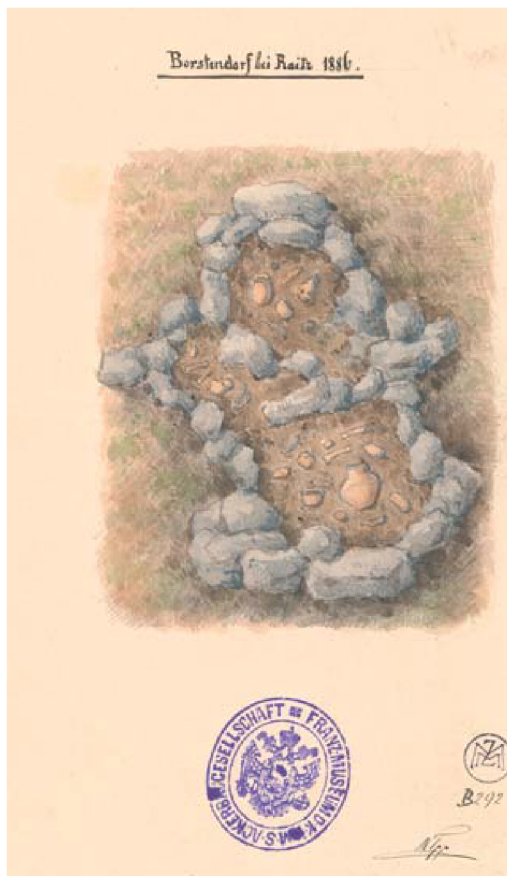
Later, in the 1890s, M. Helf from Naturhistorisches Museum in Vienna built on the research (Helf 1895). A total of 105 cremation graves were examined by both researchers in the area. It arises from the description of the find situation that the original stone structures of the mounds were discovered here, which, however, the mentioned researchers interpreted as stone paving. The find wholes from individual graves were not preserved and most of the broken vessels were not even picked up. A minority of whole vessels and found bronze objects were depicted in a more extensive study by M. Helf (1895), from whom I. L. Červinka took over the depiction in his synthesis of Moravian prehistory (Červinka 1902, 215, Fig. 91, 92, tab XXXIII, XXXIV). The find site was later visited by Jan Knies, who, on the basis of other later finds, already established a larger area of the burial ground in the built-up part of the village (Knies 1892, 8–11). Josef Skutil then included the locality, including a depiction of Kopřiva's watercolour, in his synthesis of the Prehistory of the Boskov District (1931, 45–47). In this work, the author states that some of the finds from the old excavations are stored in the museum in Boskovice, which is proved by the published photograph (however, the findings may be related to the later more closely undocumented excavations by František Lipka; Jarůšková – Štrof 2014, 157). Unspecified Lusatian finds from the locality are also reported from the exhibited collections of the Moravian Museum, which is also evidenced in the place by photographs of preserved amphorae from the depositories of the Archaeological Institute of MM.

a obložených a přikrytých kameny. Jedna z nádob měla být podložena plochým kamenem. Hlavní nádoba měla obsahovat spálené a zvápenaté lidské kosti, bronzovou šipku, fragment jehlice, dva zlomky plochého kroužku a malou ozdobu. Dalším kopáním byla odkryta rozsáhlá vrstva kamení (14,70 × 5,90 m) a další čtyři hroby.

Později, v devadesátých letech 19. století, na výzkum navázal M. Helf z Naturhistorisches Museum ve Vídni (Helf 1895). Na ploše bylo oběma badateli celkem prozkoumáno na 105 žárových hrobů. Z popisu nálezové situace plyne, že zde byly odhaleny původní kamenné konstrukce mohyl, které však zmínění badatelé interpretovali jako kamennou dlažbu. Nálezové celky z jednotlivých hrobů nebyly uchovány a většina rozbitých nádob ani nebyla vyzvednuta. Menšinu celých nádob a nalezené bronzové předměty vyobrazil v rozsáhlejší studii M. Helf (1895), od něhož vyobrazení převzal i I. L. Červinka ve své syntéze moravského pravěku (Červinka 1902, 215, obr. 91, 92, tab XXXIII, XXXIV). Naleziště později navštívil také Jan Knies, který na základě dalších pozdějších nálezů již v zastavěné části obce konstatoval větší plochu pohřebiště (Knies 1892, 8–11). Lokalitu i s vyobrazením Kopřivova akvarelu poté zahrnul do své syntézy *Pravěku Boskovska* Josef Skutil (1931, 45–47). V této práci autor uvádí, že část nálezů ze starých výkopů je uložena v muzeu v Boskovicích, což dokládá i publikovanou fotografií (nálezy však mohou souviset i s blíže nedokumentovanými pozdějšími výkopy Františka Lipky; Jarůšková – Štrof 2014, 157). Nespecifikované lužické nálezy z lokality pak uvádí i z vystavených sbírek Moravského zemského muzea, což dokládá i na tomto místě fotografie dochované amfory z depozitářů Archeologického ústavu MZM.

Akvarel dokumentující nález z Bořitova z roku 1886. Archiv Archeologického ústavu MZM.
A watercolour documenting a find from Bořitov in 1886. Archives of the Institute of Archaeology of the MM.

Trappova kresebná předloha k akvarelu nálezu z Bořitova. Moravské galerie – sbírka kreseb M. V. Trappa, inv. č. B000292.

Trapp's drawn model for the watercolour documenting a find from Bořitov. Moravian Gallery – collection of drawings by M. V. Trapp, inv. Nr. B000292.

V depozitářích Archeologického ústavu MZM je dochována bezúchá amfora kultury lužických popelnicových polí, pocházející z archeologického výzkumu v Bořitově v roce 1886. Jedná se o pěkný příklad dobových konzervačních a restauračních praktik. Amfora byla tímto způsobem kompletována a vystavena v archeologické expozici Františkova musea v roce 1889.

In the depositories of the Institute of Archaeology of the MM, an earless amphora of the culture of the Lusatian urnfield culture has been preserved, coming from the archaeological research in Bořitov in 1886. This is a nice example of the period conservation and restoration practices. The amphora was completed in this way and exhibited in the archaeological exposition of the Františkovo Museum in 1889.

Ze současného pohledu je zřejmé, že W. Gurlitt a M. Helf v Bořitově odkryli část pohřebiště se zahlobenými hroby i hroby na úrovni terénu, takřka vždy s kamennou úpravou. Lokalitu lze srovnat s nedalekým pohřebištěm v Lysicích, kde byl rovněž zachycen okrsek pohřebiště s kamennými konstrukcemi mohyl, do nichž a mezi ně byly ukládány další hroby. Kameny byly používány v menší míře i v dalších hrobech, kdy sloužily jako podstava pro popelnici, nebo jimi byl hrob symbolicky přikryt, snad jako doklad symbolického doznívání dřívějších velkých kamenných konstrukcí mohyl. Na obou lokalitách jsou mohylové pohřby datovány do lužické fáze a část většinou již skromnějších hrobů bez náspů pak do pozdější slezské fáze kultury lidu popelnicových polí mladší a pozdní doby bronzové. Pohřebiště bylo tedy používáno dlouhodobě. Tuto interpretaci potvrdily i menší archeologické výkopy v souvislosti s budováním plynovodu v letech 1972 a 1983, který protnul původní lokalitu prozkoumanou na konci 19. století (Jarůšková – Štrof 2014, 157–159).

Závěrem

Dochovaná kolekce akvarelů znázorňující jedny z prvních archeologických nálezů na území Moravy, umístěné zásluhou Morice Trappa v roce 1889 v nové instalaci archeologických sbírek ve Františkově museu, je do značné míry jedinečná. Jedná se o doklad dobové dokumentace archeologických lokalit včetně jejich historicky podmíněné interpretace. V tomto případě cyklus sedmi akvarelů spojuje téma zobrazení různých typů pohřbívání u pohanů (bez ohledu na výše uvedené současné interpretace nálezových celků). Je-

From the current point of view, it is clear that in Bořítov W. Gurlitt and M. Helf excavated a part of the burial ground with sunken graves and graves at ground level, almost always with a stone arrangement. The location can be compared with the nearby burial ground in Lysice, where a district of the burial ground with stone structures of mounds was also captured, into which other graves were placed and between them. The stones were also used to a lesser extent in other graves, when they served as a base for the urn, or the grave was symbolically covered with them, perhaps as evidence of the symbolic echoing of the earlier large stone structures of the mounds. In both localities, mound burials are dated to the Lusatian phase and some of the mostly more modest graves without embankments to the later Silesian phase of the culture of the people of the urnfields of the Late and Early Bronze Ages. The burial ground was therefore used for a long time. This interpretation was also confirmed by smaller archaeological excavations in connection with the construction of the gas pipeline in 1972 and 1983, which intersected the original site investigated at the end of the 19th century (Jarůšková – Štrof 2014, 157–159).

Conclusion

The preserved collection of watercolours depicting one of the first archaeological finds in Moravia, placed in a new installation of archaeological collections in the Františkovo Museum in 1889 thanks to Moric Trapp, is largely unique. It is proof of period documentation of archaeological sites, including their historically conditioned interpretation. In this case, the cycle of seven watercolours combines the theme of depicting different types of burial in pagans (regardless of the current interpretation of the find wholes above). Their significance stems, for example, in comparison

with the documentation preserved in the National Museum in Prague, which represented the most scientifically innovative part of the monarchy in archaeology (Sklenář 2014; 2020). The depiction of archaeological reality has evolved smoothly since the 18th century. Initially, it focused mainly on movable archaeological finds, which were most often processed in the form of tabular illustrations for the first monographs with archaeological content. In this case, Czech archaeology had a short-term advantage when in 1842–1847 the academic painter Josef Vojtěch Hellich (1807–1880) became the first administrator of the independent archaeological collection of Prague's National Museum. He created high-level illustrations of collection objects, which were published exemplarily in 1845 in the form of tables in the first archaeological synthesis of the leading figure of Prague archaeology at the National Museum, Jan Erazim Vocel (1802–1871; Vocel 1845). Of the other illustrations, a drawing of a La Tène buckle from a grave near Želenice in the Slánsko region, again at the hands of Hellich from 1844, became iconic and in the following years it was repeatedly reproduced by a number of other authors. Various drawings often began to appear also in journals in a simplified form. However, in the only and central archaeological periodical – *Památky archeologických* [Archaeological Monuments] – illustrations of objects were still rare and rather appeared only from the 1870s. The situation was not better (rather worse) even in the surrounding countries (Sklenář 2017, 146–149; 2020, 178–182).

Immovable items were displayed even more rarely. In Western countries, the profiles and plans of depots have appeared in individual cases mostly since the beginning of the 19th century. In this area, the perfect watercolours by Isidor Engel are legendary, depicting the excavations of the burial ground in Hallstatt, which was started here in 1846 by Johann Georg Ramsauer (how-

jich význam vyplyne například ve srovnání s dokumentací dochovanou v Národním muzeu v Praze, které představovalo v rámci archeologie vědecky nejnovativnější část monarchie (Sklenář 2014; 2020). Zobrazování archeologické reality se vyvíjelo plynule od 18. století. Zpočátku bylo soustředěno především na movité archeologické nálezy, které byly nejčastěji zpracovány v podobě tabulových ilustrací k prvním monografiím s archeologickým obsahem. V tomto případě měla česká archeologie krátkodobou výhodu, když se v letech 1842–1847 stal prvním správcem samostatné archeologické sbírky pražského Národního muzea akademický malíř Josef Vojtěch Hellich (1807–1880). Ten vytvořil na vysoké úrovni ilustrace sbírkových předmětů, které byly v roce 1845 ukázkově publikovány formou tabulek v první archeologické syntéze vůdčí osobnosti pražské archeologie v Národním muzeu Jana Erazima Vocela (1802–1871; Vocel 1845). Z dalších ilustrací se ikonickou stala kresba laténské spony z hrobu u Želenic na Slánsku, opět z rukou Hellicha z roku 1844, v následujících letech pak opakovaně reprodukována u řady dalších autorů. Různé kresby se mnohdy ve zjednodušené podobě začaly objevovat i v časopisech. Nicméně v jediném a ústředním archeologickém periodiku – *Památkách archeologických* – byly ilustrace předmětů stále vzácné a objevovaly se spíše až od 70. let 19. století. Situace nebyla lepší (spíše horší) ani v okolních zemích (Sklenář 2017, 146–149; 2020, 178–182).

Nemovité předměty byly zobrazovány nad to ještě mnohem vzácněji. V západních zemích se profily a plány nalezišť objevují v jednotlivých případech vesměs od počátku 19. století. Legendární jsou v této oblasti dokonalé akvarely Isidora Engela zobrazující vykopávky pohřebiště v Hallstattu, které zde zahájil v roce 1846 Johann Georg Ramsauer

(barevně byly publikovány však až v moderní době). V Čechách hned na počátku profesionalizace archeologie v Národním muzeu vedle movitých nálezů, dokumentoval poprvé důkladně nálezové situace v terénu opět Josef Vojtěch Hellich. Jednalo se o kresby hrobů z roku 1843 únětické kultury ze Skalska (první oficiální záchranné archeologické akce v našich zemích), Poběžovic či z cihelny v Praze Střešovicích (zde vůbec poprvé v české archeologii i s vyobrazeným profilem; Sklenář 2014, 22–31). Plány a průřezy hrobů či mohyl, často již s jistou interpretací či rekonstrukcí domnělé situace podle nálezových záznamů, nalezneme výjimečně rovněž v *Památkách archeologických*, jako například v případě průřezu mohyly u Plava či u Kamýka-Těšnice (Jičínský 1858). V 60. letech 19. století byla rozvíjena kresebná dokumentace hradišť, výjimečně mohyl, avšak běžná terénní dokumentace zaostávala. Tato situace byla dána především tím, že přední osobností terénního výzkumu v Čechách této doby byl Václav Krolmus (1790–1861), který výtvarným nadáním neoplýval a vytvářel jen velmi schematizované náčrty (Sklenář 2012). Tzv. “žárové hroby”, většinou sídlištní jámy, nedokumentoval v této době nikdo. Obvyklé v tisku bylo černobílé zobrazení, barevné se v tisku kvůli nákladnosti používalo zcela mimořádně. Náklady na přepracování případné kresby do dřevorytu či litografie byly také zřejmě důvodem, proč se obecně v *Památkách archeologických* objevovaly jen výjimečně a časopis dával stále přednost zobrazování tabulek nálezů (Sklenář 2014b; 2020, 95–98; 178–182).

Rozvoj dokumentačních technik nálezových situací pokročil v druhé polovině 19. století, v období nastupující pozitivistické analýzy po epoše romantismu. Tedy v době, kdy již bylo obecně zjevné, že archeologický výzkum naleziště ničí a je nutné nějakým způsobem situace dokumentovat, aby je bylo

ever, they were published in colour only in modern times). In Bohemia, right at the beginning of the professionalization of archaeology in the National Museum, Josef Vojtěch Hellich again thoroughly documented in addition to movable finds the situation for the first time in the field. These were drawings from 1843 of the graves of the Únětice culture from Skalsko (the first official rescue archaeological event in our country), Poběžovice or the brickworks in Prague's Střešovice (here for the first time in Czech archaeology and with a profile depicted; Sklenář 2014, 22–31). Plans and cross-sections of graves or mounds, often with a certain interpretation or reconstruction of the supposed situation according to find records, can be discovered exceptionally in *Památky archeologické* [Archaeological Monuments], such as in the case of a cross-section of a mound near Plav or Kamýk-Těšnice (Jičínský 1858). In the 1860s, the drawing documentation of the fortifications was developed, exceptionally mounds, but the usual field documentation lagged behind. This situation was mainly due to the fact that the leading figure in field research in Bohemia at the time was Václav Krolmus (1790–1861), who was not bursting with artistic talent and created only very schematic sketches (Sklenář 2012). The so-called “cremation graves”, mostly residential pits, were not documented by anyone at that time. Black-and-white imaging was common in print, and colour was used very rarely in the press due to its cost. The costs of reworking any drawings into woodcuts or lithographs were also probably the reason why they appeared only exceptionally in *Památky archeologické* in general and the journal still preferred to display tables of finds (Sklenář 2014b; 2020, 95–98; 178–182).

The development of documentary techniques of find situations progressed in the second half of the 19th century, in the period of the emerging positivist analysis after the Romantic era. Thus, at a time when it was already generally clear that archaeological re-

search was destroying the find site and it was necessary to document the situation in some way so that it could be reconstructed in the researcher's study. In an international comparison, the English researcher A. H. Pitt-Rivers became famous in this area, who even realized expensive three-dimensional layered models of excavated objects carved from wood. In Bohemia František Xaver Franc (1838–1910) excelled in similar care, who in 1878 carefully documented the prehistoric mounds around the Kozel chateau in the Plzeň region at a very high level in the form of two-dimensional plans, profiles and tables of finds in large formats (but they were not published, or were much later, see Franc – Šaldová 1988). Otherwise, even in this period, written documentation prevailed. In the case of drawing documentation, the situation in our countries was generally still weak, mainly depending on whether the author of the research was a good draftsman and surveyor, or whether he had someone like that at his disposal, which was usually not the case. Therefore, the basics of drawing documentation, laid in the 1840s by J. V. Hellich in the National Museum, were followed only exceptionally, and in a largely simplified way. A larger number of illustrations, again in the form of tables of finds, only appeared in *Památky archeologické* from the 1880s, under the editorship of Josef Smolík (1832–1915; Sklenář 2017, 119–121, 146–149).

In Czech environment, Trapp's aqua-relles require another important comparison. In nearly the same time, the historian, museologist and archaeologist Břetislav Jelínek (1843–1926; in 1896–1913 museum director) started to build, from 1883, a significant archaeological collection and later a permanent exhibition in the just founded Municipal Museum in Prague. Since the early 1880s he created pictorial accompaniment of the exhibition part of which were also reconstruction sketches of archaeological sections, plans, reconstructions, as well as finds themselves – so called diagrams, re-

možné v badatelově pracovně rekonstruovat. V mezinárodním srovnání se v této oblasti stal proslulým anglický badatel A. H. Pitt-Rivers, který dokonce realizoval nákladné trojrozměrné vrstvené modely vykopaných objektů, vyřezávaných ze dřeva. V Čechách podobnou pečlivostí vynikal František Xaver Franc (1838–1910), který v roce 1878 pečlivě formou dvojrozměrných plánů, profilů a tabulek nálezů ve velkých formátech, dokumentoval jím vykopané pravěké mohyly v okolí zámku Kozel na Plzeňsku na velmi vysoké úrovni (publikovány však nebyly, respektive byly až mnohem později, viz Franc – Šaldová 1988). Jinak i v tomto období převažovala především dokumentace písemná. V případě dokumentace kresebné byla situace v našich zemích obecně stále slabá, především závislá na tom, zda autor výzkumu byl dobrý kreslíř a měřič, nebo zda někoho takového měl k dispozici. Proto byly základy kresebné dokumentace, položené ve 40. letech 19. století J. V. Hellichem v Národním muzeu, následovány jen výjimečně, a když tak vesměs zjednodušeně. Větší počet ilustrací opět v podobě tabulek nálezů se v *Památkách archeologických* objevuje až od 80. let 19. století pod redakcí Josefa Smolíka (1832–1915; Sklenář 2017, 119–121, 146–149).

Trappovy akvarely v českém prostředí ovšem vyžadují ještě jedno důležité srovnání. V téměř shodné době počal v nově založeném Městském muzeu v Praze od roku 1883 budovat významnou archeologickou sbírku a posléze expozici historik, muzejník a archeolog Břetislav Jelínek (1843–1926; v letech 1896–1913 ředitel této instituce). Již od počátku 80. let přímo jako autor vytvářel obrazový doprovod k expozici, jehož součástí byly i rekonstrukční nákresy archeologických profilů, půdorysů, rekonstrukcí a také samotných nálezů – tzv. diagramy, reprodukované Karlem

Sklenářem (2014a, 101–1017). Tematicky tedy shodné se záměrem Morice Trappa, esteticky i faktograficky v kvalitnějším provedení. Jednalo se také o objekty a lokality jím archeologicky prozkoumané, tedy nikoli dodatečně a mnohdy volně interpretované jak bylo v Trappově případě. Jelínkova vyobrazení však byla menších formátů, určené jako doprovodný obrazový materiál do vitrín. Trapp ve svých vyobrazeních neusiloval o věrnou přesnost, ale jeho cílem byla především názornost, v tomto případě, byť mylné, představení různých typů nalezených pohřbů. Trappovy velkoformátové akvarely tedy v našem muzejním prostředí představovaly dobově inovativní popularizační medium²³.

Z uvedeného plyne, že dochované kresby Morice Trappa představují na počátku 80. let 19. století stále spíše výjimku, a to v dobovém srovnání na vysoké úrovni. Platí to pro všechny dochované kresby, ať již ty, které rekonstruovaly starší nálezy jiných badatelů, tak samozřejmě ty, které zachycují vlastní Trappův výzkum v Boroticích. O to více to platí pro Trappovo rozhodnutí, vytvořit z těchto podkladů akvarely určené do nové expozice Františkova musea. Pokud se autorům podařilo zjistit, podobný soubor v českých zemích znám není a rovněž z okolních zemí z této doby se podobný nepodařilo nalézt. Výjimečnost sedmi reprodukováných vyobrazení byla tedy hlavním důvodem obrátit na ně a na jejich zadavatele Morice Trappa více pozornosti.

produced by Karel Sklenář (2014a, 101–1017). Thematically they were identical with the intent of Moritz Trapp, aesthetically and factually however of better quality. He dealt also with features and sites that he excavated himself, thus not later and sometimes loosely interpreted as it was the case with Trapp. Jelínek's pictures were of smaller format and were destined to accompany the exhibits in the showcases. Trapp didn't strive for the exactness of his pictures, his aim was first of all the illustration, in this case the presentation – even if erroneous – of various types of discovered burials. In the museum environment, Trapp's large-format aquarelles represented thus a period innovative vulgarisation medium.

It follows from the above that the surviving drawings of Moric Trapp are still an exception in the early 1880s, at a high level in terms of the time. This applies to all preserved drawings, both those that reconstructed earlier finds of other researchers and, of course, those that capture Trapp's own research in Borotice. This is all the truer for Trapp's decision to create watercolours from these background materials intended for the new exposition of the Františkovo Museum. As far as the authors managed to find out, no similar ensemble is known in the Czech lands, and it was not possible to find a similar one from the surrounding countries from this period. The uniqueness of the seven reproduced depictions was therefore the main reason to draw more attention to them and to their commissioner, Moric Trapp.

²³ Za konzultace k tématu vyobrazení Břetislava Jelínka děkujeme Karlu Sklenářovi.

Literatura / References

- Adámek, J. 1983: Rodopisný význam pozůstalosti Bruna Mořice Trappa uložené v Archivu města Brna. *Genealogické a heraldické informace* II, 81–86.
- Altman, K. 1993: *Krčemné Brno. O hostincích, kavárnách a hotelech, ale také hospodách, výčepech a putykách v moravské metropoli*. Brno: Doplněk.
- Bohatý, M. 2015: *Stručná historie sběratelství minerálů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha.
- Brandl, V. 1863: *Knihy pro každého Moravana*. Brno: Matice moravská.
- Brodesser, Sl. 1999: Moravské muzeum před sto lety. *Vlastivědný věstník moravský* 51, 380–384.
- Brodesser, Sl. – Břečka, J. – Mikulka, J. 2002: *K poznání a slávě země... Dějiny moravského zemského muzea*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- Břečka, J. – Kvapilová, I. 1995: Portréty zakladatelů Moravského zemského muzea. *Acta Musei Moraviae, Sci. soc.* LXXX – 1, 243–245.
- Burian, V. 1960: Bočkovy zprávy o prehistorických nálezech na Olomoucku. *Zprávy Krajského vlastivědného střediska v Olomouci* 81, 1–3.
- Černý, Fr. 1907: Vývoj archeologického bádání na Moravě. *Pravěk* roč. III, číslo 5 a 6, 151–155.
- Červená, R. 2002: Znovuobjevený brněnský fotograf Quido Trapp. *Brno v minulosti a dnes: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna*, 16/2022, 241–270.
- Červená, R. 2006: *Rodina Trappů v Brně. V kontextu doby a současníků*. Brno: Disertační práce, Masarykova univerzita.
- Červinka, I. L. 1897: *Dějiny Moravy a praehistorická archeologie*. Kroměříž: knihtiskárna Jindřicha Slováka.
- Červinka, I. L. 1902: *Morava za pravěku*. Vlastivěda Moravská. I. Země a lid. Brno: Musejní spolek.
- Červinka, I. L. 1927: *Pravěk zemí českých. Úvod do archeologie pravěké, předvěké a historické*. Brno: nákladem Pravěku.
- Dudík, B. 1854: Über die alten heidnischen Begräbnissplätze in Mähren. *Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Classe*, 12, 467–492.
- Dudík, B. 1875: *Dějiny Moravy, Díl I. Od nejstarších dob až do r. 906*. Praha: B. Tempský.
- Dvořáková, H. – Kostrhun, P. – Scheufler, P. (Eds.) 2020: *Jindřich Vávra. Sběratel a mecenáš*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- D'Elvert 1893: Zur Alterthumskunde Mährens und Oesterr. Schlesiens. *Notizen-Blatt der historisch-statistischen Section der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde*, 1892, Nr. 11, 95–114, Nr. 12, 115–124, 1893, Nr. 1, 1–11.
- Fišer, Z. 2000: Františkovo muzeum. První rok ve správě Markrabství moravského (1900). *Acta Musei Moraviae, Sci. soc.* LXXXV, 3–11.
- Franc, F. X. – Šaldová-Štefanová, V. (ed.) 1988: *Štáhlauer ausgrabungen 1890: přehled nalezišť v oblasti Mže, Radbuzy, Úhlavy a Klabavy 1906*. II. Praha: Archeologický ústav ČSAV v Praze.
- Fukal, R. 1952: Dějiny Muzejního spolku v Brně 1888–1952. *Vlastivědný věstník moravský* VII., 206–230.
- Gregorová, R. 2015: Geologicko-paleontologické oddělení. In: *Moravské zemské muzeum. S úctou k práci průkopníků, s díky jejich pokračovatelům*, 15–42. Brno: Moravské zemské muzeum.
- Gurlitt, W. 1888: Das Urnenfeld von Borstendorf (Mähren). *Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien* XVIII, 201–202.
- Halama, V. 1982: Pozůstalost kustoda Františkova muzea Mořice Vilema Trappa v archivu Moravského muzea. *Vlastivědný věstník moravský* 34, 1982.
- Heinrich, A. 1853: *Franzensmuseum*. Brünn.
- Helf, M. 1895: Das Urnenfeld bei Borstendorf in Mähren. *Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien* XXV, 194–205.

- Helfert, J. 1924: *Průvodce po sbírkách Moravského zemského musea v Brně*. Brno: Akciová moravská knihtiskárna v Brně.
- Hlava, M. 2021: Jindřich Wankel a vídeňská c. k. Centrální komise pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek. K výročí 200 let od narození otce moravské archeologie. *Přehled výzkumů* 62/2, 159–175. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno.
- Holemá, M. 2004: Albin Heinrich (1785–1864). *Pravěk NŘ* 14, 439–440.
- Holub, P. – Kolařík, V. – Merta, D. – Peška, M. – Sedláčková, L. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2009: Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 50, 345–376. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno.
- Hucke, K. 1943: Wie das Mährische Landesmuseum entstand. *Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums. Festschrift zum 125. Jahrgang bestehen des Mährischen Landesmuseums, Neue Folge*, III. Band, 5–13. Brünn: Kommissionsverlag Karl Kroh in Leipzig.
- Humpolová, A. 2015: Archeologický ústav. In: *Moravské zemské muzeum. S úctou k práci průkopníků, s díky jejich pokračovatelům*, 145–168. Brno: Moravské zemské muzeum.
- Chlumetzky, P. 1853: Bericht über die Ausgrabungen bei Bellowitz. *Schriften der historisch-statistischen Sektion der k. k. Mährisch-schlesischen Gesellschaft Brünn* 5. Brünn. 218–234.
- Janák, J. 1983: Moritz Wilhelm Trapp (23. 1. 1825–27. 5. 1895). *Státní vědecká knihovna v Brně. Jubilejní sborník*, 239–241. Brno: Státní vědecká knihovna.
- Janeček, L. 2015: *Dějiny archeologického bádání v Olomouci do roku 1883. Archeologické bádání Antonína Bočka*. Bakalářská diplomová práce, Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.
- Jičínský, K. 1858: Otevření mohyly u vsi Kamýka blíž Chudenic. *Památky archeologické* 3, 45–46.
- Jarůšková, Z. – Štrof, A. (Eds.) 2014: *Pravěk Boskovicka*. Vlastivěda Boskovicka, svazek 3. Boskovice: Muzeum Boskovicka.
- Kalábková, P. – Kostrhun, P. – Hlava, M. 2021: Heinrich/Jindřich Wankel – 200 let od narození otce moravské archeologie. *Acta Musei Moraviae, Sci. Soc.* CVI: 2, 325–330.
- Kirsch, O. 2014: *(Po)zapomenutí nositelé paměti. Německé muzejnictví na Moravě*. Brno: Paido.
- Knies, J. 1892: Předhistorické nálezy bořitovské. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku olomouckého* IX, 8–16.
- Kostrhun, P. v tisku: Archeologická činnost Muzejního spolku v Brně v letech 1888 – 1906. *Archaeologica Olomucensia, Tomus xxx/2023*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kostrhun, P. – Sedláčková-Čevelová, D. 2022: Dopisy Morice Viléma Trappa zaslané Karlu Jaroslavu Maškovi. *Acta Musei Moraviae, Sci. Soc.* CVII: 2, 323–339.
- Kroupa, J. 2015: Obraz města. In: Kroupa, Jiří (ed.): *Dějiny Brna* 7, 2015, 19–75.
- Mahel, R. 2013: Beda Dudík a počátky moravské archeologie. In: Heilandová, L.: *Posledních dvě stě let v historii rajhradského kláštera*. Brno, s. 49–67.
- Mitáček, J. (Ed.) 2021: *Muzeum včera, dnes a zítra*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- Musil, R. 1967: Historie geologicko-paleontologického oddělení Moravského musea. *Vlastivědný věstník moravský* XIX, 96–107.
- Nedvěd, A. 2010: *Fond archeologických konfiskátů*. Inventář k fondu. Rkp. Bakalářské práce, Brno: Masarykova univerzita.
- Nekuda, Vl. 1969: *150 let Moravského musea v Brně*. Brno: Moravské muzeum.
- Oliva, M. 2020: 150 let od objevu paleolitu na Moravě – Wankelův článek o pařížské výstavě a počátek vykopávek v Býčí skále. *Acta Musei Moraviae, Sci. soc.* CV: 1, 143–153.
- Palliardi, J. 1895: Mořic Trapp. *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci* XII, 123.
- Palliardi, J. 1899: Nálezy z doby bronzů u Borotic na Znojemsku. *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci* XVI, 33–39.
- Pernes, J. 1992: Počátky existence Moravského zemského musea v Brně. *Acta Musei Moraviae, Sci. soc.* LXXVII, 3–17.

- Peška, J. 2009: Mladší a pozdní eneolit, starší a střední doba bronzová. In: Schulz, J. a kol.: *Dějiny Olomouce 1*, 41–56. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Peška, J. 2013: *Morava na konci eneolitu*. Olomouc: Akademické nakladatelství CERM.
- Podborský, V. 1993 (Ed.): *Pravěké dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost.
- Podborský, V. 1995: Vzpomínka na Moritze Wilhelma Trappa. *Pravěk* NŘ 5, 284.
- Podborský, V. 2005: Zapomínaný Moritz/Mauritius Wilhelm Trapp. *Pravěk* NŘ 15, 467–468.
- Podborský, V. – Kovárník, J. 2012: *Jaroslav Palliardi (20. 2. 1861–12. 3. 1922) Pokrokový kulturní činitel jihozápadní moravy a věhlasný archeolog evropského jména* (studie k dějinám archeologie). Brno: Masarykova Univerzita.
- Pollak, M. 2013: Počátky archeologické památkové péče v habsburské monarchii. *Archeologické rozhledy* LXV/1, 133–162.
- Poulik, J. 1949: Záhadná mohyla Žuráň. *Archeologické rozhledy* 1, 10–15.
- Poulik, J. 1995: Žuráň in der Geschichte Mitteleuropas. *Slovenská archeológia* 43, 27–109.
- Procházka, R. 2013: Zásobování vodou a hospodaření s odpady. In: Jan, L. (red.): *Dějiny Brna 2*, 2013, 376–390. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna.
- Rzehak, A. 1879: Neu entdeckte prähistorische Begräbnisstätten bei Mönitz in Mähren. *Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien* IX, 202–214, taf. I–II, Wien.
- Rzehak, A. 1897a: Keramische Studien in der Sammlung des Franzens Museums. *Museum Franciscum Annales*, 1896, 98–125.
- Rzehak, A. 1897b: Massenfunde alterthümlicher Gefäße im Weichbilde der Stadt Brünn. *Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*. Brünn 1/3, 23–40.
- Rzehak, A. 1898: Die prähistorische Sammlung des Franzens-Museums. *Museum Franciscum Annales*, 53–90.
- Schirmeisen, K. 1925: Anton Rzehak †. *Sudeta* 1, č. 1–4, 147–152.
- Sklenář, K. 2005: *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Praha: Libri.
- Sklenář, K. 2011: Vývoj péče o archeologické památky v českých zemích do roku 1989. I.–II. *Sborník Národního muzea v Praze*, řada A-Historie, 65, 2011, č. 1–2 a 3–4, 1–106.
- Sklenář, K. 2012: *Václav Krolmus: život a dílo archeologa – romantika*. Roudnice nad Labem: Podřipské muzeum; Mladá Boleslav: Muzeum Mladoboleslavska.
- Sklenář, K. 2013: O rodu a rodině archeologa Jaroslava Palliardiho. *Studia archaeologica Brunensia* 18/2, 79–83.
- Sklenář, K. 2014a: Břetislav Jelínek – „poslední romantik“ české archeologie. *Archaeologica Pragensia* 22, 9–166.
- Sklenář, K. 2014b: Pravěká a raně středověká archeologie v dějinách Národního muzea. *Fontes Archaeologici Pragenses*, vol. 40. Praha: Národní muzeum.
- Sklenář, K. 2017: Archeologie v Čechách v období analytického pozitivismu (1868–1892). Od Vocelova „Pravěku“ po střetnutí muzejní a univerzitní školy. *Fontes Archaeologici Pragenses*, vol. 44. Praha: Národní muzeum.
- Sklenář, K. 2020: Archeologie v Čechách v období romantismu (1802–1868). Od Josefa Dobrovského po Jana Erazima Vocela. *Fontes Archaeologici Pragenses*, vol. 47. Praha: Národní muzeum.
- Sklenář, K. (ed.) 2021: *Kronika nálezů v rakouské monarchii 1840–1866. Zprávy České archeologické společnosti, Supplément 120*, Praha.
- Skutil, J. 1931: *Pravěk Boskovska*. Vlastivěda Boskovska VII. Boskovice.
- Skutil, J. 1937: *Josef Hladík (1845–1910) a jeho starožitnická činnost*. Brno: nákl. M. Hladíkové.
- Stuchlík, S. 2006: *Borotice. Mohylové pohřebiště z doby bronzové*. Brno: Archeologický ústav AV ČR Brno.
- Stuchlík, S. 2020a: Přehled bádání o mohylové kultuře na Moravě v 19. a 20. století. *Acta Musei Moraviae, Sci. Soc.* CV: 2, 181–230.
- Stuchlík, S. 2020b: Počátky výzkumu starší doby bronzové v českých zemích. In: Neumann, M. – Mellnerová-Šuteková, J. (Eds.), *Dejiny Archeológie. Archeológia v Československu v rokoch 1918–1948*, 592–617. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

-
- Suchomel, F. – Suchomelová, M. 2006: *Námořní deník Erwina Dubského. Sbíрка albuminových fotografií ze 70. let 19. století z Japonska*. Brno: Národní památkový ústav.
- Šebánek, J. 1936: Moderní padělky v moravském diplomatáři Bočkově do r. 1306. *Časopis Matice moravské* 60, 27–84, 455–499.
- Špét, J. 2004: *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. Brno: Masarykova univerzita.
- Šujan, Fr. 1928: *Musejní spolek v Brně 1888–1928*. Brno: Musejní spolek.
- Trapp, M. 1856: Archäologische Reisseskizzen aus Mähren. Von der mährisch-böhmischen Gebirgsgrenze. *Notizen-Blatt der historisch – statistischen Section der k.k. mährisch-schlesischen Gesellschaft* 11, 81–84.
- Trapp, M. 1864: Eine heidnische Gräberstätte am Fuße des Spielberges. *Brünner Zeitung*. 24.12.1864, Abendblatt (večerní vydání), č. 593, s. 2.
- Trapp, M. 1876: Eine heidnische Gräberstätte im Innern der Stadt Brünn, *Brünner Morgenpost* (příloha *Brünner Zeitung*), 16. 5. 1876, č. 112, s.1.
- Trapp, M. 1878a: *Med. dr. Heinrich Wankel. Eine biographische und literar.-historische Skizze*. Selbstverlag, Brünn (přetisk z *Notizen-Blatt der hist.-stat. Section der k. k. mähr.-schles. Ges. zur Beförderung des Ackerbaues, Natur- und Landeskunde* 1878, Nr. 5).
- Trapp, M. 1878b: Eine heidnische Grabstätte im Innern der Stadt Brünn. *Mitteilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen Denkmale*. Neue Folge. Wien, XLV–XLVII.
- Trapp, M. 1882a: *Das Franzens Museum in Brünn*. Brünn: R. M. Rohrer.
- Trapp, M. 1882b: *Františkovo museum v Brně*. Brno: R. M. Rohrer.
- Trapp, M. 1890: *Führer durch das Franzens – Museum in Brünn*. Brünn: R. M. Rohrer.
- Trapp, M. 1891: *Průvodce Františkovým museem v Brně*. Brno: R. M. Rohrer.
- Unger, J. – Kos, P. 2001: Brno (okr. Brno – město), Husova ulice č. 14, *Přehled výzkumů* 42 (2000), 199–200. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno.
- Vaňáček, M. 1967: Česká Morava a Františkovo muzeum v Brně v rámci Hospodářské společnosti. *Vlastivědný věstník moravský* XIX, 201–216.
- Vignatiová, J. 1975: Přehled vývoje archeologického bádání na Moravě do začátku XX. Století. *Zprávy čs. společnosti archeologické* XVII/3, 93–125.
- Vičar, O. 1966: Místopis Brna v polovici 14. století. Předměstí. *Brno v minulosti a dnes* 8, 226–273. Brno.
- Vocel, J. E. 1845: *Grundzüge der böhmischen Alterthumskunde*. Prag, Kronberger & Ržiwnatz: Archeologický sbor Vlasteneckého muzea v Čechách.
- Wankel, H. (J.) 1868: Der Mensch der postpliocänen Periode und die Pariser Ausstellung. *Lotos* XVIII, 18–23, 37–46.

Příloha

V Archivu Moravského zemského muzea (fond A1 Muzejní pozůstalost M. V. Trappa, kart 263) je celkem na čtrnácti volných listech uchován rukopis Morice Trappa psaný v kurentu, pojednávající o jeho archeologickém výzkumu v Boroticích. Rukopis nebyl dosud přeložen a jedná se o nejpodrobnější informace o průběhu Trappových výkopů v roce 1858, z nichž některé nebyly v publikovaných zprávách využity. Zkrácený český překlad tohoto materiálu zde publikujeme jako doplněk k předešlému textu. Text bychom dnešními slovy mohli označit za oficiální zprávu ze služební cesty, kterou Moric Trapp předkládal k vyúčtování moravskému stavovskému Zemskému výboru. Odkazy na vyobrazení, mapku a nákresy v rukopise jsou v přepisu ponechány. V Archivu MZM však součástí rukopisu tyto materiály dochovány nejsou. Za přepis a překlad děkujeme Denise Sedlák Čevelové.

Pohanské hroby u Borotic, znojemský kraj na Moravě, objeveno v létě 1858 Mořicem Trappem

Během mé archeologické výzkumné cesty do Lechovic, uskutečněné na základě rozhodnutí ctihodného moravského stavovského Zemského výboru, jsem se dostal rovněž do Borotic. Díky přátelskosti lechovického pana hospodářského direktora Aloise Steikera jsem pro můj výzkum získal podporu a byl upozorněn i na mnohé přírodní krásy, když jsme vystoupali na kopec u Borotic u panského statku, užívaného jako huť, který dominuje celé krajině a skýtá překrásný výhled, který panoramaticky dosahuje až k Pálavě. Tato hora je výběžkem řetězce vyvýšenin, které v raných dobách vytvářely přirozenou přehradu významné řeky či krajinu, která v současnosti ukrývá velkolepá údolí, jež se táhnou až k Mikulovu.

Na tomto kopci leží 17 zemních vyvýšenin menších rozměrů, a to v téměř pravidelném tvaru tak, že nejvyšší kopec je centrálním bodem v trojitém kruhu. Na celém prostoru mi byly hned nápadné vyvýšeniny, ve kterých jsem s jistotou rozpoznal pohanské pohřebiště.

Poté co jsem shledal dva mělké hroby, nechal jsem se svolením pana ředitele Steikera rozkrýt nejbližší malý kopec. Po několika hodinách jsem dosáhl následujícího výsledku.

Kopec, který měl průměr 5 stop 2 palce, byl se vši opatrností obnažen ve tvaru pravoúhlého výřezu kružnice. Byla zde slepená černozem, která byla natolik tuhá, že ji šlo jen stěží uvolnit a vyházet. V hloubce 2' od značky kopce ležela lidská lebka a kosti, rozpadající se vlivem působení deště. Úžasným způsobem byl ještě v dutině lebeční zaschlý celý mozek smíšený s prachem, takže zaschl do formy dřevěné houby. Vedle trčely zcela tenoučké bílé nožičky, které patrně náležely žábě, které zde při rozkladu (nebožtíků) hledala potravu a zašla také. V malé vzdálenosti odsud se nacházel vcelku poškozený bronzový artefakt prstencového tvaru s kloboučkem, zcela pokrytý patinou, který mohl sloužit jako náušnice nebo ozdoba oděvu, a má průměr 1 ½ palce. O něco hlouběji, tedy ve středu kopce ležel celý kostlivec s hlavou na západ a pod ním, o stupeň níže druhý, s hlavou na východ.

U paže prvního hrot železného házecího kopí, dlouhého 8 ¼ palců a širokého 1palec, infikované rzi. Oba skelety měly pokrčené nohy. Kostlivci jsou ještě zachovalí, celí jsou zhnědlí, vykazují silnou stavbu těla a páteře jsou neobvykle dlouhé. Oční jamky jsou hluboce položené, výrazné jsou i lícní kosti, zcela zachovalý skus se zuby. Na spodních čelistech jsou dobře rozmístěny, jsou velké a na korunkách obroušené. Obě části dutiny lebeční jsou natolik pevné, že je nelze oddělit a mozkovna je neobvykle dlouhá. Většina kostí těchto kostlivců je vcelku dobře zachována, přičemž bederní kosti poukazují na spíše mužská individua.

Při dalším kopání jsem našel další, s prvním srovnatelný kus bronzové spony a kousek dále kus vrhacího kopí, rovněž srovnatelný s prvním. Některé střepy uren byly natolik rozpadlé, že nešlo vytvořit kresbu.

Poté, co jsem získal jistotu, že se zde nachází významné pohanské pohřebiště, mi již chyběl čas, abych dále ve výzkumu pokračoval a rovněž mi chybělo svolení vážené majitelky pozemku, její Excellence paní baronky von Kubek, abych směl její pozemek prohledávat. Průzkum se týká i povrchu všech mohyl. Proto jsem svůj průzkum uzavřel a začal se věnovat kreslení situačního plánu a opatřil jsem každou vyvýšeninu dřevěným trámem, aby se napříště prováděný průzkum nezdržoval. Od ctěného hospodářského ředitele jsem získal ujištění, že se s těmito vyvýšeninami nic nestane a že přátelsky nad celou věcí převezme dozor.

Geometrické rozměry (viz situační plán) začínají od středové mohyly hrobů. Tumulus nejbližší centrální mohyle N1 má průměr 8 ½ °, ostatní mají povětšinou 5 ½ °.

Jejich vzdálenost od centrální mohyly je následující.

Od I. k II. Je to šíře 2 sáhy. (Další rozpis viz text originálu.)

Fig.II: počátky výzkumu. Při další prohlídce teritoria jsem se dostal z centrálního kopce 120 sáhů západně k panskému hliníku (zbytky borotické cihelny) na parcele 2369 o rozměrech 3J 359 quadrat K (viz situační mapa), která byla využívána jako pole a při orbě se po obnažení jílového podkladu započaly nacházet ve vrstvách formované krusty. Díky jejich barvě, tedy žlutému jílu míšenému s šedí jsem ihned rozpoznal účel místa – tedy pohřebiště. Obě mají výšku 5'6'' a shora jsou 18'' široké, nachází se uvnitř kopce o šířce 5 stop a výšce 2'9'', který je pod zemí. Jsou vyplněny dobrou černozemí, lze se domnívat o přidavku popela a uhlí. V ní jsou zbytky zdiva. Nad jednou z těchto zvoncovitých jam je popel s lidskými/koňskými kostmi. Ve druhé jsme našli pár nebožtíků v poloze od severu k jihu, se skrčenými nohama a to tak, že kde byla hlava jednoho, byli končetiny druhého. Nalezena zde byla rovněž drobná urna a malý hrníček s ouškem, vše z dobře vypáleného grafitu. Urna má nízký, baňatý tvar, sestávající z devíti vzestupných pásů, mezi kterými se táhnou provazcovité pruhy. Kolem hrdla se vine přesný ornament. Její výška je 3 ½'', průměr jejího středu je 4'' a horní 3''. Tloušťka materiálu činí ¼'' (viz tabulka 4 fig.b).

Jelikož chyběl čas nutný k provedení průzkumu tohoto pozoruhodného nálezu, odsunul jsem své práce na pozdější dobu a nechal si vyprávět od panského cihláře to, co bylo pro mé záznamy k podstatnému užitku. Jeho výpověď spočívala v tom, že již dříve takové hroby našel při získávání jílu a to kostlivce ve výšce uvedené poloze, množství hrníčků, uren a malé bronzové hůlky, které dělníci v domněnání, že by se mohlo jednat o zlato,

prodali jednomu Židovi, který jim však nedal nic, snad jen krejcar. Posledním nalezeným předmětem měli být jakési olovené kleštičky, které rovněž skončili v rukou dělníků. Cihlář mi načrtl jejich tvar (Viz tab.4 fig. C) jak jen dokázal, domnívám se však, že šlo o již používaný nástroj. Nalezené urny, misky a hrníčky prý byly naplněny kompaktní hmotou, některé popelem. Některé nádoby si dělníci vzali domů a jejich děti je časem rozbily. Krom toho našli i podstatné množství koňských kostí, což podporuje domněnku, že se na konci vesnice nacházela jatka, která přispěla k obnažení nálezů (vyvýšenině se proto říká Jateční vrch). Nejstarší pamětníci z vesnice Borotice mi vyprávěli, že jim o jatkách na konci vesnice nic není známo a ani oni od svých předchůdců nikdy nic takového neslyšeli. Je nesmírná škoda, že o tomto rozlehlém pohanském pohřebišti, kde se mohlo najít mnohé k historii Moravy, nebylo informováno dříve, protože si cihláři mysleli, že se jedná snad o hroby z válečných let minulého století, které nemají žádnou hodnotu, a proto je ani v dalších letech neohlásili. Celá rozloha jílového vrchu v panství: cihlářna má přes 3 jitra, z toho 1 jitra je zpracováno a nacházela se zde množství hrobů těsně u sebe. Zde vcelku nízko lze najít lidské lebky, střepy uren a koňské kosti tak, jak je dělníci z jílu vyhodili. Lebky jsou zářivě bílé a dutina mozková neobyčejně tenká.

S největší ochotou mi pan hospodářský ředitel Alois Steiker přislíbil, že veškeré vyhrabané objekty nechá sesbírat, jelikož cihelna bude opět v provozu až zjara. Nejpokorněji tedy žádám nejvyšší zemský výbor, aby tento nález zařadil ke svým nejvyšším zájmům.

Závěrem podotýkám, že doposud nelze vyhotovit pojednání o národu, který si tento kopec zvolil za místo svého odpočinku, protože je k plnému odkrytí tohoto celku zapotřebí povolení. Lze se domnívat, že: Situace hory u Meierhofu, jeho pozice dominující v krajině, poukazuje na svěbytné rituály pohanských nomádských národů, které si obdobné body s obětišti vybírali a zvláštní uložení mrtvých, které na území Čech ani Moravy nebylo doposud zaznamenáno – to vše vede k domněnce, že zde snad mohl bojovat jistý předkeltský slovanský pranárod?!

Nynější oblast obce Borotice včetně kolonie Filipovice má od východu k západu délku 1404 sáhů a od severu k jihu šířku 3500 sáhů. Ohraničena je severně od obce obcemi Oleksovice a Schakonitz, východně obcí Rastinec, české Křídlovice a Petrovice, jižně obcí Noskovice a západně obcemi Hodonice a Lechovice. Zda jméno Borotiz pochází z pohanského böse, borowit, či od slovanského borše, přenechávám některému z filologů. Věrohodný původ názvu může vycházet i z BOR-BOŘI. Dle listin jsou Borotice poprvé uváděny roku 1225 a roku 1356 zde měl mít sídlo rod pánů z Borotic.

Zámek Lysice v listopadu 1858
Mořic Trapp

Veřejné listy, ve kterých byla o nálezu uvedena zmínka:

Brünner Zeitung, ?.září 1858, č. 213

Brünner Neuigkeiten, 19. září 1858

Prager Zeitung, 19. září 1858, č. 222

Wiener Fremdenblatt, 20. září

Augsburger Allgemeine Zeitung, 24. září 1859, č. 267

Illustrierte Leipziger Zeitung, 2. říjen 1858, č. 796
Anzeige für Kunde der Deutschen Vorzeit in Nürnberg, říjen 1858, č. 10
Znaimer Wochenblatt 1858, č. 36,37 a 45.
Další zprávy obsáhlejšího rázu uvedeny v:
Brünner Zeitung, 9. listopad 1858, č. 256
Wiener Fremdenblatt, 2. listopad 1858, č. 259
Wiener Zeitung, č. 245

s. 9

Slovutný moravský stavovský Zemský výbore!

V souvislosti s rozhodnutím a schválením výnosu váženého Zemského výboru z 19. 6. 1858 č. 2195 a 28. 7. 1858 č. 2596 jsem poslušně vyhotovil zprávu o zadaném průzkumu podzemních stanovišť u hrobů Lechwitz, znojemský kraj na Moravě a rovněž podávám likvidaci výloh z tohoto průzkumu.

Současně podávám ctěnému Zemskému výboru i poslušně vyhotovenou zprávu o objevu pohanských hrobů u Borotiz, znojemský kraj a předkládám podnět k jeho dalšímu průzkumu.

S nejvyšší úctou se znamená
Níže podepsaný služebník
M. Trapp
Lysice, 28. listopad 1858

s.10, s. 11

Položkový rozpis cestovních nákladů Mořice Trappa za cestu a pobyt v Boroticích v září 1858, které byly podniknuty z výnosu Zemského výboru ze dne 28. července 1858, č. 2596. Dokument obsahuje rozpis a ceny cest během pobytu v Lechovicích a Boroticích ve dnech 8.–11. 9. 1858.

s. 12

Úvodní list: Zpráva o pohanských hrobech u Borotic, znojemský kraj na Moravě, objeveno v létě 1838 Mořicem Trappem.

Pravěk očima vědčů a umělců

Prehistory Through the Eyes
of Scientists and Artists

Texty: Petr Kostrhun, Petr Vachůt, Barbora Půtová,
Václav Soukup, Oldřich Neužil

Foto: Archiv Města Brna, Moravské zemské muzeum,
František Brabač, Galerie výtvarného umění v Havlíčkově Brodě,
Ondřej Krchňák, Marek Smejkal a jednotliví autoři

Ilustrace: Libor Balák, Pavel Dvorský, Petr Modlitba

Překlady: Sean Mark-Miller, Vít Prošek, Barbora Půtová

Grafická úprava a sazba: Silvie Straková

Návrh obálky: Milan Mačinec

Vydavatel: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

Tisk: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno
Brno 2022

ISBN 978-80-7028-573-2